

Prema Evropskom prostoru
visokog obrazovanja

Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

**Zajednički projekat 2009.-2011.
Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (SHE III)**

Prema Evropskom prostoru visokog obrazovanja
Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa
Stephen Adam

Zajednički projekat 2009.-2011.
Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (SHE III)

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

IMPRESUM

Stručnjaci Vijeća Evrope:

Stephen Adam, Francuska
Volker Gehmlich, Njemačka

Uređivački odbor:

Azra Bajramović, Univerzitet "Džemal Bijedić" Mostar
Muhamed Hadžiabdić, Internacionalni univerzitet Sarajevo
Alma Pirić, Univerzitet u Zenici
Karen Roberts, Vijeće Evrope
Nedim Vrabac, Vijeće Evrope

Prevod:

Amir Đuliman

Datum izdavanja:

februar 2011.

Štampa:

Sonic Studio

Grafička obrada:

Sonic Studio

Copyright © 2011

Vijeće Evrope

Ovaj je dokument nastao uz finansijsku podršku Evropske unije. Mišljenja iznesena u njemu ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije.

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

Vijeće Evrope Delegacija Evropske Unije u
Ured u BiH Bosni i Hercegovini
Fra Grge Martića 2/1, 71000 Sarajevo Skenderija 3a, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina Bosna i Hercegovina
Tel. +387 33 264 360 Tel. +387 33 254 700
Fax +387 33 233 937 Fax +387 33 666 037
Email: coe.sarajevo@coe.ba Email: delegation-bih@eeas.europa.eu

Zahvala

Ovaj vodič se ne bi mogao napisati bez neprocjenjive intelektualne i tehničke pomoći i podrške mnogih pojedinaca, među kojima i Karen Roberts, Nedima Vrabca, Volkera Gehmlichia i izvjestilaca iz tri radne grupe Muhameda Hadžiabdića, Alme Pirić, Azre Bajramović, te svih članova radnih grupa za mašinstvo, engleski jezik i ekonomiju.

SADRŽAJ

1. UVOD – PRIRODA, SVRHA I PORIJEKLO VODIČA	7
2. KONTEKST BIH – PROJEKT PILOT VJEŽBE, KORIŠTENJE I TESTIRANJE BIH OKVIRA ZA KVALIFIKACIJE VISOKOG OBRAZOVANJA	11
3. KONTEKST BOLONJE – REFORMA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA U 21. VIJEKU	17
a. EKSTERNE REFERENTNE TAČKE I RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA (QF)	19
b. UČENJE USMJERENO NA STUDENTA	20
c. MOBILNOST I BODOVNI SISTEMI: STUDENT, OSOBLJE, KURS, MODUL, STAŽIRANJE	20
d. ZAPOŠLJIVOST	21
e. CJELOŽIVOTNO UČENJE – PRIZNAVANJE INFORMALNOG I NEFORMALNOG UČENJA	22
f. INTERNO I EKSTERNO OSIGURANJE KVALITETA I RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA (E4 STANDARDI I SMJERNICE)	23
4. PITANJA DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA KOJA BI SE TREBALA RAZMOTRITI	25
a. SVIJEST O ŠIRIM PROTURJEČNIM EPISTEMOLOŠKIM PRISTUPIMA (PRAKSA, PROCES, TEORIJE O CILJEVIMA)	27
b. NOVI UTICAJI NA IZGLED I PLANIRANJE KURSA	28
c. CIKLUS RAZVOJA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA	29
d. ŠTA ZNAČI PROFIL KVALIFIKACIJE?	30
e. ECTS, BODOVI, MODULARIZACIJA I PROBLEMI DODJELE BODOVA	31

f.	PISANJE DOBRIH ISHODA UČENJA ZA KVALIFIKACIJE I MODULE _____	33
g.	PROVJERA ISHODA UČENJA: NIVO I ODNOS ISHOD – METODE UČENJA – PROVJERA ZNANJA _____	35
h.	PROVOĐENJE, NADGLEDANJE I OCJENA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA – MODELI MODULA/KVALIFIKACIJA _____	36
5.	ZAKLJUČCI – KA NAJBOLJOJ PRAKSI U BIH _____	39
6.	REFERENCE I DRUGI IZVORI INFORMACIJA _____	43
7.	RJEČNIK POJMOVA _____	47
8.	ANEKSI _____	55
I	MODEL KVALIFIKACIJE I NEPOPUNJEN MODEL MODULA _____	57
II	MATRICA KOJA POVEZUJE PRVI I DRUGI CIKLUS KVALIFIKACIJA SA DESKRIPTORIMA BIH OVŠK _____	63
III	OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BIH 2008 _____	67
IV	OPIS PILOT PROJEKTA 2009 _____	73
V	ČLANOVI RADNIH GRUPE _____	79
VI	STUDIJA SLUČAJA 1: PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA RADNE GRUPE ZA MAŠINSTVO - STUDIJ MAŠINSTVA _____	83
VII	STUDIJA SLUČAJA 2: PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA RADNE GRUPE ZA ENGLSKI JEZIK – POSTDIPLOMSKI STUDIJ IZ ENGLSKOG JEZIKA, NASTAVNIČKI SMJER _____	115
VIII	STUDIJA SLUČAJA 3: PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA RADNE GRUPE ZA EKONOMIJU – DODIPLOMSKI STUDIJ IZ EKONOMIJE, POLJE SPECIJALIZACIJE MARKETING _____	155
IX	ZAVRŠNI ZAKLJUČCI/PREPORUKE IZ PILOT AKTIVNOSTI 2010 _____	185

1.

UVOD – PRIRODA, SVRHA I PORIJEKLO VODIČA

1. UVOD – PRIRODA, SVRHA I PORIJEKLO VODIČA

Proces razvoja nastavnog plana i programa se ne može svesti na jednostavan niz procedura koje, kada se slijede, zasigurno vode do uzbudljivih i relevantnih izvedbenih planova. Ni jedan kreativni proces nije tako jednostavan – ne postoji savršen način na koji bi akademski timovi mogli da se upuste u takvu aktivnost. Bilo kakav preskriptivni ili mehanički pristup razvoju nastavnih planova i programa jednostavno ne funkcioniše. Ovaj priručnik bi trebalo shvatiti kao niz sugestija koje služe da se istraži dobra praksa i da se ona kombinira sa postojećom dobrom praksom. Prvenstveno je namijenjen da se koristi u bosanskohercegovačkom obrazovnom kontekstu, uzimajući u obzir trenutno stanje sa resursima i pitanja strukturološke prirode.

Nadalje, ovaj vodič nije sačinjen s ciljem da podupre bilo kakvu teoriju obrazovanja i učenja, niti da se promovira bilo kakav pristup nastavnim planovima i programima. Namijenjen je autonomnim institucijama visokog obrazovanja kako bi odredile svoje nastavne planove i programe. Vodič je osmišljen kao široka lista pitanja i razvojnih tendencija koje bi akademski radnici u postbolonjskom svijetu mogli uzeti u razmatranje u procesu poboljšanja sadržaja kojeg nude svojim studentima. Svakako, zahtjevi visokog obrazovanja 21. vijeka se stalno mijenjaju i nove dimenzije poput: 'okviri kvalifikacija', 'deskriptori nivoa', 'zapošljivost', 'prenosive vještine', 'ishodi učenja' i 'cjeloživotno učenje' postaju sve važnije.

Sugestije i materijali u ovom vodiču su nastali u zajedničkim projektima Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (SHEIII, 2009 – 2011), a posebno u drugoj komponenti projekta (vidi Aneks IV), koji je pomagao realizaciju i testiranje „Okvira za visokoškolske kvalifikacije u BiH“ (HEQF-BiH), (vidi Aneks III). Ova je komponenta provedena uz blisku saradnju sa bosanskohercegovačkim univerzitetima i Rektorskom konferencijom, a imala je za cilj da razvije konstruktivan pristup integraciji novih bolonjskih kvalifikacija sa postojećim parametrima obrazovanja, zaposlenja i socijalne sigurnosti u BiH.

Ovaj vodič za razvoj nastavnih planova i programa je jedan od direktnih rezultata trenutnog projekta pilot vježbe, a nastao je nakon niza radionica održanih od juna 2009. do oktobra 2010. Za ovaj rad je bio ključan doprinos i iskustvo 45 ljudi, članova akademske zajednice iz javnih i privatnih univerziteta (vidi Aneks V), koji su bili podijeljeni u tri tima za razvoj nastavnih planova i programa, i to u disciplinama mašinstva, engleskog jezika i ekonomije/marketinga. Oni su istraživali, testirali i pomogli da se poboljšavaju ideje dobre prakse za razvoj nastavnih planova i programa koji su predstavljeni u ovom vodiču, a kojeg ne bi bilo moguće realizovati bez njihovog posvećenog zalaganja.

Vodič nije zaseban dokument i trebao bi se koristiti skupa sa materijalima koji su predstavljani i korišteni u pilot programu – svi su dostupni na sljedećoj web stranici Vijeća Evrope.¹ Uz to, timovi za razvoj nastavnih planova i programa bi trebali konsultovati i specijalističke tekstove i izvore: neki su korisni izvori navedeni u poglavlju 6.

Korisnicima vodiča se preporučuje i da ispitaju i primjere nastavnih planova i programa organiziranih u tri grupe (Aneks V, VI, VII), i to za mašinstvo (dodiplomski studij iz mašinstva), engleski jezik (postdiplomski studij iz engleskog jezika) i za ekonomiju (dodiplomski studij iz ekonomije – polje specijalizacije: marketing). Iako nije bilo moguće završiti ove primjere zbog ograničenog trajanja projekta, tri radne grupe su osmislile zanimljive i inovativne programe učenja, koji su ovdje predstavljeni kao studije slučaja.

Korisna je vježba porediti njihove pristupe i rješenja sa onim do čega se došlo u vašoj instituciji, a posebno da se vidi na koji su način oni prezentovali svoj rad, definisali ciljeve učenja (na nivou kvalifikacije i modula), uključili prenosive vještine, prihvatili ideju zapošljivosti, osmislili učenje usmjereno na studenta, uključivali različite oblike provjere znanja, itd. Njihova rješenja nisu savršena, ali nude mnogo dobrih mogućnosti za napredak. Primjeri nastavnih planova i programa koje su osmislile radne grupe obuhvataju većinu osnovnih modula (obaveznih predmetnih modula) za određenu kvalifikaciju, kao i niz izbornih modula (koji omogućavaju određeni izbor i dodatno usavršavanje).

Zbog vremenskih i ograničenja u sredstvima, nije bilo moguće proizvesti puni set modula koji bi obuhvatio sve kvalifikacije. Ovo je nesretna okolnost, jer tek kada bude postojao opis svih kvalifikacija, moći će se mjeriti koherentnost bilo kojeg studijskog programa. Tek će tada biti moguće ustanoviti da li ciljevi učenja po kvalifikacijama odgovaraju ciljevima učenja po modulu, i da li razni modeli provjere znanja u potpunosti odgovaraju ciljevima učenja. Ovi su aspekti od ključne važnosti za timove koji rade na razvoju nastavnih planova i programa, kao i za odgovorne za interno odobrenje osiguranja kvaliteta i one koji su odgovorni za pitanja eksternog osiguranja kvaliteta.

Ovaj je vodič zamišljen kao izvor svima koji su odgovorni za razvoj osoblja i za akademske radnike u timovima za razvoj nastavnih planova i programa. Ima osam poglavlja: (1) uvod, (2) o pilot vježbi i kontekstu rada, (3) o bitnom odnosu između različitih bolonjskih reformi i razvoja nastavnih planova i programa, (4) spisak pitanja dobre prakse koja bi timovi za razvoj nastavnih planova i programa trebali razmotriti, (5) zaključci i preporuke osmišljene da promoviraju najbolju domaću i institucionalnu praksu u BiH, (6) korisni izvori, (7) rječnik pojmova i (8) aneks relevantnih dokumenata.

¹ Dostupno na: www.coe.ba/SHEIII/FQHE-pilot

2.

KONTEKST BIH – PROJEKT PILOT VJEŽBE, KORIŠTENJE I TESTIRANJE OKVIRA VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA U BIH

2. KONTEKST BIH – PROJEKT PILOT VJEŽBE, KORIŠTENJE I TESTIRANJE OKVIRA VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA U BIH

Bosanskohercegovačka akademska zajednica se nalazi pred ogromnim izazovima koje je trenutna politička, društvena i ekonomska realnost učinila još težim. Kompetencije za donošenje odluka su fragmentirane na 13 ministarstava na tri nivoa (distrikt, kantonalnom, entitetskom i državnom), i to otežava realiziranje koherentne obrazovne politike u zemlji. Okvirni zakon o visokom obrazovanju je donesen u julu 2007, ali nije u potpunosti primijenjen. U rascjepkanom bosanskohercegovačkom okruženju ne postoji sveobuhvatna strategija razvoja visokoškolskih institucija.²

Osam javnih univerziteta i više od 20 privatnih institucija visokog obrazovanja suočavaju se sa teškim problemima po pitanju njihovog finansiranja, infrastrukture, resursa, osoblja, menadžmenta, unutrašnje strukture i sadržaja i izgleda nastavnih planova i programa. Reforma pravne nezavisnosti fakulteta je u toku, ali je integracija univerziteta još uvijek daleko. Mnoge se bosanskohercegovačke visokoškolske institucije suočavaju sa pritiscima vezanim za resurse, finansije, osoblje, i to u vrijeme kada su potrebne velike investicije za modernizaciju institucija, objekata i nastavnih planova i programa. Ovo je bitno, obzirom na to da Kominike iz Leuvena iz 2009. predviđa da se državni okvir za kvalifikacije primijeni i pripremi za samo-certificiranje, naspram sveobuhvatnog Okvira kvalifikacija u Evropskom području visokog obrazovanja (FQ-EHEA) do 2012. Temeljita primjena HEQF-BiH do 2012. je veliki izazov i ne može se ostvariti bez široke institucionalne i reforme planova i programa koju bi podržali svi akteri.

U ovakvim se okolnostima odvijao projekt pilot vježbe „Korištenje i testiranje BiH okvira za visokoškolske kvalifikacije (HEQF BiH)“. Jasno je da trenutno političko i ekonomsko okruženje ne pogoduje posebno reformi obrazovanja koja je prijeko potrebna za sadašnje i buduće građane BiH. Uz to, propusti u HEQF-BiH su predstavljali frustraciju u naporima radnih grupa. Bilo je od pomoći da se uspostave široki standardi za kvalifikacije u tri ciklusa Bolonje, ali državni okvir za kvalifikacije je generički po prirodi i treba ga dopuniti nekim drugim prikladnim pomoćnim sredstvima. Uz to je i nepotpun, pošto ne sadrži jasna pravila i konvencije po kojima se razlikuju trogodišnje i četverogodišnje kvalifikacije prvog ciklusa i dogovorena upotreba akademskih zvanja. Situaciju dodatno usložnjava i problem da se u BiH trogodišnji dodiplomski stepen ne prepoznaje kao stepen prvog ciklusa za

² Izvor: CoE/EC Madiill Report 'Izveštaj o posjeti Sarajevu 7 – 10. 6. 2010. u svrhu pronalaženja činjenica za pregled i procjenu potrebe za ekspertizom u reformi visokog obrazovanja u BiH', dostupan na http://www.coe.ba/web2/en/dokumenti/doc_download/1002-izvjetaj-o-posjeti-sarajevu-7--10-6-2010.html

svrhe zaposlenja. Nadalje, postoje i velike teškoće u prelasku na drugi ciklus kvalifikacija za one koji posjeduju trogodišnje kvalifikacije. Takve se anomalije moraju ukloniti.³

Preporuka radnih grupa koja bi mogla pomoći u rješavanju nekih problema je:

'Trebaju potaknuti razvoj konzorcija, a timovi po disciplinama iz cijele zemlje se trebaju redovno sastajati. Postojeće institucije visokog obrazovanja u BiH suočavaju se sa velikim pritiscima i nedostatkom resursa. Treba oformiti domaće međuinstitucionalne timove po predmetima, koji će skupa razmjenjivati najbolju praksu i ideje vezane za nove pristupe nastavnim planovima i programima. Uz to, grupe po predmetima na nivou cijele zemlje (obzirom na to da ne postoji ni jedno drugo tijelo ili mehanizam koji radi na ovom zadatku) trebaju naći načina da dogovore obavezujuće konvencije za predmete koje važe za stepene trogodišnjeg i četverogodišnjeg prvog ciklusa, za stepene jednogodišnjeg i dvogodišnjeg drugog ciklusa, kao i pravila za razlikovanje prirodnih (Sc) i društvenih nauka (A), te združenih (kombiniranih) stepena'.⁴

Argumenti za suštinsku obrazovnu promjenu u formi reforme nastavnih planova i programa u Bosni i Hercegovini su jednostavni i neupitni. Nedavna prošlost zemlje, trenutni postotak nezaposlenosti i prisutni problemi društvene oskudice, siromaštva, neadekvatnog ili nepostojećeg ekonomskog rasta ističu potrebu za promjenom. Visoko obrazovanje je priznato kao bitan pokretač ekonomskog, društvenog i političkog razvoja. Ova je potreba širom Evrope prepoznata u Bolonjskom procesu. Stvarnost sa kojom se suočava obrazovanje u BiH čini da revidiranje obrazovnih programa bude od presudne važnosti iz sljedećih razloga:

- Osobe sa bosanskohercegovačkim kvalifikacijama se suočavaju sa izuzetnim problemima priznavanja istih i na međunarodnom i na državnom nivou. Ovo im uskraćuje mogućnost mobilnosti i zaposlenja;
- Mnoge postojeće BiH kvalifikacije više ne odgovaraju svrsi, pošto im je sadržaj prevaziđen i nefleksibilan. Mnoge starije kvalifikacije ne odgovaraju radikalnim promjenama koje su se u posljednjih 20 godina desile u tehnologiji, poslovanju, industriji i društvu. Postoji potreba da se revidira struktura, sticanje i svrha postojećih kvalifikacija;
- Visokoškolske institucije u BiH se suočavaju sa akreditacijom koja će dijelom biti usmjerena na unutrašnje procese odobravanja novih i ponovnog odobravanja starih kvalifikacija. Kvalitet i standardi nastavnih planova i programa će biti intenzivno i pomno ispitani;
- Poslodavci u i izvan zemlje zahtijevaju poznavanje različitih vještina i znanja koja se odnose na nove tehnologije i kontekste cjeloživotnog učenja;

³ Dodatna razmatranja i savjeti za neke od ovih pitanja se mogu naći u 'Vodič o korištenju i sticanju akademskih i naučnih zvanja u Bosni i Hercegovini (BiH)', na http://www.coe.ba/web2/en/dokumenti/doc_download/1101-vodi-o-sticanju-i-koritenju-akademskih-i-naunih-zvanja.html

⁴ Zaključci i preporuke projekta se u cijelosti mogu naći u Aneksu IV.

- Studenti zahtijevaju fleksibilnije i inovativne metode učenja koje su bolje prilagođene njihovim potrebama, sposobnostima i kvalifikacijama koje će poboljšati zapošljivost, a koje će se realizirati na način da budu usmjerene na studente;
- Industrija i ekonomija u BiH se trebaju nanovo osmisliti, i to na način da počivaju na visoko kvalitetnoj radnoj snazi, baziranoj na znanju i vještinama, s ciljem da se promovira dugoročni ekonomski rast, stabilnost, zaposlenje i dobrobit budućih generacija.

Razvoj novih i revizija starih planova i programa ne može ponuditi univerzalna rješenja za sve probleme, ali može predstavljati bitnu dimenziju za bilo kakvo srednjoročno ili dugoročno rješenje. Odgovorni za planiranje projekta pilot vježbe su smatrali da efikasna promjena mora početi od dna ka vrhu i mora biti usmjerena na akademsko osoblje i razvoj institucionalnog nivoa. Uzelo se u obzir da je u trenutno teškoj situaciji moguće ostvariti napredak bez da se oslanja na nerealne dodjele sredstava. Međutim, evidentno je da će dosljedno finansiranje, određivanje prioriteta i posvećenost na nivou vlade i institucija biti potrebna kako bi se omogućio bilo kakav ozbiljan napredak u reformi nastavnih planova i programa.

U ovom kontekstu, projekt pilot vježbe 2009 – 2010 je bio posebno osmišljen da pruži podršku bosanskohercegovačkim univerzitetima, na način da:

- Testira i demonstrira upotrebu i prednosti Okvira za visokoškolske kvalifikacije BiH u odnosu na postojeće ili nove kvalifikacije.
- Primijeni okvir na tri određena studijska polja širom institucija u BiH – uz aktivno učešće javnih i privatnih univerziteta.
- Razvije primjere modularnih nastavnih planova i programa za tri različite kvalifikacije.
- Osmisli sredstva za razvoj nastavnih planova i programa i internu i eksternu validaciju i osiguranje kvalitete, koja se mogu koristiti da se vježba ponovi i da se dalje realizuje okvir za druge kvalifikacije.
- Oformi grupu stručnjaka u navedenim poljima koja će pomagati visokoobrazovnim institucijama u ponavljanju vježbe i daljnjem realizovanju okvira za druge kvalifikacije.

Probna faza pilot vježbe je bila uspješna i pet gorenavedenih ciljeva je bilo ostvareno (vidi Aneks IX koji sadrži konačne zaključke i preporuke sa pilot vježbe). Ovaj je vodič jedan od rezultata tog rada koji, također, sadrži i primjere nastavnih planova i programa koje su osmislile tri radne grupe u formi zajedničkih modela kvalifikacija i modula, vidi Aneks VI, VII i VIII. Sve su ih osmislile tri grupe akademskih radnika po disciplinama, i to samo u ilustrativne svrhe. Nije namjera da se oni nametnu institucijama – predstavljaju samo korisne primjere. Svaka bi institucija visokog obrazovanja u BiH trebala proizvesti i biti odgovorna za vlastite, jedinstvene studijske programe koji će odražavati njihovu stručnost i lokalni kontekst. Bolonjski proces cijeni raznolikost i akademsku autonomiju. U tom smislu, institucije bi mogle i iskoristiti dio onoga što je nanovo proizvedeno.

3.

KONTEKST BOLONJE - REFORMA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA U 21. VIJEKU

3. KONTEKST BOLONJE – REFORMA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA U 21. VIJEKU

Međudržavni Bolonjski proces je zašao u drugo desetljeće. 12. marta 2010, 47 ministara zemalja učesnica je usvojilo Budimpešta – Beč Deklaraciju i zvanično pokrenulo Evropsko područje visokog obrazovanja (EHEA), čiji je cilj da se osiguraju komparativniji, kompatibilniji i koherentniji sistemi visokog obrazovanja u Evropi. Plan bolonjske reforme obuhvata mnoge aspekte visokog obrazovanja, uključujući i:

- Lako prepoznatljive i uporedive stepene organizovane u strukturi tri ciklusa (npr. bakaleurat-master-doktoralni): zemlje trenutno uspostavljaju državne okvire za visokoškolske kvalifikacije koji su kompatibilni sa krovnim Okvirom kvalifikacija u Evropskom području visokog obrazovanja i koji definiše ciljeve učenja za svaki od tri ciklusa.
- Osiguranje kvalitete u skladu sa 'Standardima i smjericama za osiguranje kvalitete u Evropskom području visokog obrazovanja (ESG)'.⁵
- Pošteno prepoznavanje stranih stepena i drugih visokoškolskih kvalifikacija u skladu sa Konvencijom o priznavanju Vijeća Evrope/UNESCO-a.

Bosna i Hercegovina se priključila Bolonjskom procesu 2003 i ratificirala je *'Konvenciju o priznavanju kvalifikacija visokog obrazovanja u Evropskom regionu'* Vijeća Evrope/UNESCO-a iz 1997 – koja je poznata i kao Lisabonska konvencija o priznavanju. Postignut je napredak u svim gorenavedenim područjima, ali reforma je teška i spora, posebno kada je u pitanju napredak na institucionalnom nivou. Reforma od vrha ka dnu mora biti praćena odgovarajućim razvojem od dna ka vrhu.

Reforma nastavnih planova i programa je ključni aspekt Bolonjskog procesa i direktno se odnosi na sljedeća bolonjska sredstva i ciljeve kojih bi bosanskohercegovački timovi trebali biti svjesni⁵:

a. EKSTERNE REFERENTNE TAČKE I RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA (QF)

Nekoliko jednostavnih instrumenata, osmišljenih da pomognu odgovornima za razvoj planova i programa i održavanje standarda, nalazi se u srži Bolonjskog procesa. Ona se

⁵ Powerpoint prezentacija pod naslovom *'Bologna: a revolutionary set of tools to facilitate real (not decorative) educational reforms'* je predstavljena u maju 2009, a iznosi niz opštih pitanja o Bolonjskom procesu. Prezentacija je dostupna na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance.

moгу okarakterisati kao eksterne referentne tačke, a obuhvataju: krovni Okvir kvalifikacija u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (FQ-EHEA); nove državne okvire kvalifikacija bazirane na deskriptorima nivoa; dodatke diplomu/Europass; nove standarde osiguranja kvalitete; međunarodne predmetne i sektorske izjave. Ove referentne tačke pomažu timovima za izradu nastavnih planova i programa da uporede svoje kvalifikacije sa ovim nezavisnim indikatorima koji pomažu uspostavljanje nivoa, standarda i međunarodne prepoznatljivosti. Najznačajnija bosanskohercegovačka referentna tačka je 'Okvir visokoškolskih kvalifikacija u Bosni i Hercegovini' (HEQF-BiH) koji će, kada bude u potpunosti implementiran, biti jako bitan za one koji rade na razvoju nastavnih planova i programa i na osiguranju kvaliteta. Okvir ima dva cilja:

- Da se stvori i održi međunarodna uporedivost standarda, posebno u unutar-institucionalnom, međuinstitucionalnom, regionalnom i evropskom kontekstu; i da olakša mobilnost za sve (studente, akademsko i neakademsko osoblje, građane);
- Da se jasnim opisom kvalifikacija, u smislu ciklusa/nivoa, ishoda učenja i bodova, eliminiše nekonzistentnost i konfuzija među visokoškolskim kvalifikacijama;

b. PRISTUP USMJEREN NA STUDENTA

Pojam pristupa usmjerenog na studenta je uveden u Kominikeu iz Leuvena 2009., i ponovo je naglasio važnost misije nastavnika na visokoškolskim ustanovama, te potrebu da se trenutna reforma nastavnih planova i programa usmjeri na razvoj ishoda učenja. Pristup usmjeren na studenta podrazumijeva pojedinačno jačanje studenta, nove pristupe podučavanju i učenju, efikasne strukture podrške i vođenja, te nastavne planove i programe jasnije fokusirane na studente na sva tri ciklusa.⁶ To znači da će reforma nastavnog plana i programa biti stalan proces koji će voditi do kvalitetnih, fleksibilnijih i na pojedinca usmjerenijih puteva obrazovanja. Bolonjski ministri su posebno tražili da institucije visokog obrazovanja posebnu pažnju daju poboljšanju kvaliteta nastave na studijskim programima na svim nivoima. Pristup usmjeren na studenta podrazumijeva da se u fokus stave potrebe studenata nasuprot potrebama nastavnika. Ovo nosi ozbiljne implikacije po nastavne planove i programe, njihov sadržaj, primjenu, sisteme ocjenjivanja i ulogu nastavnika (naglašena je uloga profesora kao facilitatora). To je način da se student ojača u svim formama obrazovanja, uz najbolja rješenja za održive i fleksibilne puteve učenja. Ovakav je trend vrlo nov i težak za BiH institucije - baš kao i za mnoge druge evropske zemlje.

c. MOBILNOST I BODOVNI SISTEMI: STUDENT, OSOBLJE, KURS, MODUL, STAŽIRANJE

Povećanje mobilnosti osoblja, studenata i diplomiranih studenata je jedan od ključnih elemenata Bolonjskog procesa, koji omogućava lični razvoj, razvija međunarodnu saradnju pojedinaca i institucija, poboljšava kvalitet visokog obrazovanja i istraživanja, te

⁶ Unija evropskih studenata (ESU) je nedavno (2010) objavila izuzetno korisnu brošuru *Student-centred Learning Toolkit for students, staff and higher education institutions*, dostupnu na: http://esu-online.org/documents/publications/SCL_Toolkit_ESU_EI.pdf

daje smisao evropskoj dimenziji. Nažalost, u BiH postoje mnoge prepreke za mobilnost, koje se posebno odnose na: poticaj studentima da putuju, vize (boravišne i radne dozvole); priznavanje kvalifikacija (domaćih i međunarodnih, starih i novih); finansijske prepreke (uključujući i prenosive kredite i grantove); i ostvarivanje dugoročnih razmjena studenata (uz ravnomjeran protok). Mobilnost je u svakom slučaju bitna za lični razvoj i zapošljivost. Evropski sistem prenošenja bodova (ECTS) je moćno sredstvo koje pomaže međunarodne razmjene studenata, i odgovarajuće prilike (prozori mobilnosti) se trebaju ugraditi u bosanskohercegovačke programe studiranja. Iako se ECTS bodovi koriste u visokom obrazovanju u BiH, oni mogu biti problematični. U Kominikeu iz Leuvena 2009., bolonjski ministri su si postavili vrlo ambiciozan cilj:

'U 2020. godini, najmanje 20% studenata koji treba da diplomiraju u Evropskom prostoru visokog obrazovanja morat će imati ostvaren jedan period studija ili usavršavanja u inostranstvu... Unutar svakog od tri ciklusa, stvarat će se prilike za mobilnost u strukturi programa za sticanje stepena. Zajednički stepeni i programi, kao i prozori mobilnosti, sve će više postajati ustaljena praksa. Štaviše, pravila mobilnosti će biti zasnovana na nizu praktičnih mjera koje se odnose na finansiranje mobilnosti, priznavanje, dostupnu infrastrukturu, propise vezane za vize i radne dozvole. Fleksibilni putevi studiranja i aktivne politike informisanja, puna prepoznatljivost postignuća na studiju, podrška studiranju i puna prenosivost grantova i kredita su neophodni uslovi. Mobilnost također treba da doprinese ravnomjernijem toku dolazećih i odlazećih studenata širom Evropskog područja visokog obrazovanja i naš je cilj da doprinesemo povećanom učešću raznih grupa studenata.'

Ovo su ogromni ciljevi za obrazovne radnike u BiH, posebno obzirom na poteškoće u putovanju, radu i sa vizama. Međutim, trenutne prepreke ne bi trebale da služe kao prikladan izgovor da se opravda nerad.

d. ZAPOŠLJIVOST

Na sastanku u Londonu 2007, bolonjski ministri su istakli da je zapošljivost jedan od njihovih prioriteta. Zapošljivost je sada jedan od glavnih ciljeva koje treba postići stvaranjem i daljim razvijanjem Evropskog područja visokog obrazovanja (EHEA). Postoje mnoge definicije zapošljivosti. Za svrhe Grupe za praćenje Bolonjskog procesa (BFUG), zapošljivost je definisana kao *'mogućnost da se dobije prvo zaposlenje, da se zaposlenje održi, i da se može kretati tržištem rada'*. Uloga visokog obrazovanja u ovom kontekstu je da opremi studente vještinama i svojstvima (znanje, stavovi, ponašanje) koji su pojedincima potrebni na radnom mjestu i koje poslodavci zahtijevaju, te da osigura ljudima priliku da održe ili obnove te vještine i svojstva tokom svog profesionalnog radnog vijeka. U tom smislu će studenti na kraju kursa posjedovati široko znanje određenog predmeta kao i generičke vještine zapošljivosti. Ove se generičke 'prenosive' vještine odnose na samorazvoj, rješavanje problema, komunikaciju, informacijske tehnologije, timski rad, itd. Trenutni naglasak bolonjskog sistema na zapošljivost je osmišljen da

osposobi pojedinca da u potpunosti iskoristi prilike na promjenjivim tržištima rada. Uz to, pokušava da ohrabri institucije da se više okrenu ka potrebama poslodavaca i pojedince da bolje razumiju obrazovne perspektive. Ovo je često potpomognuto integracijom programa zasnovanih na zaposlenju (WBL) u planove i programe, te stvaranjem prilika za stipendije i priznavanjem ranijeg formalnog i informalnog učenja koje se odvija izvan akademske institucije. Međutim, bitno je da prioritet zapošljivosti ne dominira nastavnim planom i programom, koji ne smije biti orijentiran isključivo na zaposlenje, nego na razvoj građana u demokratskom društvu i na prenos kulturnog naslijeđa.

U BiH nije lako razviti praktične načine poboljšanja zapošljivosti studenata. Posebno je teško ostvariti dovoljan broj prilika za stažiranje, veze sa preduzećima i prilike za učenje u radnim uslovima. Uprkos tome, mogu se pronaći domišljati načini da se ponovo osmisle nastavni planovi i programi i da se učvrste veze sa poslovnim i industrijskim sektorom.⁷

e. **CJELOŽIVOTNO UČENJE – PRIZNAVANJE INFORMALNOG I NEFORMALNOG UČENJA**

Bolonjski proces je oduvijek posjedovao dimenziju cjeloživotnog učenja, koje je, međutim, teško ugraditi u institucije i državne obrazovne sisteme. Cjeloživotno učenje je prepoznato kao ključni element EHEA još 2001., kada je istaknuto u Kominikeu iz Praga da:

'u budućoj Evropi izgrađenoj na društvu koje je zasnovano na znanju i ekonomiji, strategije cjeloživotnog učenja će biti neophodne kako bi se suočilo sa izazovima konkurentnosti i upotrebe nove tehnologije, i kako bi se poboljšala društvena kohezija, stvorile jednake prilike i poboljšao kvalitet života'.

Cjeloživotno učenje je opšte pitanje, koje se u kontekstu visokog obrazovanja odnosi na ishode učenja, plan i program baziran na sistemu bodova i fleksibilnim putevima učenja, državne okvire kvalifikacija i priznavanje ranijeg učenja, uključujući i informalno i neformalno učenje. U tom kontekstu, Povelja evropskih univerziteta Asocijacije evropskih univerziteta (EUA) iz 2008. godine navodi bitan niz obaveza cjeloživotnog učenja koje su dogovorili univerziteti.⁸ Komunique iz Leuvena iz 2009. godine ističe potrebu za cjeloživotnim učenjem kako bi se proširilo učešće kao integralni dio naših sistema obrazovanja. Cjeloživotno učenje podrazumijeva da se kvalifikacije mogu steći putem fleksibilnih puteva učenja, uključujući i vanredne studente, kao i učenje kroz posao. Ovo je

⁷ Neke korisne strategije i informacije o poboljšanju zapošljivosti se mogu naći na web stranici Akademije za visoko obrazovanje Ujedinjenog Kraljevstva (HEA): <http://www.heacademy.ac.uk/ourwork/teachingandlearning/employability>. Također, na internetu su dostupne i mnoge publikacije na engleskom o: 'vještinama zapošljivosti', 'mapama vještina zapošljivosti', 'profilima vještina zapošljivosti baziranih na predmetima' i 'strategijama zapošljivosti' s ciljem da se zapošljivost lakše integrira u nastavne planove i programe.

⁸ Povelja je dostupna na: <http://www.eua.be>

nov prioritet za mnoge evropske institucije i donosi mnogo izazova njihovoj raznolikosti, ciljevima, organizaciji i nastavnim planovima i programima. Često se javlja nepovjerenje kada je u pitanju priznavanje ranijeg učenja (RPL), posebno kada je u pitanju učenje kroz iskustvo u svrhu izuzimanja iz dijela kvalifikacija i/ili pristupa istim. Ono se treba primjenjivati samo u slučajevima kada postoje snažni mehanizmi osiguranja kvaliteta.

f. INTERNO I EKSTERNO OSIGURANJE KVALITETA I RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA (E4 STANDARDI I SMJERNICE)

Bolonjski proces se u velikoj mjeri usmjerio na kvalitetno evropsko visoko obrazovanje i grupa E4 je razvila 'Standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja' (ESG), koje su usvojili ministri obrazovanja 2005⁹. ESG definira opšte evropske standarde za interno i eksterno osiguranje kvaliteta, s ciljem da se institucijama visokog obrazovanja i agencijama za osiguranje kvaliteta u 47 zemalja pruže zajedničke referentne tačke. Paralelno s tim, opšti zahtjevi za državne sisteme su definisani na evropskom nivou, kako bi se poboljšala konzistentnost evropskih šema za osiguranje kvaliteta. Uz to, 2008. godine je uspostavljen i 'Evropski registar za osiguravanje kvaliteta visokog obrazovanja' (EQAR) koji pruža informacije o pouzdanim agencijama za osiguranje kvaliteta u Evropi. U Bosni i Hercegovini, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta (HEA) je uspostavljena Okvirnim Zakonom o visokom obrazovanju 2008. HEA je dobila status pridruženog člana u Evropskoj mreži za osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja u februaru 2010.¹⁰ Eksterna akreditacija svih institucija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini trebala bi da se desi u bliskoj budućnosti upotrebom sredstava i procesa u skladu sa Bolonjom. Institucije će trebati pokazati da imaju efikasne interne procese, kako bi im se razvile i odobrile kvalifikacije.

⁹ Grupa E4 okuplja Evropska predstavnička tijela agencija za osiguranje kvaliteta (ENQA), studenata (ESU), univerziteta (EUA) i ostalih visokoškolskih institucija (EURASHE), i predstavljaju ključne aktere osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. Standardi i smjernice E4 se mogu naći na: http://www.eqar.eu/uploads/media/050221_ENQA_report_01.pdf

¹⁰ Informacije o Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH i njenim aktivnostima su dostupne na: <http://www.heg.gov.ba>

4.

PITANJA DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA KOJA BI SE TREBALA RAZMOTRITI

4. PITANJA DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA KOJA BI SE TREBALA RAZMOTRITI

Kako je ranije istaknuto, razvoj nastavnih planova i programa nije mehanički proces – on uključuje mnogo elemenata, tako da se svaki put metoda, sekvenca ili kontekst razlikuju. Postoji niz izvrsnih publikacija koje detaljnije obrađuju razvoj nastavnih planova i programa, po raznim pitanjima i problemima o kojima će biti riječi dalje u tekstu, te preporučuje da se te publikacije konsultuju. Poglavlje 6 sadrži mali izbor korisnih referenci i izvora. Evropski univerziteti također objavljuju izvrsne informacije, koje su besplatne i mogu se skinuti sa interneta. Lista pitanja dobre prakse koja bi se trebala razmotriti nije konačna i redosljed pitanja ne odražava njihovu bitnost.

a. SVIJEST O ŠIRIM PROTURJEČNIM EPISTEMOLOŠKIM PRISTUPIMA (PRAKSA, PROCES, TEORIJE O CILJEVIMA)

Timovi za razvoj nastavnih planova i programa bi trebali biti svjesni epistemoloških argumenta i teorija koje podržavaju razne stavove koji se tiču procesa podučavanja i učenja. Postoje li bilo kakve specifične ideje koje podržavaju njihove pristupe razvoju nastavnog plana i programa? Kakvim ciljevima oni teže i da li su oni isti kao i potrebe studenata? Koja iskustva učenja oni smatraju valjanim a koja ne i – zašto? Kako se najbolje mogu organizovati iskustva učenja? Da li su ishodi učenja odgovarajući i, ukoliko jesu, mogu li se ocijeniti? Koji su prigovori i prednosti behaviorističkim ili drugim pristupima nastavnom planu i programu? Koje su prednosti usvajanja 'pristupa procesa' nastavnom planu i programu koji naglašava empirističku metodologiju? Postoji značajna literatura o novijim razmatranjima visokog obrazovanja i, posebno, o načinu na koji se različiti domeni znanja, vještina, kompetencija i prakse prožimaju.¹¹

Treba naglasiti da Bolonjski proces sažima određeni pristup podučavanju i učenju na način da u prvi plan ističe izlazni rezultat koji je usmjeren na povećanje obrazovne transparentnosti i uspostavljanje sistema koji ima opšte državno razumijevanje standarda i osiguranje kvaliteta. Bitno je da se ovo ne tumači na način da se stvori kruti, mehanički, šablonski mentalitet u kojem je učenje svedeno na veliki broj pojednostavljenih komponenti koje zanemaruju kreativnost, spontanost i kompleksnost. To bi naškodilo visokom obrazovanju. Nije sugerisano da timovi za razvoj nastavnih planova i programa troše vrijeme na duge filozofske debate, ali oni moraju biti svjesni nekih opasnosti i zamki

¹¹ Koristan kratki uvodnik o "Curriculum Development" Dr Judith Howard sa Odsjeka za obrazovanje na Univerzitetu Elon, North Carolina USA je dostupan na: <http://org.elon.edu/catl/documents/curriculum%20development.pdf>

koje se nalaze u bilo kakvoj nepromišljenoj i krutoj primjeni bolonjskih principa poput ishoda učenja, učenja usmjerenog na studenta, itd.

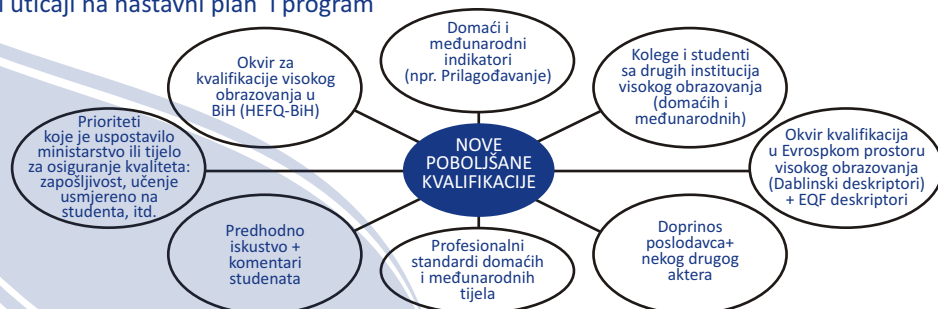
b. NOVI UTICAJI NA OSMIŠLJAVANJE I PLANIRANJE KURSA

Niz korisnih referenci je sada na raspolaganju onima koji osmišljavaju nastavni plan i program. Tradicionalno, u Evropi je neko ministarstvo strogo kontrolisalo odobravanje nekog nastavnog plana i programa, na kojima je uglavnom radilo starije akademsko osoblje unutar institucija. To je akademsko osoblje, često zaposleno na autonomnim fakultetima, funkcionisalo nezavisno od krovnog univerziteta. Ovo je odražavalo situaciju u kojoj su institucije visokog obrazovanja imale malu akademsku autonomiju, nisu bile integrisane, a državni aparat je diktirao ili kontrolisao često vrlo tradicionalan i nefleksibilan silabus. Bolonjski proces podrazumijeva veliku promjenu ovakve situacije. Institucionalna autonomija je temelj reformi visokog obrazovanja, kao i novi sistemi osiguranja kvaliteta koji ga podupiru. Timovi akademskih radnika raspoređenih po disciplinama su odgovorni za pripremu nastavnih planova i programa i odgovorni su za njihov razvoj. Zbog većeg stepena autonomije koja im je data, akademske institucije moraju preuzeti na sebe više odgovornosti. Cijeli je proces demokracičniji i otvoreniji. Nove kvalifikacije i revidirane stare kvalifikacije moraju proći stroge procese osiguranja kvaliteta, a institucije koje su za njih odgovorne će morati braniti i objasniti svoje aranžmane eksternom tijelu osiguranja kvaliteta (u BiH, to je HEA).

Nažalost, na mnogim je tradicionalnim kvalifikacijama uočen niz nedostataka. Imale su dug studijski period i procenat prolaznosti je bio nizak, bile su prilično nefleksibilne kada je u pitanju izbor i način studiranja, te nisu osposobile studente za zaposlenje. Kvalifikacije koje su revidirane bolonjski-orijentiranim pristupima koji podrazumijevaju paradigmatičnu promjenu, mogle bi biti više fleksibilne, uključiti više prenosivih vještina koje poslodavci cijene, imati prozore fleksibilnosti i ispuniti opšte evropske standarde. Međutim, ne bi se smjelo pretjerati u razlikovanju 'starih' i 'novih' kvalifikacija. Tradicionalne kvalifikacije imaju i mnoge prednosti: izuzetan sadržaj, metode učenja i provjere znanja koji su se tokom niza godina usavršili. Ovi se elementi ne bi smjeli odbaciti, nego ih treba inkorporirati u nove, poboljšane programe studiranja.

Sada postoji niz novih elemenata koji mogu informirati i podržati akademske radnike koji osmišljavaju kvalifikacije. Slijedi dijagramska prezentacija nekih od njih:

Neki uticaji na nastavni plan i program

Timovi za razvoj nastavnih planova i programa trebali bi uzeti u obzir ove elemente, kako bi im pomogli da odrede standarde, sadržaj i svrhu njihovih kvalifikacija. U svakom slučaju, mora postojati zdrav dijalog među timovima za razvoj nastavnih planova i programa, usmjeren na inovativnost, fleksibilne puteve sticanja znanja, kao i na potrebe studenata, građana i poslodavaca. Nekoliko Powerpoint prezentacija pod nazivom '*Razvoj nastavnih planova i programa u BiH*' je predstavljeno i razmatrano u sklopu projekta na sastanku u Zenici u oktobru 2009.¹² Ove prezentacije obuhvataju niz širokih pitanja, uključujući i učenje usmjereno na studenta, zapošljivost, stare naspram novih kvalifikacija.

c. CIKLUS RAZVOJA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

Posmatrati razvoj nastavnog plana i programa kao ciklus ide u prilog činjenici da nastavni plan i program nije nešto uklesano u kamenu. Stvaraju se kvalifikacije, često se tokom vremena poboljšavaju, ali one vremenom postanu manje relevantne i više ne služe svrsi. Iako su neke stvari bile uključene ili su imale neki prioritet u prošlosti, dobra je praksa ponovo razmotriti sve aspekte kada se revidira postojeća kvalifikacija ili stvara nova. Započeti proces revizije nastavnog plana i programa je koristan pristup koji može uključiti tematsko i ciljano ispitivanje postojeće kvalifikacije s ciljem da se ustanovi u kojoj mjeri ona pomaže razvoj predmetne discipline, zapošljivost, učenje usmjereno na studenta, prenosive vještine, itd. Predmetne discipline su dinamična područja, a znanje, vještine i razumijevanje koje se odnosi na njih se stalno mijenjaju. Nove discipline mogu nastati i nove kombinacije predmetnih polja mogu proizvesti uzbudljive i konstruktivne kombinirane studijske kvalifikacije, na primjer, diplomirani student kineskog jezika i poslovnog studija se može nadati dobrim prilikama za zaposlenje. Dobra je praksa i godišnje revidiranje postojećih kvalifikacija kako bi se izvršile sve potrebne manje izmjene (putem bilo koje odobrene interne validacije/mehanizma odobravanja).¹³ Ovo ne treba dovoditi u vezu sa bilo kakvim velikim revidiranjem koje ispituje svaki aspekt postojećih kvalifikacija i iskustva vezana za te kvalifikacije u proteklih četiri do pet godina.

Kada se izvodi bilo kakva vježba razvoja nastavnog plana i programa, korisno je da se razvrstaju makro i mikro pitanja u vezi takve vježbe. Timovi za razvoj nastavnih planova i programa u ovom su projektu razmatrali dvije grupe Powerpoint prezentacija pod nazivom '*Razvoj nastavnih planova i programa – makro pitanja*' i '*Razvoj nastavnih planova i programa – mikro pitanja*'.¹⁴ Makro pitanja su se ticala: promjene bolonjske paradigme; veličine modula; profila kvalifikacija; lanca učenja; nivoa i progresija unutar kvalifikacija; zapošljivosti; i eksternih referentnih tačaka. Mikro pitanja su obuhvatala: ishode učenja na nivou programa i modula; višestruke faktore koje utiču na sadržaj; razmatranje odnosa podučavanje-učenje-provjera znanja; dokaz postignuća ishoda učenja i pitanja vezanih za osiguranje kvaliteta.

¹² Ove su Powerpoint prezentacije dostupne na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance

¹³ Obim dozvoljenih 'minornih promjena' i proces njihovog konačnog odobrenja je strogo regulisan i osmišljen da dozvoli manje promjene u određenom nastavnom planu i programu, koje se tiču, na primjer, ažuriranja, mijenjanje neuspješnih zadataka za provjeru znanja, itd.

¹⁴ Ove su Powerpoint prezentacije dostupne na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance

d. ŠTA ZNAČI PROFIL KVALIFIKACIJE?

Korisna polazna tačka za osmišljavanje nastavnog plana i programa je razmatranje profila kvalifikacije.¹⁵ Treba razmotriti niz pitanja pošto profil može imati više značenja. U kontekstu projekta razvoja nastavnog plana i programa, profil se odnosi na karakteristike kvalifikacije koja se razmatra. Timovi za razvoj nastavnih planova i programa će pokušati osmisliti kvalifikacije koje odražavaju niz stvari, uključujući i: njihovo stručno znanje; granice predmeta; balans između specijalizacije (znanja i vještina specifičnih za predmet) i generalizacije (prenosivih vještina); nadležnost institucije; i, očito, potrebe studenata, društva i industrije. U tom procesu, timovi će morati donijeti i niz tehničkih odluka koje se tiču, na primjer, nivoa, radnog opterećenja, i vrijednosti bodova određene kvalifikacije. Nadalje, dobro bi bilo da se timovi za razvoj nastavnih planova i programa detaljno pozabave svrhom i kontekstom kvalifikacije. To može uključiti i istraživanje tržišta, osvrte na prošle i buduće zahtjeve, te mogućosti za među- i interdisciplinarnu elemente.

Kada budu zalazili dublje u diskusiju, korisno bi bilo da si timovi za razvoj nastavnih planova i programa postave tri grupe pitanja, prilagođenih u odnosu na one koje je osmislila Agencija za osiguranje kvaliteta Ujedinjenog Kraljevstva (QAA).¹⁶

Šta želimo da naši studenti postignu?

‘Šta’ se može odnositi na znanje i razumijevanje predmeta, niz intelektualnih vještina koje se odnose na predmet, te prenosivih vještina, te njihova primjena u širokom spektru konteksta, i, možda, i na sposobnost primjene u praksi. Izjave o ishodu učenja kvalifikacije se mogu formulirati dovršavanjem rečenica poput:

- Ovaj program je specifičan jer razvija...
- Najbitnije vrijednosti ovog programa su...
- Akademski sadržaj ovog programa se koncentriše na...
- Najbitnije intelektualne vještine koje se razvijaju ovim programom su...
- Najkorisnije praktične vještine, tehnike sposobnosti koje se razvijaju su...
- Kompetencija se razvija u...
- Najbitniji načini na koje će student učiti su...
- Nakon završetka programa, želimo da studenti poznaju i razumiju...
- Nakon završetka programa želimo da studenti budu u stanju da...

¹⁵ Odlično razmatranje profila i 'kvalifikacija' uopšte se može naći u knjizi Sjura Bergana (2007) 'Qualifications – An introduction to a concept', Vijeće Evrope, serija visokog obrazovanja, br. 6

¹⁶ Ova su pitanja predstavljena u sklopu Powerpoint prezentacije prikazane na sastanku u Mostaru u novembru 2009, pod nazivom 'Informacije o kvalifikacijama', a dostupna su na web stranici: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance. Pitanja su izvedena iz dokumenta Agencije za osiguranje kvaliteta Ujedinjenog Kraljevstva pod nazivom Aneks 1 'Developing programme Specifications' koji je dostupan na: <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/programSpec/guidelines06.asp#annex1>

Koje referentne tačke možemo koristiti da pokažemo da ono što želimo da studenti postignu ima vrijednost u akademskim, profesionalnim ili zajednicama poslodavaca?

- Izjave o misiji institucija i bilo kakve institucionalne politike o razvoju opštih vještina u poljima kao što su komunikacija, informacijske tehnologije, timski rad i upravljanje karijerom.
- Državni okvir za kvalifikacije BiH (HEQF-BiH).
- Standardi zanimanja, u poljima gdje su bitni.
- Relevantne evropske ili međunarodne referentne tačke (FQ-EHEA, predmetni indikatori i izjave o usklađenosti, dokumenti i smjernice BiH HEA, itd.).

Na koji način očekujemo da studenti postignu i demonstriraju ciljne ishode?

Razmotrite metode podučavanja, učenja i provjere znanja kako bi promovirali učenje. Neke su metode prikladnije od ostalih za razvoj određenih tipova ishoda učenja. Na primjer:

- znanje i razumijevanje nekog predmeta se često razvija putem predavanja i seminara.
- intelektualne vještine poput analize, sinteze, ocjenjivanja i rješavanja problema se mogu vježbati i demonstrirati kroz aktivnije procese učenja koji uključuju i zadatke ili projekte, rad u grupama poput seminara ili tutorijala, laboratorije, radionice, ili aktivnosti na terenu.
- praktične vještine se trebaju razviti tako što će se pružiti prilika da se vježba određena aktivnost u odgovarajućem kontekstu učenja (npr. u laboratoriji, na terenu, ili na radnom mjestu).
- prenosive/ključne vještine koje su odmah primjenjive na kontekst zaposlenja ili neke druge kontekste, poput komunikacije, timskog rada, itd. se mogu razviti putem prilika koje se prirodno javljaju unutar nastavnog plana i programa.

e. ECTS, BODOVI, MODULARIZACIJA I PROBLEMI DODJELE BODOVA

Evropski sistem prenošenja bodova (ECTS) postoji u različitim oblicima još od kasnih osamdesetih godina 20. vijeka. Od jednostavnog sredstva prenošenja bodova namijenjenog da poboljša međunarodnu mobilnost studenata, prerastao je u glavno bolonjsko sredstvo koje pomaže reformi nastavnih planova i programa i poboljšava cjeloživotno učenje. Na ECTS web stranici je navedeno:

'ECTS čini podučavanje i učenje na institucijama visokog obrazovanja transparentnijim širom Evrope i olakšava priznavanje svih studija. Ovaj sistem

omogućava transfer iskustava učenja među različitim institucijama, veću mobilnost studenata i fleksibilnije puteve sticanja stepena obrazovanja. On pomaže i osmišljavanju nastavnog plana i programa i osiguranje kvaliteta."

Uspješna primjena i korištenje bodova i modularnih sistema nije bila lako ostvariva za evropske zemlje iz niza razloga. Objavljivanje u velikoj mjeri korigovane verzije 'Vodiča za korisnike ECTSa' u februaru 2009. je ponudilo bolje smjernice i vodstvo u smislu organizovanja i razvoja nastavnih planova i programa baziranih na sistemu bodova.¹⁷ Nažalost, pravila o bodovima koja su ranije bila u zakonu odnose se na starije verzije ECTSa koje su sada zastarjele i neprimjenjive. Nadalje, uvođenje ishoda učenja povezanih sa radnim opterećenjem kao baze kredita znači da je pristup kojeg primjenjuju mnoge institucije najvjerovatnije zastario. Mnoge su se evropske institucije suočile sa velikim poteškoćama u međunarodnim procesima dodjele bodova i još uvijek se, pogrešno, oslanjaju na dodjeljivanje kredita modulima isključivo na pristupu vremenskog radnog opterećenja.¹⁸

Korištenje sofisticiranih, modularnih sistema bodovanja unutar institucije ima mnoge prednosti ali i izazove za onog koji radi na razvoju nastavnog plana i programa. Modularni sistemi bodovanja mogu:

- Olakšati izbor i pružiti interesantne kombinacije predmeta – interdisciplinarne i multidisciplinarne te programe zajedničkih diploma (**ali šta je prihvatljivo i izvodivo?**)
- Olakšati transfer mobilnosti studenata + mobilnosti kursa (**koliko je mobilnosti razumno i izvodivo?**)
- Pomoći da razmotrimo radno opterećenje i opterećenje provjere znanja (**šta je prihvatljivo?**)
- Usmjeriti nas na ishode učenja (**ali koje i kako bi ih trebalo napisati i ocijeniti?**)

Kada se stvara nastavni plan i program u kontekstu sistema bodova, treba imati na umu niz pitanja – neka su tehničke, neka akademske prirode, a neka će se razmotriti na nivou institucije, dok o nekima odlučuju isključivo timovi za razvoj nastavnih planova i programa. Nije moguće ponuditi kompletnu listu i objasniti svako pitanje. Ovo što slijedi su samo neki od aspekata koji će se trebati uzeti u razmatranje:¹⁹

¹⁷ Vodič za korisnike ECTSa iz 2009. je dostupan na šest jezika na:

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learningpolicy/doc48_en.htm

¹⁸ Nažalost, postoje mnoge definicije 'modula'. U ovom vodiču, 'modul' se odnosi na jedinicu kursa standardne veličine gdje svaka jedinica nosi isti ili veći broj bodova. Tako se dodiplomski trogodišnji studij koji vrijedi 180 ECTS bodova može podijeliti na 18 diskretnih modula, od kojih svaki nosi 10 bodova. Gdje je neophodno, mogu se formirati i dupli moduli. Neki modularni sistemi bazirani na bodovima mogu dodijeliti pet bodova svakom modulu i na taj način se može dobiti više modula unutar jedne kvalifikacije. Broj bodova koji se dodjeljuje modulu ima očite implikacije na strukturu kvalifikacije, fragmentaciju studija i koherentnost iskustva sticanja znanja.

¹⁹ Pored ove liste, Powerpoint prezentacija pod nazivom 'Steps' se koristila na sastanku u Zenici, u oktobru 2009, a predstavila je pitanja koja imaju veze sa modulima. Dostupna je na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance.

- Odluke o dodjeljivanju bodova koje se tiču broja bodova u modulu (što ima velike implikacije na strukturu kvalifikacije i iskustvo sticanja znanja) – koje su veličine višestrukog modula izvodive i neophodne?
- Odnos i broj 'obaveznih' i 'izbornih' modula i čistih modula 'slobodnog izbora'.
- Pravila o progresiji i nivou modula koji će se studirati.
- Preduslovi i uslovi.
- Prilike i ograničenja za priznavanje ranijeg učenja (RPL), uključujući i formalno i neformalno učenje.
- Prilike za mobilnost – transfer bodova/razmjene studenata i učenje bazirano na radu (WBL), uključujući i stažiranje.

Efikasno korištenje bodova i sistema bodova može biti od izuzetne koristi za onoga ko razvija nastavni plan i program i želi da uvede fleksibilnost i izbor u kvalifikacije. Nažalost, sistemi bodova lako mogu postati previše komplikovani i svakome teški za razumjeti. Složeni sistemi bodova se trebaju uvesti izuzetno oprezno i sa jasno definisanim ciljevima. Sistemi koji nisu dobro osmišljeni često izgledaju kao da predstavljaju široki izbor modula i alternativni paket načina i puteva učenja. U stvarnosti, međutim, raspoređivanje modula sprječava da se ovo dogodi.

f. PISANJE DOBRIH ISHODA UČENJA ZA KVALIFIKACIJE I MODULE

Osmišljavanje dobrih ishoda učenja koji su odgovarajućeg nivoa, prirode i koji se mogu ocijeniti je izuzetno težak zadatak. Transformacija nastavnih planova i programa predstavljena na način koji se oslanja na ishod je možda najveći izazov akademskim radnicima, naviknutim na tradicionalne silabuse koji samo navode sadržaj.²⁰ Ishodi učenja stavljaju akcenat na studenta, te su u velikoj mjeri dio učenja usmjerenog na studenta. Postoji značajna literatura o ishodima učenja. Ishodi učenja prožimaju i podupiru bolonjske reforme i istaknute su u raznim ministarskim kominikeima. Oni su kompleksna obrazovna sredstva koje je lako zloupotrijebiti. Ishodi učenja su izjave o onome što se očekuje od studenta da zna, razumije i može demonstrirati na kraju iskustva učenja. To su direktne izjave o ishodima učenja – rezultati učenja. Obično su definisani kao mješavina znanja, vještina, sposobnosti, stavova i shvatanja koje će pojedinac postići kao rezultat njegove ili njene uspješne angažovanosti u određenoj grupi iskustava visokog obrazovanja. U stvarnosti, oni su, zapravo, mnogo više od toga. Oni su primjer posebnog metodološkog pristupa za izražavanje i opis nastavnog plana i programa (modula, jedinica i kvalifikacija) i nivoa, ciklusa, izjava o predmetnim indikatorima i 'u novom stilu' osmišljenih bolonjskih okvira kvalifikacija.

Ishodi učenja se često opisuju na ovaj način: *'po uspješnom završetku ovog modula/kvalifikacije, studenti će biti u stanju da...'*. Oni se koriste da se opišu moduli, kvalifikacije, deskriptori nivoa, kriteriji za provjeru znanja i ocjenjivanje, državni okviri kvalifikacija (na primjer, HEQF-BiH), sveobuhvatni bolonjski okvir kvalifikacija (FQ-EHEA), i

²⁰ Prezentacije o ishodima učenja prikazane na pilot projektu su dostupne na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance.

razne izjave o predmetnim i sektorskim indikatorima. Može se tvrditi da su krajnji produkt bolonjskih reformi usavršene kvalifikacije bazirane na ishodima učenja, a ne samo na novim obrazovnim strukturama. Smatra se da je u ovakvoj vrsti reforme od vrha ka dnu potrebno izvršiti fundamentalne promjene na institucionalnom nivou, gdje su akademski radnici odgovorni za stvaranje i nadgledanje kvalifikacija.

Uvođenje ishoda učenja nerijetko prate brojni problemi, jer često nailaze na jak i rasprostranjen skepticizam visokoškolskog osoblja. Ishodi učenja se često vide kao prijetnja koja će srozati obrazovanje i ograničiti akademske studije na način što će ih se svesti na puke šematske kurseve i mehaničko učenje. Ovi bi se prigovori trebali shvatiti ozbiljno, iz razloga što loše osmišljeni i primijenjeni ishodi učenja zaista mogu nanijeti štetu obrazovanju.

Neke od korisnih stavki za osmišljavanje i primjenu ishoda učenja su:

- Pisanje dobrih ishoda učenja zahtijeva vremena i dosta razmišljanja.
- Besmisleno ih je pisati s ciljem da ih se uklopi u postojeće neprilagođene /nepromijenjene module.
- Prednosti u osmišljavanju ishoda učenja proizilaze iz dinamičnih i katarzičnih stvaralačkih procesa. Ovo obuhvata i istovremeni osvrt na moguće ishode učenja, način na koji se oni predstavljaju i njihovo ocjenjivanje.
- Osmišljavanje ishoda učenja nije precizna nauka i treba mnogo razmišljanja da se oni napišu – lako ih je krivo protumačiti i stvoriti bezizlaznu situaciju.
- Ishodi učenja se obično dalje dijele u različite kategorije ishoda. Najčešće podjele se odnose na ishode specifične za predmet i generičke (koje se ponekad nazivaju i prenosivim vještinama).
- Dobri ishodi učenja su produkt iskrenog razmišljanja o realističnim i održivim kombinacijama bilo kojeg od sljedećih elemenata: znanje i razumijevanje, praktične vještine (uključujući i primjenu znanja i razumijevanja), vještine specifične za predmet i prenosive vještine, itd. (vidi Bloomovu taksonomiju: kognitivni, afektivni i psihomotorni domeni).
- Ishodi učenja bi trebali odgovarati svrsi + biti prikladni određenom korisniku.
- Tokom osmišljavanja i razmatranja ishoda učenja, bitan je i redovan doprinos aktera.
- Bitna je i razumna i konstruktivna podrška odgovarajućih državnih vlasti, kako bi se održao neophodan napor na institucionalnom nivou.
- Uvođenje ishoda učenja na institucionalnom nivou zahtijeva pažljivo osmišljenu strategiju i primarni cilj bi trebao biti poboljšanje kvaliteta – a nikad samo poštivanje spoljnih odluka (odluke države, ministarstava ili agencija za osiguranje kvaliteta).
- Ishodi učenja na nivou modula i pojedinačne kvalifikacije moraju biti napisani u kontekstu odgovarajućih domaćih i međunarodnih eksternih referentnih tačaka.
- Ishodi učenja moraju biti podložni ocjenjivanju. Primijenjeni na nivou pojedinačnog modula, trebaju biti povezani sa sveobuhvatnim kriterijima provjere znanja, te izraženi u kontekstu ishoda učenja.
- Bitno je osigurati da je provjera znanja na institucionalnom nivou ne samo vazana za ishode učenja, nego i čvrsto povezana sa adekvatnom strategijom učenja.

Podučavanje, učenje i provjera znanja su blisko povezani u procesu razvoja nastavnog plana i programa.

Nažalost, mnogo je primjera loših ishoda učenja koji doživljavaju neuspjeh na oba kraja spektruma – ili su preambiciozni, ili previše površni, i tako ne pružaju informacije o nivou i prirodi bilo kakvih vještina, razumijevanja i sposobnosti koje se trebaju steći. Vodite računa o:

- Izbjegavajte korištenje pojednostavljenih izraza poput 'razumjeti' ili 'objasniti', pošto su oni neprecizni i ne nose mnogo značenja. Treba koristiti aktivne glagole.
- Deskriptori generičkih kvalifikacija, indikatori specifični za predmet/sektorske izjave i deskriptori na državnom nivou se trebaju posmatrati samo kao smjernice, ne kao prepreke.
- Postojeće kvalifikacije se nikada ne smiju prepakovati u novoskovane ali lažne ishode učenja, kako bi se dekorisale stare i u suštini neizmijenjene jedinice.
- Trebate paziti da ne stvorite nastavni plan i program baziran na provjeri znanja, u kojem su ishodi učenja pretjerano propisani i koji ograničavaju sposobnost studenta da dosjetljivo razmišlja i dođe do saznanja.
- Usvajanje ishoda učenja se nikada ne smije smatrati korakom do državne ili evropske standardizacije sadržaja. Ovo nije svrha Bolonje i protivno je reformi visokog obrazovanja.

Korištenje ishoda učenja nije neki univerzalni lijek koji će riješiti sve probleme razvoja nastavnih planova i programa. Oni su samo korisno sredstvo. Treba imati na umu da ishode učenja kada se definišu na nivou modula (često ih ima 6 do 8 po modulu) treba uporediti sa opštim nizom ishoda učenja (često bude u pitanju 6 do 8 ishoda učenja koji obuhvataju cijelu kvalifikaciju). Sigurno, kvalifikacija je mnogo više od puke sume svih njenih dijelova. Timovima radnih grupa na projektu je bilo od koristi da popune 'tabelu matricu' koja je pokazala odnose između HEQF – BiH i pojedinačnih deskriptora i svakog pojedinačnog modula koji čini kvalifikaciju. Primjeri popunjenih tabela matrica se mogu naći u Aneksu VI, VII i VIII, a Aneks II sadrži prazne modele. Upotreba takvih matrica pokazuje onome ko osmišljava nastavni plan i program (i onome ko ga odobrava) koji se moduli odnose na koje deskriptore nivoa i gdje postoje propusti i nepotrebno dupliciranje.

g. PROVJERA ISHODA UČENJA: NIVO I ODNOS ISHOD – METODE UČENJA – PROVJERA ZNANJA

Od ključne je važnosti osmisliti ishode učenja prikladne određenom nivou za određenu kvalifikaciju. Kako je ranije spomenuto, postoje razna pomagala koja mogu biti od koristi da se uspostavi odgovarajući nivo, uključujući i gore spomenutu tabelu matricu koja povezuje HEQF-BiH, FQEHEA, predmetni indikator i sektorske deskriptore. Ishodi učenja koji se inicijalno osmisle (na nivou modula i kvalifikacije) moraju se konkretizovati – kako će se izvesti i kako će se ocijeniti. Odnos ishod – metode učenja – provjera znanja je ključan. Ishodi učenja koji se ne mogu ocijeniti ne smiju se uzeti u obzir. Niz prikladnih mjera za ocjenjivanje se trebaju razmotriti kako bi se pokazale raznolike vještine, znanje,

sposobnosti i razumijevanje, koji se zahtijevaju. One također trebaju da odražavaju kontekste iz stvarnog svijeta, gdje su bitni timski rad, vještine istraživanja, donošenje odluka, rješavanje problema i prevazilaženje nesporazuma.²¹ Ovakvo razmatranje je također od koristi da se nastavni plan i program učini relevantnijim kada su u pitanju vještine zapošljivosti.

Korisna lista alternativnih metoda ocjenjivanja se može naći na Oxford Brookes Univerzitetu.²² Ova lista, koju je razvio oksfordski Centar za osoblje i razvoj učenja, sadrži primjenjiva sredstva za ocjenjivanje, grupisana u osam širokih naslova koji se odnose na sljedeće teme: (1) kritičko razmišljanje i donošenje sudova; (2) rješavanje problema i razvijanje planova; (3) procedure izlaganja i pokazivanje tehnika; (4) lična organizacija i razvoj; (5) dolaženje do i korištenje informacija; (6) pokazivanje znanja i razumijevanja; (7) osmišljavanje, stvaranje i pokazivanje; i (8) komunikacija. Na raspolaganju je i korisna paralelna lista prenosivih vještina.²³

h. PROVOĐENJE, NADGLEĐANJE I OCJENJIVANJE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA – MODELI MODULA/KVALIFIKACIJA

Zadnji bitan aspekt koji se treba razmotriti tiče se dimenzije osiguranja kvaliteta u nastavnom planu i programu. Sve što timovi za razvoj nastavnih planova i programa proizvedu, mora biti u formi koja odgovara unutarinstitucionalnom procesu, gdje se plan i program odobrava za korištenje na univerzitetu. E4 'Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja' (ESG) i 'BiH standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja' (BiH SG) pružaju jasne smjernice institucijama o internom osiguranju kvaliteta. Institucije trebaju da imaju politiku i s tim povezane procedure za osiguranje kvaliteta i standarda njihovih programa i nagrada. Ovo treba uključivati: odobravanje, nadzor i periodičnu reviziju programa i nagrada; provjere znanja studenata; osiguranje kvaliteta nastavnog osoblja; sredstva za učenje i podršku studentima; informacijske sisteme. Posjedovanje jasnih opisa kvalifikacija i modula u znatnoj mjeri pospješuje ostvarivanje ovih elemenata.

Bitno je razmotriti koja je tačno informacija potrebna da se opiše kvalifikacija za validaciju i razmatranje za interne svrhe, kada nove i/ili revidirane kvalifikacije moraju proći kroz odgovarajuće procese internog odobravanja. Uz to, za 'eksterno' ocjenjivanje osiguranja kvaliteta određene institucije koje vrši agencija BiH HEA, neophodni su dokazi internih

²¹ Odličan izvor o ocjenjivanju ishoda učenja je niz irskih izvještaja pod nazivom 'Technical aspects of designing and redesigning programmes/awards for inclusion in the national framework of qualifications' (NQF) – treći dio se odnosi na 'The assessment of learning outcomes' i dostupan je na: http://www.nfqnetwork.ie/Section_1_Final/Default.140.html.

Uz to, Jenny Moon je napisala dobar tekst prilagođen EHEA, pod nazivom 'Linking levels, learning outcomes and assessment criteria' dostupan na:

http://www.lut.fi/fi/lut/studies/learningcentre/report/Documents/lo_linking_levels_ac_europe.pdf

²² Dokument pod nazivom 'selecting assessment methods' dostupan je na:

http://www.brookes.ac.uk/services/ocsd/2_learnth/methods.html

²³ Ovo je dostupno na: http://www.brookes.ac.uk/services/ocsd/2_learnth/trans_skills.html

procesa, i ti dokumenti moraju odgovarati ovoj svrsi. Bitno je pokušati pružiti dokumentaciju koja će biti korisna za niz različitih konteksta i aktera, uključujući studente, poslodavce i roditelje. Ovo može smanjiti radno opterećenje osoblja koje će onda biti u mogućnosti da koristi slične (ili neznatno prilagođene) materijale u različite svrhe. Radne grupe u pilot projektu su razgovarale o prirodi i predstavljanju materijala u svrhu validacije (odobrenja) novih i revidiranih kvalifikacija na sastanku u Mostaru u novembru 2009. Razmatran je niz Powerpoint prezentacija pod naslovom '*Information on qualifications for students, employers, quality assurance, audit-validation-review*'.²⁴ Jasno je da postoje neke važne distinkcije između informacija koje su potrebne za validaciju i informacija koje trebaju studentima u studentskim priručnicima. Na autonomnim institucijama je da odrede koje će informacije ponuditi različitim akterima.

Radne grupe unutar BiH timova za razvoj nastavnih planova i programa su se složile da su Modeli kvalifikacija i Modeli modula koristan način da se ponude informacije, specifično u svrhu validacije i revizije. Ovi su modeli također pomogli timovima za razvoj nastavnih planova i programa da se usmjere na i predstave ključne elemente. Dva modela (prazni formulari sa predloženim naslovima i podsekcijama) su izrađena kako bi svaka radna grupa mogla dati informacije za primjere kvalifikacija i modula, prateći zajednički redoslijed i raspored. Ovi su prazni formulari ponuđeni u Aneksu I. Uključuju i neka objašnjenja kako bi se dale smjernice za popunjavanje različitih sekcija. Primjeri popunjenih modela se mogu naći u Aneksima VI, VII i VIII.

²⁴ Ove Powerpoint prezentacije, koje se u velikoj mjeri oslanjaju na materijale Agencije za osiguranje kvaliteta Ujedinjenog Kraljevstva (QAA) su dostupne na: www.coe.ba/SHEIII/Curriculum-Development-Guidance

5.

ZAKLJUČCI – KA NAJBOLJOJ PRAKSI U BIH

5. ZAKLJUČCI – KA NAJBOLJOJ PRAKSI U BIH

Zaključci pilot projekta su da je HEQF-BiH od koristi i onima koji rade na razvoju nastavnih planova i programa i u svrhu osiguranja kvaliteta. Međutim, HEQF-BiH sam za sebe je od ograničene koristi. Oni koji rade na razvoju nastavnih planova i programa trebaju konsultovati sektorske izjave (o usklađenosti)/izjave o indikatorima (indikatorima specifični za pojedine predmete) i druge eksterne referentne tačke (međunarodni okviri kvalifikacija), itd. Detaljniji deskriptori nivoa, poput ovih, pomažu akademskom osoblju da izgradi značajnu progresiju tokom treće – četvrte godine prvog ciklusa i prve i druge godine drugog ciklusa. HEQF-BiH je koristan za uspostavljanje širokih standarda za kvalifikacije u tri bolonjska ciklusa, ali je po prirodi generički i treba se dopuniti drugim odgovarajućim pomoćnim sredstvima.

Proces razvoja nastavnih planova i programa u svakom slučaju nije jednostavna stvar. Akademsko osoblje u BiH se suočava sa teškim pitanjima. Trebaju se donijeti precizne odluke o vrsti vještina koje studenti/građani trebaju u 21. vijeku i o kombinaciji ishoda učenja, koja se obavezno treba uključiti u nastavni plan i program. Takve odluke se moraju donijeti u kontekstu postojećeg nivoa sredstava, institucionalnih i državnih prioriteta i onoga što je izvodivo u trenutnoj situaciji. Nadalje se treba uzeti u razmatranje i da se akademsko osoblje ne može prisiliti da mijenja svoje tradicionalne pristupe, pošto je takav pritisak nesumnjivo kontraproduktivan. Postoje i opasnosti koje treba izbjeći a nalaze se u, kako je evropsko iskustvo pokazalo, prebrzoj i obaveznoj reformi od vrha ka dnu koja može rezultirati u prenatrpanom nastavnom planu i programu, prevelikim oblicima provjere znanja, trivijaliziranim ciljevima i čisto kozmetičkim promjenama kada se novi ishodi učenja primjenjuju poput karmina na inače nepromijenjene programe studiranja.

Akademsko osoblje u BiH treba biti uvjereno u argumente i prednosti novih metoda inspirisanih Bolonjom. Trebat će im podrška u uvođenju tih metoda. Bosansko-hercegovačke visokoškolske kvalifikacije se trebaju ponovo i pažljivo osmisliti, tako da se sačuva ono što je najbolje u starim i najbolje u novim kvalifikacijama. Neki od preduslova za uspjeh su:

NA DOMAĆEM NIVOU:

- Zakonodavno sagledavanje Okvirnog zakona o visokom obrazovanju i drugih državnih zakona koji utiču na visoko obrazovanje, skupa sa drugim odgovarajućim zakonima na nižim nivoima, kako bi se odredile odgovornosti i osigurala dosljednost prema bolonjskim kominikeima;

- Usvajanje koordinisanog plana državne strategije za razvoj visokog obrazovanja u BiH, u kojem će biti naglašen razvoj nastavnih planova i programa, a osoblje koje je uključeno u pilot projekte će se koristiti kao obučeni izvor;
- Puna primjena HEQF-BiH;
- Jasne smjernice HEA i/ili ministarstava o kriterijima za ocjenu razvoja nastavnih planova i programa i procesima odobravanja i njegovoj poziciji unutar bilo kakvih internih procedura za osiguranje kvaliteta;
- Mehanizmi za podsticanje razvoja konzorcija, gdje bi se timovi po disciplinama iz cijele zemlje, uključujući i licencirane institucije visokog obrazovanja, mogli redovno sastajati. Postojeće visokoškolske institucije u BiH su pod velikim pritiskom i nemaju dovoljno sredstava. Trebali bi se formirati domaći, međuinstitucionalni timovi po predmetima, koji bi zajedno razmjenjivali najbolju praksu i ideje vezane za nove pristupe nastavnim planovima i programima.

NA INSTITUCIONALNOM NIVOU:

- Primjena odgovarajućeg institucionalnog programa za razvoj osoblja (za svo osoblje: akademsko osoblje, pomoćno osoblje, administraciju, itd.) koji je povezan sa adekvatno podržanom institucionalnom strategijom podučavanja i učenja. Ovo zahtijeva intenzivnu obuku osoblja na pisanju ishoda učenja na institucionalnom nivou i svog akademskog osoblja, kao i onog koje je odgovorno za osiguranje kvaliteta;
- Osoblje koje je prošlo kroz obuku na pilot projektima se treba priznati kako bi se koristilo kao predvodnica za uvođenje novih pristupa u razvoju nastavnih planova i programa;
- Razmatranje srednjeročnih i dugoročnih efekata usvajanja revidiranog nastavnog plana i programa po univerzitetske strukture, sastanaka, odluka o sredstvima, procesima osiguranja kvaliteta i dugoročne infrastrukture;

Bez detaljne (mjerljive) domaće i institucionalne akademske reforme, čije su karakteristike navedene ranije u tekstu, napredak ka bolonjskoj samo-certifikaciji i punoj primjeni *'Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja'* u BiH nije moguć. Uprkos očiglednim problemima, reformu nastavnih planova i programa u skladu sa ovim vodičem bi trebalo početi na nivou institucija i fakulteta, ili čak na nivou grupa visokoškolskih institucija. Razvoj nastavnog plana i programa je u srži bolonjskih reformi obrazovanja, koje se moraju odvijati od dna ka vrhu, kao i od vrha ka dnu. Suština raznih inicijativa koje se odnose na Bolonju je poboljšanje mnogih zastarjelih evropskih kvalifikacija. Prava se promjena treba desiti na nivou institucija visokog obrazovanja. Ovo važi za sadašnje i buduće građane BiH kojima su potrebne visoko kvalitetne, međunarodno priznate kvalifikacije koje podstiču demokratske vrijednosti, zapošljivost i mobilnost.

6.

REFERENCE I DRUGI IZVORI INFORMACIJA

6. REFERENCE I DRUGI IZVORI INFORMACIJA

- Adam S (2004) *Using Learning Outcomes: A consideration of the nature, role, application and implications for European education of employing learning out- comes at the local, national and international levels.* Izveštaj o seminaru o Bolonji u Ujedinjenom Kraljevstvu iz jula 2004, na Univerzitetu Herriot-Watt. Dostupan na:
<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/09/19908/42704>
- Adam S (2006) *An introduction to learning outcomes*, u EUA Bologna Handbook, Froment E., Kohler J, Purser L, Wilson L (Eds), članak B.2.3-1. Berlin, Raabe. Dostupan na:
http://www.bologna.msmt.cz/files/Adam_IH_LP.pdf
- Adam S (2009) Vodič o upotrebi i sticanju naučnih titula u Bosni i Hercegovini (BiH). Vijeće Evrope.
Dostupan na:
http://www.coe.ba/web2/en/dokumenti/cat_view/154-higher-education-visokoobrazovanje/35-she-iii-2009-2011/159-guides-and-guides.html
- Bologna Process (2010) Zvanična web stranica o napretku Bolonjskog procesa. Dostupna na:
<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>
- Bergan S (2007) *Qualifications – An introduction to a Concept*, publikacija Vijeća Evrope.
- CoE/EC (2007) Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Bosni i Hercegovini. Dostupno na:
http://www.coe.ba/web/dokumenti/QA%20SG%202007_06_05_eng_final.pdf
- EC (2009) Vodič za korisnike ECTSa. Dostupan na:
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf
- E4 (2005) Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Dostupne na:
[http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20\(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf)

- ESU (2010) Evropska unija studenata (ESU) *Student-centred Learning Toolkit for students, staff and higher education institutions*, ESU publikacija. Dostupna na: http://esu-online.org/documents/publications/SCL_Toolkit_ESU_EI.pdf
- EUA (2008) *Povelja evropskih univerziteta o cjeloživotnom učenju*, Evropska unija studenata. Dostupna na: <http://www.eua.be>
- EUA (2010) EUA Bologna Handbook, RAABE.
- FIN (2010) *Irish Framework implementation network – three part report*. Dostupno na: http://www.nfqnetwork.ie/Section_1_Final/Default.140.html
- Kennedy D (et al) (2008) *Writing and using learning outcomes: a practical guide*. Dostupan na: <http://www.bologna.msmt.cz/files/learning-outcomes.pdf>
- Madill G (2010) 'Izveštaj o posjeti Sarajevu 7–10. 6. 2010. u svrhu pronalaženja činjenica za pregled i procjenu potrebe za ekspertizom u reformi visokog obrazovanja u BiH', dostupan na http://www.coe.ba/web2/en/dokumenti/doc_download/1002-izvjetaj-o-posjeti-sarajevu-7--10-6-2010.html
- Moon J (2006) *Linking levels, learning outcomes and assessment criteria*. Tekst napisan za potrebe EHEA prezentacije i dostupan na: http://www.lut.fi/fi/lut/studies/learningcentre/report/Documents/o_linking_levels_europe.pdf
- Tuning project (2010) *Tuning educational structure in Europe*. Web stranica i materijali dostupni na: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>
- QAA (2010) *Subject Benchmark Statements*, Agencija za osiguranje kvaliteta Ujedinjenog Kraljevstva (QAA). Dostupno na: <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/default.asp>

7.

RJEČNIK POJMOVA

7. RJEČNIK POJMOVA²⁵

Akumulacija

Proces prikupljanja bodova dodijeljenih za ostvarenje ishoda učenja obrazovnih komponenti ili drugih aktivnosti učenja.

Dodjela bodova

Proces dodjeljivanja određenog broja bodova kvalifikacijama/programima ili drugim obrazovnim komponentama.

Provjera znanja

Sveukupni raspon metoda (pismeni, usmeni i praktični testovi/ispiti, projekti i portfoliji) koji se koriste ca ocjenu studentovog ostvarenja očekivanih ishoda učenja.

Kriteriji za provjeru znanja

Opis onog što se od studenta očekuje da uradi, da bi pokazao da su ishodi učenja ostvareni.

Davanje bodova

Čin davanja određenog broja bodova studentu, i to onog koji je dodijeljen određenoj komponenti ili kvalifikaciji. Davanje bodova potvrđuje da su ishodi učenja datog studenta provjereni, te da student zadovoljava zahtjeve date obrazovne komponente ili kvalifikacije.

Kompetencije

Dinamička kombinacija kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, interpersonalnih, intelektualnih i praktičnih vještina, etičkih vrijednosti i stavova. Izgradnja kompetencija je osnovni cilj svih obrazovnih programa. Kompetencije se razvijaju kroz sve nastavne jedinice, a provjeravaju se u različitim fazama programa. Neke kompetencije su predmetne (specifične za određena područja studija), a druge su generičke (zajedničke za svaki predmet). Razvijanje kompetencija obično se odvija integrirano i ciklično, kroz cijeli program.

Odobreno izuzeće

Odobreno izuzeće je termin koji neki državni konteksti koriste kad ispitni odbor studenta izuzme iz provjere znanja u komponenti u kojoj je pao (ili skoro da nije zadovoljio), ako su sve druge komponente položene sa dovoljno visokim ocjenama.

²⁵ Preuzeto iz Vodiča za korisnike ECTS-a za 2009.; *European Communities, 2009* i Okvira za kvalifikacije u Evropskom području visokog obrazovanja.

Nastavni sati

Sati (obično period od 45 do 60 minuta) koje studenti provode u aktivnostima pod vodstvom nastavnog kadra.

Bod (ECTS)

Kvantificirano sredstvo izražavanja obima učenja, na osnovu opterećenja koje je studentu potrebno da ostvari očekivane ishode učenja na određenom nivou.

Ciklus

Sve kvalifikacije u Evropskom području visokog obrazovanja podijeljene su u tri ciklusa. Jedan od ciljeva naznačenih 1999. godine u Bolonjskoj deklaraciji je "usvajanje sistema zasnovanog na dva osnovna ciklusa, dodiplomskom i postdiplomskom". Doktoralni studij je 2003. godine priključen bolonjskoj strukturi i nazvan trećim ciklusom.

Deskriptori ciklusa (nivoa)

Generičke izjave o široko postavljenim očekivanim ishodima svakog od tri ciklusa. Dobar primjer generalnih deskriptora ciklusa (nivoa) su tzv. "Dablinski deskriptori", koji su poslužili kao jedan od temelja (uz ECTS) za Okvir kvalifikacija u Evropskom području visokog obrazovanja.

Obrazovna komponenta

Samostalno i formalno strukturirano iskustvo učenja (kao što su nastavna jedinica, modul, seminar, smještaj na praksu).

Evropa/evropski

Evropa/evropski odnosi se na one zemlje koje su potpisale Bolonjsku deklaraciju, dok se "državni" koristi za opisivanje konteksta unutar svake od tih zemalja ili svakog od obrazovnih sistema.

Formalno učenje

Učenje koje obično nudi obrazovna ustanova ili ustanova za obuku, strukturirano (u smislu ishoda učenja, vremena učenja ili podrške u učenju), te koje vodi uvjerenju o završetku. Formalno učenje je iz ugla studenta učenje s namjerom.

Okvir kvalifikacija u Evropskom području visokog obrazovanja

Sveobuhvatni okvir koji odnos između evropskih državnih visokoškolskih okvira kvalifikacija i samih kvalifikacija koje sadrže čini transparentnim. To je mehanizam komunikacije između državnih okvira.

Informalno učenje

Učenje koje proizilazi iz svakodnevnih životnih aktivnosti vezanih za rad, porodicu ili rekreaciju. Takvo učenje nije strukturirano (u smislu ishoda učenja, vremena učenja ili podrške u učenju) i obično ne vodi do bilo kakvog uvjerenja o završetku. Informalno učenje može biti s namjerom, ali uglavnom je bez namjere (tj. "slučajno" ili nasumično).

Student / onaj koji uči

Pojedinac u procesu učenja (bilo formalnom, neformalnom ili informalnom).

Usmjeren ka studentu (pristup ili sistem)

Pristup ili sistem koji podržava uobličavanje programa učenja koji su usmjereni na uspjeh studenta / onog koji uči, koji odgovaraju na različite prioritete samog studenta / onog koji uči, te koji su u skladu sa razumnim opterećenjem (tj. opterećenjem koje je ostvarivo u planiranom trajanju programa). U obzir uzima i veće učešće studenta / onog koji uči u izbor sadržaja, način rada, brzinu i mjesto učenja.

Ishodi učenja

Izjave o onome što se od studenta očekuje da zna, razumije i bude u stanju da uradi nakon uspješnog završetka procesa učenja.

Deskriptor nivoa

Generalne izjave o tipičnom uspjehu koji ostvari student koji je stekao kvalifikaciju na određenom nivou unutar okvira kvalifikacija.

Nivoi

Predstavljaju seriju koraka u slijedu (tj. razvojni kontinuum), iskazanu u smislu raspona generičkih ishoda, u odnosu na koje se mogu pozicionirati sve tipične kvalifikacije.

Modul

Nastavna jedinica u sistemu u kojem svaka nastavna jedinica nosi isti ili višestruki broj bodova.

Neformalno učenje

Učenje koje ne nudi obrazovna ustanova ili ustanova za obuku i koje obično ne vodi do uvjerenja o završetku. S druge strane, ovakvo učenje jeste strukturirano (u smislu ishoda učenja, vremena učenja ili podrške u učenju). Neformalno učenje je iz ugla studenta učenje s namjerom.

Državni okvir za kvalifikacije (visoko obrazovanje)

Jedinstveni opis, na nivou države ili na nivou obrazovnog sistema, koji je razumljiv na međunarodnom nivou, te kroz koji se sve kvalifikacije i drugi uspjesi u učenju u visokom obrazovanju mogu opisati i jedni s drugima koherentno povezati, i koji opisuje odnos između visokoškolskih kvalifikacija.

Profil

Bilo specifično (predmetno) polje (ili polja) izučavanja u nekoj kvalifikaciji, ili širi spoj setova kvalifikacija ili programa iz različitih polja, koji imaju zajednički naglasak ili svrhu (npr. primijenjeno stručno obrazovanje naspram više teoretskog akademskog studija).

Program (obrazovni)

Set obrazovnih komponenti, zasnovan na ishodima učenja koji se priznaju za dodjelu određene kvalifikacije.

Progresija

Proces koji studentu omogućava prelazak iz jedne faze kvalifikacija u drugu, te daje pristup obrazovnim programima koji su školovanje za kvalifikaciju na višem nivou od one koju student već ima.

Pravila progresije

Set pravila koja definiraju uslove za progresiju studenta unutar kvalifikacija i ka drugim kvalifikacijama.

Kvalifikacija

Svaki stepen, diploma ili drugo uvjerenje koje izdaje nadležno tijelo, a koje potvrđuje uspješan završetak priznatog studijskog programa.

Kvalifikacije (visoko obrazovanje)

Svaki stepen, diploma ili drugo uvjerenje koje izdaje nadležno tijelo, a koje potvrđuje da su ostvareni određeni ishodi učenja, obično nakon uspješnog završetka priznatog visokoškolskog studijskog programa.

Deskriptori kvalifikacija

To su generičke izjave o ishodima studija. Deskriptori kvalifikacija daju jasne referentne tačke, koje opisuju ključne ishode određene kvalifikacije, obično se pozivajući na državne nivoe.

Osiguranje kvaliteta

Proces ili set procesa usvojenih na državnom nivou i na nivou institucija, kojima se osigurava kvalitet obrazovnih programa i dodijeljenih kvalifikacija.

Priznavanje bodova

Proces kojim ustanova potvrđuje da ishodi učenja ostvareni i provjereni na nekoj drugoj ustanovi zadovoljavaju (bilo sve ili samo neke) zahtjeve određenog programa, njegove komponente ili kvalifikacije.

Priznavanje neformalnog i informalnog učenja

Proces kojim ustanova potvrđuje da ishodi učenja ostvareni i provjereni u drugom kontekstu (tj. kontekstu neformalnog ili formalnog učenja) zadovoljavaju (bilo sve ili samo neke) zahtjeve određenog programa, njegove komponente ili kvalifikacije.

Referentne tačke

Indikatori koji nisu apsolutno obavezujući, ali koji podržavaju iskazivanje kvalifikacija, ishoda učenja i/ili drugih srodnih koncepata.

Student

Onaj koji uči i koji je upisan na formalni obrazovni program.

Transfer

Proces kojim se bodovi dodijeljeni u jednom kontekstu priznaju u drugom kontekstu, i svrhu sticanja kvalifikacija.

Opterećenje

Naznaka vremena koje je studentu obično potrebno za obavljanje svih aktivnosti učenja (kao što su predavanja, seminari, projekti, praktičan rad, samostalno učenje i ispiti), a koje je neophodno za ostvarenje određenih ishoda učenja.

8.

ANEKSI

ANEKS I

MODEL KVALIFIKACIJE I MODEL MODULA

(KNJIŽICA KOJA DAJE OSNOVNE INFORMACIJE STUDENTIMA, OSOBLJU I U
SVRHE OSIGURANJA KVALITETA)

Ovaj dokument je pripremljen u okviru zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009-2011).

Obrazac za kvalifikacije je izrađen sa ciljem da pruži osnovne informacije o kvalifikaciji. On pruža niz naslova, podnaslova i redoslijed informacija izrađenih kako bi olakšali izradu, predstavljanje i odobravanje nastavnog plana i programa. Pojašnjenja, napisana kosim slovima su data kako bi pomogla onim odgovornim za njihovo ispunjavanje. Ukupno, obrazac za kvalifikaciju ne bi trebao preći 10-12 stranica isključujući obrasce/modele modula. Institucije bi trebali dodati bilo koji dalji naslov koji oni smatraju prikladnim.

MODEL KVALIFIKACIJE (Knjižica koja daje osnovne informacije studentima, osoblju i u svrhe osiguranja kvaliteta)

1. Uvod u disciplinu i kvalifikaciju

(Ovaj dio bi se trebao sastojati od kratkog uvoda u predmetnu disciplinu - jedan ili dva paragrafa – koji identificira njene parametre i možda najmodernija pitanja relevantna za kvalifikaciju)

2. Izjava o razlozima

(Objašnjenje o jedinstvenim aspektima koji definišu određenu kvalifikaciju – ovo može biti jedan ili dva paragrafa koji navode njene najvažnije karakteristike – i u kakvoj je vezi sa zapošljavanjem i mogućnostima daljeg studiranja unutar lokalnog, regionalnog, državnog i međunarodnog konteksta.)

3. Ishodi učenja ukupne kvalifikacije

(Navesti 4-8 ishoda učenja koji sažimaju znanja, vještine i razumijevanje koje će studenti dobiti kada završe kvalifikaciju tj. studij.)

4. Struktura kvalifikacije –uključiti informacije o:

4.1 Lista obaveznih i opcionalnih modula specifičnih za predmet

(Navesti listu ili koristite dijagram kako bi pokazali kompletan set modula koji se nude i gdje je prikladno uključite kodove modula koji indiciraju nivo)

4.2 Objašnjenje odnosa među modulima

(Objasnite nivoe, preduslove, uslove i vrijednost bodova modula unutar kvalifikacije. Objasnite njihovu međusobnu vezu. Koristite dijagram ako vam to pomaže da objasnite veze)

4.3 Informacije o modulu slobodnog izbora

(Ako je primjenjivo, navedite bilo koji modul slobodnog izbora – to su moduli iz bilo koje discipline koja se može studirati, i npr. može uključivati jezik ili opciju iz polja kulture za studente nauka.)

4.4 Put napredovanja unutar kvalifikacije

(Ako je primjenjivo, pokažite alternativne puteve (mogućnosti za specijalizaciju) kroz kvalifikaciju, kao i odnose među njima, zajedno sa implikacijama izbora takvog puta kroz studij)

4.5 Informacije o rasporedu modula

(Gdje kvalifikacije imaju više mogućih izbora unutar sebe i puteva dostizanja kvalifikacije, raspored modula postaje veoma bitan jer može smanjiti mogućnosti i uticati na redoslijed modula koji se trebaju izabrati; u tom slučaju potrebno je navesti informacije o tome koji su moduli na raspolaganju, kada i koliko često se ponavljaju – svaki semestar, godišnje ili svake druge godine)

5. Propisi univerziteta

(Navesti bilo koja ključna pravila koja se odnose na položio/nije položio i ocjenu iz bilo koje kvalifikacije)

6. Specifični propisi za kvalifikaciju

(Navesti bilo koja posebna pravila koja je uspostavio tim studija, na primjer propisi o napredovanju).

7. Kriteriji i put(evi) pristupa

(Objasniti alternativne puteve i kriterije upisa, kao i bilo koje mogućnosti izuzeća.)

8. Izjava o metodama podučavanja i učenja

(Objasniti opšte razloge i pristup podučavanju i učenju izrađenim za kvalifikaciju. Navesti osnovne različite metode koje se koriste, a gdje je prikladno i strategiju u njihovoj osnovi koja je vezana za napredak kroz kvalifikaciju)

9. Objašnjenje o provjeri znanja

(Opisati opštu logiku i niz primjenjenih metoda provjere znanja. Navesti kako individualni zadaci za provjeru znanja variraju kako bi išli u korak sa razvojem znanja, vještina i sposobnosti iz kvalifikacije kako student napreduje kroz nju)

10. Generički kriteriji provjere znanja

(Identificirati u širem smislu generičke kriterije provjere znanja, izražene u ishodima učenja koji podržavaju osnovu za provjeru kvaliteta rada vezanog za kvalifikaciju. Ovi kriteriji nisu isti kao detaljni specifični kriteriji za provjeru znanja koji odgovaraju za svaki posebni postavljeni zadatak za provjeru znanja)

11. Resursi učenja

(Dati kratak opis resursa specifičnih za predmet dostupnih studentima kvalifikacije. Ovo također može uključivati širi niz institucionalnih resursa koje student može koristiti)

12. Zapošljivost i prenosive vještine

(Kratko navesti načine na koje kvalifikacija pokriva „zapošljivost“ i „prenosive“ vještine i kako su one ugrađene u kvalifikaciju. Navesti da li su one vezane za neku politiku univerziteta.)

13. Podrška studentima

(Kratko navesti osnovne elemente bilo koje institucionalne akademske, mentorske i druge podrške dostupne studentima kvalifikacije)

14. Veze sa eksternim referentnim tačkama

(Navesti, po mogućnosti koristeći matricu izrađenu za projekat EU/CoE SHE III, vezu između pojedinačnih modula i odgovarajućih deskriptora iz BiH Okvira v.š. kvalifikacija – koristeći odgovarajuće deskriptore prvog i drugog ciklusa)

Ovaj model/obrazac modula je izrađen da pruži osnovne informacije o pojedinačnim modulima koji zajedno tvore kvalifikaciju. On pruža niz naslova, podnaslova i redosljed informacija izrađenih kako bi olakšali izradu, predstavljanje i odobravanje modula koji tvore kvalifikaciju. Pojašnjenja, napisana kosim slovima su data kako bi pomogla onim odgovornim za njihovo ispunjavanje. Pojedinačni model/obrazac modula ne bi trebao preći 3-4 stranice. Dio „kratki detalji o modulu“ su tu kako bi dali kratku informaciju u referentne svrhe. Drugi dio (koji počinje sa „ciljevi modula“) će sadržavati većinu informacija o modulu. Pojašnjenja, napisana kosim sivim slovima su data kako bi pomogla onim odgovornim za njihovo ispunjavanje. Institucije bi trebale dodati bilo koji dalji naslov koji one smatraju prikladnim.

MODEL MODULA

(Dokument koji daje detalje modula studentu, osoblju i u svrhe osiguranja kvaliteta)

KRATKI DETALJI MODULA:

Puni naziv modula:	<i>(Navesti puni naziv modula)</i>
Šifra modula:	<i>(Navesti kod modula ili referencu)</i>
Nivo modula/ciklus BiH:	<i>(Navesti ciklus iz BiH Okvira vš. kval. i godinu za koju je modul namijenjen)</i>
Bodovna vrijednost ECTS:	<i>(navesti vrijednost izraženu u ECTS bodovima koja je dodijeljena modulu)</i>
Trajanje:	<i>(ubaciti dužinu modula npr. jedan semestar)</i>
Fakultet/Škola/Odsjek:	<i>(kako je prikladno)</i>
Vođa modula:	<i>(Ime osobe odgovorne za modul)</i>
Kontakt detalji:	<i>(E-mail, broj telefona, raspoloživost ured)</i>
Web stranica:	<i>(ako je primjenjivo)</i>
Matični kurs:	<i>(Matična kvalifikacija za koju je modul primarno izrađen)</i>
Status modula:	<i>(Uloga modula kao obaveznog ili opcionalnog modula) (Navesti specifične module koji se moraju proći prije ovoga)</i>
Ograničenja pristupa:	<i>(Navesti restrikcije za pristup npr. nema ih ili samo BA studenti historije)</i>
Provjera znanja:	<i>(Navesti ključne elemente za provjeru znanja, npr. 100% projekat u toku kursa)</i>
Datum ovjere:	<i>(Ovo indicira kada će ponovno odobrenje/validacija biti potrebno)</i>
Ciljevi modula:	<i>(unijeti 3-6 ciljeva – ovo su namjere profesora/dizajnera modula)</i>
Ishodi učenja:	<i>(unijeti 4-8 ishoda učenja - 'po uspješnom završetku ovog modula student će moći/biti sposoban da...')</i>
Indikativni sadržaj kursa:	<i>(unijeti kratak opis sadržaja modula)</i>
Metode učenja:	<i>(Objasniti metode podučavanja/učenja + modus studija)</i>

Objašnjenje provjere:	<i>(Kratko objasniti razloge za korištene metode. Morat će se izdati precizni kriteriji za provjeru znanja, kasnije za svaki postavljeni zadatak za provjeru znanja)</i>
Težinski faktor provjere:	<i>(navesti % težinskog faktora za svaku komponentu provjere)</i>
Osnovna literatura:	<i>(indikativna lista osnovnih tekstova, web reference i žurnali)</i>
Intranet web reference:	<i>(ako je primjenjivo)</i>

ANEKS II

MATRICA KOJA POVEZUJE PRVI I DRUGI CIKLUS KVALIFIKACIJA SA DESKRIPTORIMA BiH OVŠK

Ovaj dokument je pripremljen tokom zajedničke vježbe BiH univerziteta u sklopu zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009-2011).

MATRICA KOJA POVEZUJE KVALIFIKACIJE PRVOG CIKLUSA SA DESKRIPTORIMA BiH OVŠK

(unijeti šifre pojedinačnih modula ispod i onda popuniti matricu kako bi ih povezali sa deskriptorima Okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH)		ŠIFRE MODULA									
		XY01	XY02	XY03	XY04	XY05	XY06	XY07	XY08	XY09	etc
EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	<p>Deskriptori okvira vs. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak PRVOG CIKLUSA (180–240 ECTS bodova)</p> <p>pokažu znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija</p> <p>moгу primijeniti detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija</p> <p>imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima</p> <p>moгу primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema</p> <p>moгу prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan za dato područje izučavanja</p> <p>su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepta i dokaza iz različitih izvora</p> <p>posjeduju temelji za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje</p> <p>su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij</p>										

**MATRICA KOJA POVEZUJE KVALIFIKACIJE DRUGOG
CIKLUSA SA DESKRIPTORIMA BiH OVŠK**

(unijeti šifre pojedinačnih modula ispod i onda popuniti matricu kako bi ih povezali sa deskriptorima Okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH)	
EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	ŠIFRE MODULA
Deskriptori okvira vs. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak DRUGOG CIKLUSA (60-120 ECTS bodova)	AB01 AB02 AB03 AB04 AB05 AB06 AB07 AB08 AB09 AB10
<p>pokažu sistematično razumijevanje i savladavanje znanja u svom području studija/disciplini, koje se temelji na, odnosno proširuje i/ili nadograđuje ono što se obično povezuje sa nivoom diplomskog studija, i što predstavlja osnov ili mogućnost za originalnost pri razvoju i/ili primjeni ideja, obično u kontekstu istraživačkog rada</p> <p>mogu primijeniti svoje znanje i razumijevanje, kao i sposobnosti rješavanja problema, na nove i nepoznate sredine unutar šireg (ili interdisciplinarnog) konteksta u vezi sa njihovim područjem studija</p> <p>primjenjuju konceptualno i apstraktno razmišljanje, uz visok nivo sposobnosti i kreativnosti, čime se omogućava:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kritička ocjena trenutnog istraživačkog i akademskog rada na najvišem nivou u datoj disciplini - ocjena različitih metodologija, formiranje kritičkog mišljenja i ponuda alternativnih rješenja <p>imaju sposobnost da integriiraju znanje i bave se složenim problemima, te da formuliraju sudove na osnovu nepotpunih ili ograničenih informacija, ali uz razmišljanje o socijalnim i etičkim odgovornostima vezanim za primjenu njihovog znanja ili sudova</p> <p>mogu prenositi svoje zaključke, znanje i razmišljanje na kojima se oni temelje, uz korištenje odgovarajućeg/odgovarajućih jezika, auditoriju koji nije specijalizovan i koje je specijalizovan, jasno i nedvosmisleno</p> <p>su u stanju da svoje znanje podignu na viši nivo, prodube razumijevanje svog područja studija ili discipline, i kontinuirano razvijaju sopstvene vještine, kroz samostalno učenje i razvoj</p> <p>imaju vještine učenja koje im omogućavaju da nastave studij na način koji će uglavnom biti samousmjeren i autonoman</p> <p>stekli su interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene različitim kontekstima učenja i zaposlenja, te pokazuju sposobnost vođenja i/ili pokretanja inicijative i daju doprinos promjenji razvoju</p>	

ANEKS III

OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BOSNI I HERCEGOVINE

Ovaj dokument je pripremljen u okviru zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009.-2011.).

Vijeće ministara BiH ga je usvojilo u decembru 2007. godine, a objavljen je u Službenom Glasniku BiH 13/08.

OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI¹

UVOD

Visokoškolski sistem u Bosni i Hercegovini je fragmentiran i treba mu reforma. Bosanskohercegovačkom obrazovnom području treba visokoškolski okvir koji će biti konzistentan sa principima i vrijednostima Evropskog područja visokog obrazovanja (EHEA) onako kako ga gradi Bolonjski proces², uključujući ENQA standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja. Novi okvir za kvalifikacije BiH zamišljen je tako da jača visoko školstvo i djeluje kao pokretač koja pomaže organima i onima koji donose odluke o visokom obrazovanju, u radu na reformama koje za cilj imaju preoblikovanje/promjenu akademske zajednice, njenih institucija i procesa. Osnovna funkcija okvira je da djeluje kao vodič i referentna tačka za one koji rade na stvaranju novih kvalifikacija i revidiranju postojećih unutar novog sistema osiguranja kvaliteta za visoko obrazovanje.

Novi okvir izrađen je u sklopu zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope pod nazivom „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“, nakon opsežnih konsultacija i sporazuma sa odgovarajućim akterima u procesu, uključujući akademske radnike, studente, javne organe i socijalne partnere.³ Njegova uspješna provedba unaprijedit će povjerenje javnosti u visoko obrazovanje. Okvir ima za cilj da pomogne pri unaprjeđenju kvaliteta i priznavanju kvalifikacija, te da promovira reformu visokog obrazovanja u korist svih građana.

STRUKTURA OKVIRA

Okvir visokoškolskih kvalifikacija u BiH sastoji se od tri ciklusa, koji odražavaju i razrađuju tzv. „dablinske deskriptore“⁴, koje su ministri obrazovanja usvojili unutar Bolonjskog procesa,⁵

¹ Državni okvir za visokoškolske kvalifikacije: Jedan opis, na nivou države ili nivou obrazovanog sistema, koji je međunarodno razumljiv i putem kojeg se sve kvalifikacije i ostali uspjesi u učenju u visokom obrazovanju mogu opisati i dovesti u vezu jedni s drugima na koherentan način i koji definiše odnose između visokoškolskih kvalifikacija. Okvir kvalifikacije je izrađen kako bi osigurao konzistentnu upotrebu naziva kvalifikacija.

² Bolonjski proces je najznačajnija i najdalekosežnija reforma visokog obrazovanja u Evropi. Konačni cilj procesa je da se do 2010. godine ustanovi Evropski prostor visokog obrazovanja, unutar kojeg će se nastavnici i studenti moći lako kretati i uživati priznanje svojih kvalifikacija. Bolonjsku deklaraciju su 1999. godine potpisali ministri obrazovanja 29 evropskih zemalja. Proces je otvoren i za druge zemlje, te su kasniji sastanci na nivou vlada održani u Pragu (2001.), Berlinu (2003.) i Bergenu (2005.); naredni sastanak će se održati u Londonu u maju (2007.). BiH je ovom procesu pristupila 2003

³ Za dalje informacije, vidi <Zajednički projekat Evropske komisije i Vijeća Evrope 2006.-2007. «Jačanje visokog obrazovanja u BiH» > na adresi <http://www.coe.ba/visokoobrazovanje>.

⁴ Deskriptori služe za primjer ishoda osnovne kvalifikacije na svakom nivou i prikazuju prirodu promjene između nivoa. Oni pružaju jasne referentne tačke na svakom nivou i opisuju ishode koji pokrivaju veliku većinu postojećih kvalifikacija.

⁵ Dablinske deskriptore inicijalno je formulirala i razvijala Zajednička inicijativa za kvalitet, Joint Quality Initiative (neformalna grupa specijalista za visoko obrazovanje iz različitih zemalja,

nakon odluke da se usvoji visokoškolski sistem koji se, u suštini, zasniva na tri ciklusa. Dablinski deskriptori su generičke izjave (tj. nevezane za predmete) o tome šta su tipična očekivanja u smislu uspjeha i sposobnosti vezanih za kvalifikacije koje predstavljaju završetak svakog od bolonjskih ciklusa. Sastoje se od sljedećih elemenata: znanje i razumijevanje, primjena znanja i razumijevanja, generičke kognitivne vještine, donošenje sudova, sposobnosti komuniciranja i vještine učenja, autonomna odgovornost studenta i rad sa drugima.

BiH deskriptori sadrže više detalja od dablinskih, a namjena im je da se tumače zajedno. Opisuju znanje, vještine i sposobnosti povezane sa tipičnim kvalifikacijama na kraju jednog ciklusa, tj. na kraju dodiplomskog studija, magistarskog stepena i doktorata. Deskriptori su fleksibilni, a ne konačni, te ih treba kombinirati sa drugim, vanjskim referentnim izvorima, uključujući domaće i međunarodne, akademske ili stručne materijale za usmjeravanje po predmetima, tj. materijale i izjave o osnovnim indikatorima po predmetima iz *Tuning* projekta⁶.

U ovom trenutku, okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH ne sadrži bilo kakve druge nivoe ili podpodjele unutar samih ciklusa, kojima bi se ilustrirala progresija unutar strukture. Međutim, sama struktura odražava raspon ECTS bodova koji se veže za okvir Bolonjskog procesa.

ODNOS IZMEĐU OKVIRA I USVAJANJA NOVOG PRISTUPA U OSIGURANJU KVALITETA I PRIZNAVANJU

Novi okvir za kvalifikacije u BiH tek je jedan od aspekata reforme visokog obrazovanja, koji se mora posmatrati zajedno sa drugim inicijativama, koje u cjelini za cilj imaju transformaciju visokoškolskog sistema kako bi bio u potpunosti konzistentan sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja. Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ ima tri elementa 1) stvaranje okvira za visokoškolske kvalifikacije, 2) izrada plana rada za uvođenje savremenih procedura i struktura za priznavanje kvalifikacija i 3) uspostava standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Ovi elementi su povezani i za uspješan ishod je neophodna njihova istovremena provedba.

pogledati www.jointquality.org), a u Bergenu su adaptirani kao deskriptori ciklusa za okvir za kvalifikacije Evropskog područja visokog obrazovanja. Kompletna diskusija Grupe za praćenje Bologne na temu okvira za kvalifikacije „novog stila“ može se naći na: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf.

⁶ "Podešavanje obrazovnih struktura u Evropi" je pilot projekat koji je poduzela grupa Evropskih univerziteta uz podršku Evropske univerzitetske asocijacije (EUA) i Evropske komisije od 2000. do 2004. godine kao i uz podršku sve većeg broja partnera. Tretira nekoliko akcionih koraka Bolonje; usvajanje i primjenu sistema lako čitljivih i uporedivih stepena, na osnovu dva ciklusa i uspostavljanja sistema bodova, idetnifikujući referentne tačke za 1) generičke kompetencije, 2) kompetencije specifične za predmete, 3) ulogu ECTS-a kao sistema prikupljanja bodova i 4) ulogu učenja, podučavanja, ocjenjivanja i izvedbe u vezi sa osiguranjem kvaliteta i evaluacijom. Za dalje informacije pogledati <http://www.relint.deusto.es/TuningProject/index.htm>, <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm>

Nadalje, jasno je da uspješna reforma traži da se neke stvari razvijaju odozdo nagore, koliko i odozgo nadolje.

Sva tri elementa blisko su povezana sa ranijim inicijativama u reformi univerziteta, kao i sa usvajanjem okvirnog zakona o visokom obrazovanju.

Ciljevi okvira za kvalifikacije za područje BiH su:

- da omogući poslodavcima, školama, roditeljima, potencijalnim studentima i drugima, da shvate šta predstavljaju osnovna kvalifikaciona zvanja, te kako se kvalifikacije povezuju jedna sa drugom;
- da pomogne visokoškolskim ustanovama, studentima i drugima, da razjasne potencijalne putanje napredovanja i prenosa bodova, posebno u kontekstu šireg učešća u cjeloživotnom učenju;
- da stvori i održava međunarodnu uporedivost standarda, naročito u unutar-institucionalnom, međuinstitucionalnom, regionalnom i evropskom kontekstu, te da omogući mobilnost za sve (studente, akademsko i neakademsko osoblje, građane);
- da ukloni nekonzistentnost i konfuziju između visokoškolskih kvalifikacija, kroz jasan opis kvalifikacija u smislu ciklusa/nivoa, ishoda učenja i bodova;
- da pomogne u izgradnji domaćeg i međunarodnog povjerenja u bh. visokoškolske kvalifikacije i standarde, tako što će ih integrirati sa novim sistemom osiguranja kvaliteta u BiH, koji je u potpunosti konzistentan sa „standardima i smjernicama“ Evropske asocijacije za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA) Evropskog područja visokog obrazovanja;⁷
- da unaprijedi priznavanje bh. kvalifikacija i mogućnost zapošljavanja građana, tako što će osigurati njihovu relevantnost u odnosu na potrebe domaćeg i međunarodnog tržišta rada;
- da osigura da pristup visokom obrazovanju u BiH i njegov sadržaj budu zasnovani na principima i vrijednostima demokratskog društva.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak prvog ciklusa (180-240 ECTS bodova) dodjeljuju se studentima koji:

- pokažu znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija;
- mogu detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline primijeniti na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili

⁷ Cijeli tekst ENQA 'Standards and Guidelines' za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja može se naći na: http://www.coe.ba/pdf/ESG_loc.pdf.

struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija;

- imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima;
- mogu primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema;
- mogu prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan za dato područje izučavanja;
- su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora;
- posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje;
- su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak drugog ciklusa (60-120 ECTS bodova) dodjeljuju se studentima koji:

- pokažu sistematično razumijevanje i savladavanje znanja u svom području studija/disciplini, koje se temelji na, odnosno proširuje i/ili nadograđuje ono što se obično povezuje sa nivoom dodiplomskog studija, i što predstavlja osnov ili mogućnost za originalnost pri razvoju i/ili primjeni ideja, obično u kontekstu istraživačkog rada;
- mogu primijeniti svoje znanje i razumijevanje, kao i sposobnosti rješavanja problema, na nove i nepoznate sredine unutar šireg (ili interdisciplinarnog) konteksta u vezi sa njihovim područjem studija;
- primjenjuju konceptualno i apstraktno razmišljanje, uz visok nivo sposobnosti i kreativnosti, čime se omogućava:
 - kritička ocjena trenutnog istraživačkog i akademskog rada na najvišem nivou u datoj disciplini,
 - ocjena različitih metodologija, formiranje kritičkog mišljenja i ponuda alternativnih rješenja,
- imaju sposobnost da integriraju znanje i bave se složenim problemima, te da formuliraju sudove na osnovu nepotpunih ili ograničenih informacija, ali uz razmišljanje o socijalnim i etičkim odgovornostima vezanim za primjenu njihovog znanja ili sudova;
- mogu prenositi svoje zaključke, znanje i razmišljanje na kojima se oni temelje, uz korištenje odgovarajućeg/odgovarajućih jezika, auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan, jasno i nedvosmisleno;

- su u stanju da svoje znanje podignu na viši nivo, prodube razumijevanje svog područja studija ili discipline, i kontinuirano razvijaju sopstvene vještine, kroz samostalno učenje i razvoj;
- imaju vještine učenja koje im omogućavaju da nastave studij na način koji će uglavnom biti samousmjeren i autonoman;
- stekli su interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene različitim kontekstima učenja i zaposlenja, te pokazuju sposobnost vođenja i/ili pokretanja inicijative i daju doprinos promjeni i razvoju.

Kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak trećeg ciklusa dodjeljuju se studentima koji:

(Slijede "Dablinski deskriptori" trećeg ciklusa o kojima se treba diskutovati i i koja treba elaborirati. Mogu se mijenjati na osnovu trenutnog «bolonjskog» rada u ovom području.)

- pokažu sistematično razumijevanje područja studija i vladanje vještinama i metodama istraživačkog rada u vezi sa zadatim područjem;
- pokažu sposobnost da definišu studijski projekat istraživanja, a zatim provedu istraživanje u skladu sa metodologijom date nauke;
- originalnim istraživanjem daju vlastiti naučni doprinos koji proširuje granice spoznaje u datoj oblasti;
- su sposobni za kritičku analizu, vrednovanje i sintezu novih i složenih ideja;
- mogu u vezi sa svojim područjem stručnog i naučnog znanja komunicirati sa kolegama, širom naučnom zajednicom i društvom;
- će nastaviti naučna istraživanja i razvoj te biti pokretači i nosioci napretka u društvu zasnovanom na znanju, doprinoseći stalno razvoju novih tehnika, ideja ili pristupa.

ANEKS IV

OPIS PILOT PROJEKTA ZA PRIMJENU OKVIRA ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BIH

OKVIR ZA VISOKOŠKOLSKE KVALIFIKACIJE U BIH

OPIS PILOT PROJEKTA

(Revidirana i proširena verzija nakon prve radionice za okvir vš. kvalifikacija. 16.-17. juna 2009. godine)

Primjena bh. okvira vš. kvalifikacija na izradu nastavnih planova i progama

UVOD

Ova faza projekta SHE III se fokusira na praktičnu primjenu okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH (BiH HE-QF) na izradu nastavnih planova i programa. Cijeli fokus se pomjera sa izrade teoretskog instrumenta (okvir kvalifikacija) na njegovu praktičnu primjenu u procesu izrade novih kvalifikacija i reviziji postojećih.

Okvir vš. kvalifikacija BiH služi kao eksterna referentna tačka ili generički standard koji pomaže onima koji izrađuju nastavne planove i programe. On nije izrađen da bude luđačka košulja ili paket vječno postavljenih formulacija koje se trebaju ponavljati u svim kursevima. Najbolje ga je posmatrati kao zajedničku korisnu grupu smjernica i tema za diskusiju o najboljim primjerima iz prakse koji pomažu akademskom osoblju.

Mnoge druge reference se također trebaju uzeti u obzir pri izradi novih nastavnih planova i programa uključujući sektoralne referentne tačke (benchmark statements), iskustvo i povratne informacije o prethodnim studijskim programima.

Ovaj projekat će primjeniti bh. okvir za visokoškolske kvalifikacije na konkretan proces izrade nastavnih planova i programa i procijeniti korištenje i koristi u toj primjeni i dati odgovarajuće preporuke za njegov dalji razvoj.

Ono što slijedi objašnjava kako je pilot projekat osmišljen i ulogu koju bi trebao igrati u pomaganju jačanja visokog obrazovanja u BiH. Ovo treba uzeti u obzira zajedno sa *10 koraka ispred* akcionim planom, koji je izrađen i dogovoren na *radionici za BiH okvir vš. kvalifikacija* održanoj 16.-17. juna 2009. godine.

PILOTI

Tri pilota će biti izrađena tako da uključe univerzitetsko osoblje sa svih vš. institucija u BiH (VŠI). Piloti će pokriti kvalifikacije prvog i drugog ciklusa koje se nude na svakom od 8 javnih univerziteta u BiH, po mogućnosti uključujući odgovarajuće kvalifikacije iz nauke, poslovnih studija i interdisciplinarnih programa iz humanističkih nauka (zajednički programi – joint degree).

Svaki od tri pilota će voditi posebna radna grupa. Za svaku od tri pilota univerzitet će imenovati 2 člana višeg menadžmenta kao što su: dekan/prodekan, odgovarajućeg

„nositelja“ reforme u odgovarajućoj predmetnoj disciplini i/ili osoblje odgovorno za interno osiguranje kvaliteta. Od najveće je važnosti da osoblje uključeno u ovaj pilot projekat ima odgovarajuću podršku svoje institucije da u potpunosti učestvuju i procesu pilotiranja i svim relevantnim sastancima.

Očekuje se da svi javni bh. univerziteti predlože nekoliko predmeta i specifičnih kvalifikacija za uključivanje u projekat Vijeću Evrope do 10. jula 2009. godine, i imenuje predmetne eksperte za svaki od predloženih predmeta. Univerzitetski prijedlozi bi trebali uključiti i formalnu izjavu podrške institucije i osoblja.

Ovo znači da će se svaka predmetna radna grupa sastojati od otprilike 16 predstavnika nastavnog osoblja i po mogućnosti i nastavnog osoblja iz odgovarajućih privatnih vš. institucija i predstavnika studenata. Ostali posmatrači, predstavnici ministarstava, ekonomije i ostalih zvaničnih tijela će moći prisustvovati sastancima, ali veličina radne grupe za svaku pilot disciplinu mora ostati funkcionalna.

Prva radionica za bh. okvir visokoškolskih kvalifikacija održana 16.-17. juna je predložila da svaka relevantna institucija BiH bude konsultovana prije konačne odluke o disciplinama i specifičnim kvalifikacija za pilot projekat. Međutim, konačna odluka će se morati ostaviti Vijeću Evrope pošto to ovisi o raspoloživosti međunarodnih eksperata za svaki predloženi pilot predmet.

RASPORED AKTIVNOSTI

Piloti će se odvijati u toku sljedećih 12 mjeseci projekta.

Detaljni pregled sastanaka i plan rada je donesen na sastanku 16.-17. juna kako slijedi:

- 16.-17. juna prva radionica za bh.okvir vš. kvalifikacija;
- Do 30. juna će se poslati revidirani opis pilot projekta;
- Do 10. jula bh. vš. institucije će poslati prijedloge predmeta, specifičnih kvalifikacija i predmetne eksperte za uključivanje u projekat;
- Kasni septembar prvi plenarni sastanak tri pilot grupe sa ekspertima Vijeća Evrope – dogovor o predsjedavajućim/dopredsjedavajućim svake grupe na ovom sastanku i početak konkretnog rada;
- Oktobar-novembar predmetne pilot grupe se sastaju neovisno (minimum dva sastanka);
- Kasni novembar drugi plenarni sastanak tri pilot grupe sa ekspertima Vijeća Evrope;
- Decembar-februar predmetne pilot grupe se sastaju neovisno (minimum dva sastanka);
- Rani mart treći plenarni sastanak tri pilot grupe sa ekspertima Vijeća Evrope;
- Mart-maj predmetne pilot grupe se sastaju neovisno (po potrebi);
- Juni – finalni sastanak sa ekspertima Vijeća Evrope – zaključci projekta i finalizirane preporuke.

Predviđeno je da dva eksperta Vijeća Evrope (a moguće i drugi međunarodni eksperti, u zavisnosti od izabranih predmetnih disciplina) prisustvuju na najmanje četiri sastanka dok bi većina rada na izradi uradila BiH grupa za predmetne pilote radeći sama ali uz pomoć eksperata putem e-maila (dajući savjete putem e-maila, informacije/komentare i primjere trenutnih najboljih primjera iz Evrope u izradi nastavnih planova i programa).

SVRHA PILOT AKTIVNOSTI

Svrha pilot aktivnosti je da:

- demonstrira i testira korištenje i koristi okvira vš. kvalifikacija BiH (i relevantne stepene i deskriptore stepena) u izradi nastavnih planova i programa;
- ilustruje vezu između izrade nastavnih planova i programa, okvira vš. kvalifikacija BiH, akademskog priznavanja i osiguranja kvaliteta (internog i eksternog) i primjenu poglavlja E4 *Standarda i smjernica* koje su usvojili ministri u Bolonjskom procesu. Ovaj element će direktno povezati dimenzije praćenja, pregleda i ocjenjivanja osiguranja kvaliteta unutar institucija sa stvarnim procesom izrade nastavnih planova i programa;
- predstavi osoblju iz BiH najmodernije primjere dobre prakse u izradi nastavnih planova i programa – uključujući dizajn, odluku o profilu, izražavanje ishoda učenja, procjeni opterećenja, načinima podučavanja i različitim metodama ocjenjivanja;
- za tri različite kvalifikacije izradi osnovni nastavni plan i program modula koji će biti jednaki od 40-70% kompletne kvalifikacije, izrađen i dogovoren od strane svih institucija učesnica. Ostali dio nastavnog plana i programa bi oslikavao profil svake institucije – misiju, posebne vještine, interese u istraživanju i sposobnosti osoblja. Namjera projekta nije da proizvede jednu novu identičnu kvalifikaciju koju bi nudile sve institucije jer bi to ugušilo različitosti i smanjilo izbor i konkurenciju u visokom obrazovanju – što je antiteza Bolonjskog procesa i institucionalne autonomije;
- istraži, unutar timova za nastavne planove i programe, pitanja koja su vezana za raspodjelu ECTS bodova, pisanje odgovarajućih ishoda učenja (uključujući odgovarajuće ishode za zapošljavanje), učenje sa fokusom na studente (student centred learning), itd.
- pripremi priručnik o procesu izrade nastavnih planova i programa koji bi trebao pomoći budućim timovima bh. vš. institucija za izradu nastavnih planova i programa u ostalim predmetnim disciplinama.

Ne mora se neminovno desiti da oni koji budu prisustvovali pilot radionicama na kraju tog procesa dobiju u potpunosti završenu novu kvalifikaciju (pogledati tačku 4. iznad), nego je ideja da će svaka institucija nastaviti sa tim radom. Međutim, oni će proći kroz proces izrade nastavnih planova i programa i dobiti znanje i instrumente da poduzmu takav proces sa svojim kolegama u svojim institucijama.

OČEKIVANI REZULTATI PROJEKTA:

Nakon uspješnog završetka pilot projekta osoblje iz BiH će biti sposobno da:

- izradi odgovarajuće kompleksne ishode učenja za svoje discipline na nivou modula/jedinice i kvalifikacije;
- prikladno poveže ishode učenja sa novim metodama podučavanja i ocjenjivanja;
- sveobuhvatno redizajnira postojeću kvalifikaciju i/ili izradi 40-70% nove kvalifikacije (prvog i drugog ciklusa) u svojoj predmetnoj disciplini na osnovu ishoda učenja i u potpunosti u skladu sa Bolonjskim sporazumima i spremnu za interni proces validacije/odobrenja u skladu sa ENQA „Standardima i smjernicama“ – procesima internog osiguranja kvaliteta;
- proizvedu inovativne kvalifikacije i module koji su fokusirani na studente/nastavno osoblje, odgovarajuće povezani sa zapošljavanjem i poboljšaju mogućnosti mobilnosti studenata, nastavnog osoblja i programa;
- obuču svoje kolege i vodi radionice na svojim institucija o svemu iznad.

PODRŠKA VIJEĆA EVROPE

Uloga eksperata Vijeća Evrope tokom cijelog projekta je da olakšaju diskusiju, pruže odgovarajuće savjete i materijale. Kada se pilot aktivnosti uspostave, očekuje se da će veliki dio rada, između posjeta eksperata, biti urađen u predmetnim grupama/grupama po disciplini koje će nezavisno raditi i održavati sastanke.

Stephen Adam i Volker Gehmlich, 26. juni 2009. godine

ANEKS V

ČLANOVI RADNIH GRUPA AKTIVNO UKLJUČENI U VJEŽBU PILOTIRANJA OKVIRA VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA BIH

ČLANOVI RADNIH GRUPA

Dole navedeni predstavnici BiH univerziteta su bili aktivno uključeni u vježbu pilotiranja okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH i razrađivanju instrumenata prezentiranih u ovoj publikaciji i njenim aneksima. Zajednički projekat Evropske komisije i Vijeća Evrope duguje svoju zahvalnost njihovom profesionalnom zalaganju i ličnoj posvećenosti, kao i stručnosti i vođenju koje su pružili eksperti Vijeća Evrope, gospodin Stephen Adam i gospodin Volker Gehmlich.

Mašinski proizvodni inženjering

Indira Buljubašić, Univerzitet u Tuzli, Mašinski fakultet
 Malik Čabaravdić, Univerzitet u Zenici, Mašinski fakultet
 Edin Cerjaković, Univerzitet u Tuzli, Mašinski fakultet
 Majda Čohodar, Univerzitet u Sarajevu, Mašinski fakultet
 Petar Gvero, Univerzitet u Banja Luci, Mašinski fakultet
 Damir Hodžić, Univerzitet u Bihaću, Tehnički fakultet
 Nusret Imamović, Univerzitet u Zenici, Mašinski fakultet
 Isak Karabegović, Univerzitet u Bihaću, Tehnički fakultet
 Muhamed Hadžiabdić, Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Fakultet za inženjerstvo i prirodne nauke
 Snježana Rezić, Sveučilište u Mostaru, Fakultet strojarstva i računarstva
 Miroslav Rogić, Univerzitet u Banja Luci, Mašinski fakultet
 Almira Softić, Univerzitet u Sarajevu, Mašinski fakultet
 Dragi Tiro, Univerzitet Džemal Bijedić Mostar, Mašinski fakultet
 Adisa Vučina, Sveučilište u Mostaru, Fakultet strojarstva i računarstva

Ekonomija/Marketing

Vaso Arsenović, Slobomir P Univerzitet, Fakultet za ekonomiju i menadžment
 Azra Bajramović, Univerzitet Džemal Bijedić Mostar, Ekonomski fakultet
 Cariša Bešić, Univerzitet u Bihaću, Ekonomski fakultet
 Sanja Bijakišić, Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet
 Sabina Đonlagić, Univerzitet u Tuzli, Ekonomski fakultet
 Shadi Fadda, Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Fakultet za ekonomiju i poslovnu administraciju
 Bernard Harbaš, Univerzitet u Zenici, Ekonomski fakultet
 Zdenko Klepić, Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet
 Mirela Kljajić-Dervić, Univerzitet u Bihaću, Ekonomski fakultet,
 Safet Kozarević, Univerzitet u Tuzli, Ekonomski fakultet
 Muttalip Kutluk Ozguven, Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Fakultet za ekonomiju i poslovnu administraciju
 Jasmina Osmanković, Univerzitet u Sarajevu, Ekonomski fakultet
 Jelena Poljašević, Slobomir P Univerzitet, Fakultet za ekonomiju i menadžment
 Ibro Popić, Univerzitet Džemal Bijedić Mostar, Fakultet za poslovni menadžment
 Vesna Prorok, Univerzitet Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet
 Slađana Radović, Univerzitet Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet
 Dževad Zečić, Univerzitet u Zenici, Ekonomski fakultet

Engleski jezik

Nathan Belois, Univerzitet u Bihaću, Pedagoški fakultet
 Snežana Bilbija, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet
 Zoe Brennan-Krohn, Univerzitet u Banja Luci, Filološki fakultet
 Vuk Ćustić, Slobomir P Univerzitet, Filološki fakultet
 Nihada Delibegović-Džanić, Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet
 Ali Gunes, Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Fakultet umjetnosti i društvenih nauka
 Olja Jojić, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet
 Jelena Marković, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet
 Emir Muhić, Univerzitet u Banja Luci, Filološki fakultet
 Lidija Mustapić, Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet
 Marijana Sivrić, Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet
 Alma Pirić, Univerzitet u Zenici, Pedagoški fakultet
 Almin Pirić, Univerzitet u Zenici, Pedagoški fakultet
 Edina Špago Čumurija, Univerzitet Džemal Bijedić Mostar, Fakultet humanističkih nauka
 Dijana Tica, Univerzitet u Banja Luci, Filološki fakultet
 Vera Vujević, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet

UČESNICI I POSMATRAČI NA PLENARNIM SJEDNICAMA

Dole navedeni predstavnici BiH ministarstava i agencija su aktivno učestvovali u plenarnim sjednicama tokom procesa pilotiranja okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH. Zajednički projekt Evropske komisije i Vijeća Evrope izražava zahvalnost za njihove pažljive komentare, savjete i pomoć u izvođenju ove vježbe od značaja za širi kontekst reforme visokog obrazovanja u BiH.

Boris Ćurković, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete u BiH, zamjenik direktora
 Dragana Dilber, Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH, pomoćnica direktora
 Aida Durić, Ministarstvo civilnih poslova BiH, stručni saradnik
 Ranko Grahovac, Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH, pomoćnik direktora
 Dragana Lukić, Ministarstvo obrazovanja i kulture RS
 Marina Matošević, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete u BiH, viši stručni saradnik za osiguranje kvalitete
 Marija Naletilić, Ministarstvo obrazovanja, Zapadnohercegovački kanton, stručni saradnik za srednje i visoko obrazovanje
 Mijan Popić, Ministarstvo civilnih poslova BiH, stručni saradnik
 Borko Sorajić, Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH, direktor

ANEKS VI

STUDIJA SLUČAJA 1 RADNA GRUPA ZA MAŠINSTVO

PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA STUDIJ MAŠINSTVA

Ovaj dokument je izradio tim predmetnih stručnjaka tokom zajedničke vježbe 9 univerziteta iz BiH održane u sklopu zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009.-2011.).

Zbog ograničenog vremena i resursa nije bilo moguće sačiniti potpun set modula koji bi pokrивao cjelokupne kvalifikacije.

Dokument predstavlja ilustrativan primjer, demonstrira pristupe i rješenja za definisanje ishoda učenja, uključujući prenosive vještine, zapošljivost, učenje s fokusom na studente, različite oblike provjere znanja, itd., a svrha mu je da bude resurs u radu onih koji su zaduženi za napredovanje osoblja, te za akademske radnike koji učestvuju u timovima za izradu nastavnih planova.

**Priručnik za kvalifikaciju
Mašinski proizvodni inženjering B.Sc.**

Naziv fakulteta	
Naziv programa	Program mašinskog proizvodnog inženjeringa
Akademski stepen	Bakaleurat (Bachelor of Science - B.Sc.)
Studijski ciklus	Prvi ciklus po FQ-EHEA i prvi ciklus po FQHE-BiH
Jezik na kojem se studira	Zvanični jezici u Bosni i Hercegovini
Procijenjeno trajanje studija	3 godine
Vođa programa/šef odsjeka	
Kontakt informacije	
Internet	

1 Uvod u disciplinu i kvalifikaciju

Inženjere karakteriše sposobnost korištenja novih tehnologija na kreativan i inovativan način. Oni održavaju, upravljaju i poduzimaju projekte koje se tiču dizajniranja, razvoja, proizvodnje, izgradnja i djelovanja. Oni pronalaze rješenja za probleme.

Mašinstvo predstavlja upotrebu osnovne nauke u svrhu dizajniranja i proizvodnje komponenti i sistema. Ovo zahtjeva primjenu fizikalnih i mehaničkih principa u razvoju mašina, sistema za konverziju energije, materijala, i opreme za mjerenje i kontrolu. Stvaranja, dizajn i unapređenje proizvoda, procesa i sistema koji su po prirodi mehanički nalazi se u srži mnogih industrija. Pronalazak rješenja za velike problem poput zagađenja okoliša, nedostatka sredstava masovnog prevoza i potrebe za novim izvorima energije će u velikoj mjeri zavisiti od sposobnosti da se proizvedu nove vrste mašina i mehaničkih sistema. Mehanički sistemi su također neophodni za punu primjenu dostignuća u poljima u nastajanju, kao što su nanotehnologija i bioinženjering. Kao rezultat ovih potreba javila se značajna potražnja za mašinskim inženjerima u mnogim poljima. Znanje matematike, fizike, i hemije leži u srcu ovog polja. Ovo znanje se primjenjuje putem tehnologije inženjeringa, što ustvari predstavlja disciplinovan način razmišljanja, modeliranja i testiranja, koji omogućava razvoj novih sistema bez obzira na nepotpune informacije i neizvjesnosti.

Program mašinskog proizvodnog inženjeringa fokusira se na učenje studenata kako bi savladali osnovne principe mehanike, materijala i energije. Pored toga, studentima se pruža znanje o transformaciji metala, polimera i biokompatibilnih materijala u željene oblike i o naknadnom sklapanju gotovih proizvoda u složene cjeline, prilikom čega im se daje mogućnost da vlastito znanje ugrade u finalni proizvod. Ovo svakako predstavlja veliki

izazov u proizvodnji kao ključnoj grani ljudske aktivnosti. Važnu ulogu u svim aspektima gore navedenog ima i izučavanje automatizacije i upravljanja proizvodnim sistemima, koje za cilj ima osposobljavanje studenata za dizajniranje, analiziranje, simuliranje i optimiziranje proizvodnih procesa kako bi se održala konkurentnost razmatranog proizvodnog sistema. Dodatno polje izučavanja predstavlja integracija različitih alata ili kalupa sa mašinskim tehnologijama prilikom rezanja, kovanja, lijevanja, itd, kako bi se osigurali djelotvorni i konkurentni proizvodni procesi i nivo kvaliteta željenih osobina finalnog proizvoda. Studenti proizvodnog inženjeringa tokom studija stiču vještine kao što su programiranje, upotreba kompjutera u dizajnu mašina, testiranje materijala, timski rad, cjeloživotno učenje, itd.

2 Izjava o razlozima

Ekonomija Bosne i Hercegovine u nekoliko posljednjih godina doživljava razvoj, a metaloprerađivačka industrija je jedan od sektora koji najviše obećava. Kao sastavni dio razvoja Bosne i Hercegovine neophodno je podržati ovaj trend u svim područjima. Ključan faktor razvoja predstavljaju ljudski resursi sa specijaliziranim znanjima koji će uspostaviti konkurentnost BiH ekonomije, ili dati odgovor na zahtjeve globalnih tržišta. S druge strane, nauka je dinamičan proces koji se stalno mijenja, pa se željeni kadar ostvaruje permanentnim prilagođavanjem visokog obrazovanja kako bi se odgovorilo na ove zahtjeve. Iz ovog razloga je inoviran i nastavni plan i program za Mašinske inženjere smjer proizvodnog inženjeringa, a objašnjenje njihovih kompetencija će biti dato u tekstu koji slijedi. Program za mašinstvo studentima pruža dobro zaokruženo tehničko obrazovanje. Tokom studija, studenti će biti u prilici da stiču znanja i vještine u industriji Bosne i Hercegovine putem programa stažiranja. Diplomirani studenti će biti dobro pripremljeni za uzbudljive karijere u različitim industrijama, kao što su metaloprerađivačka industrija, energetski sektor, prehrambena industrija, itd. Studenti imaju lak pristup profesorima ukoliko im je potrebna pomoć ili mentorstvo, a na raspolaganju im stoji razvijena infrastruktura, laboratorije, sportski i kulturni sadržaji.

3 Ishodi učenja ukupne kvalifikacije

Po uspješnom završetku programa studenti će biti u stanju da:

- prepoznaju, formulišu i rješavaju probleme iz mašinstva upotrebom odgovarajućih teoretskih i praktičnih vještina
- dizajniraju proizvodni sistem, komponentu ili proces kako bi se ostvarile željene potrebe
- koriste različite programe Numeričkog upravljanja (NC) u proizvodnji
- procjenjuju okolišna ograničenja i sigurnosna pitanja
- prepoznaju činjenicu da će za pronalazak rješenja nekad biti neophodno u obzir uzeti pitanja koja nemaju veze sa mašinstvom, kao što su ekonomija i uticaj na društvo
- prepoznaju potrebu za cjeloživotnim učenjem
- primjenjuju profesionalnu i etičku odgovornost

- ostvaruju pismenu, usmenu i vizuelnu komunikaciju na stručan način, kako na maternjem, tako i na engleskom jeziku (nivo B1)

4 Struktura kvalifikacije

Program kvalifikacije se sastoji iz tri grupe modula: Generičkih modula, Generičkih modula za mašinstvo, i Modula specifičnih za program. Nadalje, moduli mogu biti osnovni (obavezni), ili izborni.

Generički osnovni moduli su osmišljeni na način da studentima pruže dobre temelje u osnovnim disciplinama kao što su matematika, fizika i hemija, kao i da bi se obradila određena etička pitanja (ME104) i razvile važne prenosive i komunikacijske vještine (ME215 i ME102, ME205, ME215).

Moduli iz ove grupe su na raspolaganju tokom prve i druge godine studija.

Generički osnovni moduli za mašinstvo se sastoje od modula koji pokrivaju teme tipične za mašinstvo. Cilj ovih modula je da studentima pruži čvrsto znanje iz osnovnih disciplina mašinstva. Ovi moduli su na raspolaganju tokom sve tri godine studija.

Osnovni moduli specifični za program su moduli koji su dizajnirani sa konkretnim ciljem definisanja kvalifikacije i kako bi dali identitet kvalifikaciji. Svrha ovih modula je da studentima pruže neophodne praktične i specijalističke vještine. U ovim modulima naglasak se stavlja na timski rad, sposobnost nezavisnog rada, praktične vještine, itd. U većini slučajeva se nude tokom zadnje godine studija.

Opšti izborni moduli i izborni moduli specifični za program su u sklopu nastavnih planova i programa kako bi se svakom studentu dala prilika da istražuje interese koji se nalaze u sastavu osnovnih planova i programa.

4.1 Spisak osnovnih (obaveznih) i izbornih modula

Spisak Generičkih osnovnih modula:	Spisak Generičkih osnovnih modula za mašinstvo:	Spisak Osnovnih modula specifičnih za program:	Spisak Generičkih Modula i Izbornih modula specifičnih za program:
<ol style="list-style-type: none"> 1. ME101 Matematika I 2. ME102 Fizika 3. ME104 Uvod u nauku i tehnologiju 4. ME106 Materijali I 5. ME107 Matematika II 6. ME110 Materijali II 7. ME111 Uvod u programiranje 8. ME102 Engleski I ME205 Engleski II 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ME103 Statika 2. ME105 Tehnička dokumentacija 3. ME108 Kinematika 4. ME109 CAD 5. ME201 Dinamika i vibracije 6. ME202 Čvrstoća materijala 7. ME203 Mašinski elementi I 8. ME204 Mehanika fluida 9. ME207 Mašinski elementi II 10. ME208 Termodinamika 11. ME209 Elektrotehnika 12. ME301 Mjerenja ME302 Uvod u automatsku regulaciju 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ME210 Tehnologija obrade rezanjem 2. ME304 Numeričke metode 3. ME307 Zavarivanje i termička obrada 4. ME308 CAM sistem 5. ME309 Tehnološki procesi 6. ME313 Nekonvencionalna obrada ME311 Dodiplomski rad 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ME213 Moderni materijali 2. ME304 Terotehnologija 3. ME215 Ekonomija i menadžment 4. ME216 Hemija 5. ME313 Nekonvencionalna tehnologija 6. ME314 Robotika 7. ME315 Uvod u inženjerski dizajn 8. ME316 Industrijski inženjering 9. ME317 Upravljanje kvalitetom 10. ME318 Razvoj proizvoda 11. ME319 Industrijska ekologija 12. ME320 Logistika 13. ME321 Napredne proizvodne tehnologije 14. ME322 Prenos toplote 15. ME323 Čvrsto modeliranje 16. ME324 Hidraulika i pneumatika ME325 Tehnička dijagnostika

4.2 Objašnjenje odnosa među modulima

Preduslovi za module su navedeni u tabeli 4.5.

4.3 Informacije o modulu slobodnog izbora

(n.n. - nije navedeno)

4.4 Put napredovanja unutar kvalifikacije

Nije primjenjivo

4.5 Informacije o rasporedu modula**Semestar I**

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME101	Matematika I	5	
ME102	Fizika (<i>vidi opis modula</i>)	5	
ME103	Statika	5	
ME104	Uvod u nauku i tehnologiju	5	
ME105	Tehnička dokumentacija	5	
ME106	Materijali I (<i>vidi opis modula</i>)	5	
	UKUPNO	30	

Semestar II

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME107	Matematika II	5	ME101
ME108	Kinematika	5	ME102, ME101
ME109	CAD	5	
ME110	Materijali II (<i>vidi opis modula</i>)	5	ME106
ME111	Uvod u programiranje	5	
ME112	Engleski I	5	
	UKUPNO	30	

Semestar III

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME201	Dinamika i vibracije	5	ME108
ME202	Čvrstoća materijala I	5	
ME203	Mašinski elementi I	5	
ME204	Mehanika fluida	5	ME108, ME107
ME205	Engleski II	5	ME112
	Opšti izborni modul *	5	
	UKUPNO	30	

Semestar IV

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME207	Mašinski elementi II	5	ME203
ME208	Termodinamika	5	ME107
ME209	Elektrotehnika	5	
ME210	Tehnologija obrade rezanjem	5	
	Izborni modul specifičan za program (<i>vidi opis modula ME213</i>)	5	
ME212	Stażiranje	5	
	UKUPNO	30	

Semestar V

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME301	Mjerenja (<i>vidi opis modula</i>)	5	
ME302	Uvod u automatsku regulaciju	5	
ME303	Tehnologija plastičnosti	5	
ME214	Numeričke metode	5	
	Izborni modul specifičan za program	5	
	Izborni modul specifičan za program	5	
	UKUPNO	30	

Semestar IV

Šifra modula	Naziv modula	Bodovi	Preduslovi
ME307	Zavarivanje i termička obrada	5	
ME308	CAM sistem (<i>vidi opis modula</i>)	5	
ME309	Tehnološki procesi	5	
	Izborni modul specifičan za program	5	
ME311	Dodiplomski rad	5	
	Izborni modul specifičan za program (<i>vidi opis modula ME317</i>)	5	
	UKUPNO	30	

5 Propisi univerziteta

Nije primjenjivo

6 Specifični propisi za kvalifikaciju

Nije primjenjivo

7 Kriteriji i put(evi) pristupa

Nije primjenjivo

8 Izjava o metodama podučavanja i učenja

Metode podučavanja i učenja su osmišljena tako da podstaknu studente da rade nezavisno i kao članovi tima. Također su osmišljene kako bi se studentima prenijelo znanje o važnosti cjeloživotnog učenja. Ove metode su:

Za generičke module:

- predavanja
- laboratorijske vježbe

Za generičke module za mašinstvo:

- predavanja,
- laboratorijske vježbe,
- vježbe (studije slučajeve),
- timski rad

Za module specifične za program:

- predavanja,
- seminarski radovi,
- projekti,
- radionice,
- prezentacija studentskih radova

9 Objašnjenje o provjeri znanja

Metode provjere znanja su osmišljene tako da odgovaraju očekivanim ishodima učenja. Koristit će se razne tehnike provjere znanja, kao što su:

- polusestrialni ispiti
- finalni ispiti
- eseji
- usmene prezentacije
- vježbe usmjerene na rješavanje problema
- studije slučaja
- rad u laboratoriji
- rad na projektu

Znanje studenata će se provjeravati na osnovu njihove sposobnosti da istražuju informacije, analiziraju pitanja i suprotstavljene ideje, i prezentuju argumente na dosljedan način. Provjera znanja tokom trajanja modula se zasniva na temama obrađenim u seminarima, predavanjima, tutorijalima i radionicama i zahtjeva demonstraciju niza vještina specifičnih za predmet i opštih vještina.

10 Generički kriteriji provjere znanja

Ovi kriteriji provjere znanja su generički i primjenjuju se na sve predmetne oblasti na relevantnom nivou u čitavom Univerzitetu. Svaki odsjek ove kriterije dopunjava vlastitim kriterijima specifičnim za predmet, u skladu sa odgovarajućim predmetnim pokazateljima i drugim zahtjevima koji se odnose na disciplinu.

Ocjene			Opis
A	10	5	Pregledani rad je primjeren i pruža jasan dokaz potpunog usvajanja znanja, razumijevanja i vještina koje odgovaraju nivou kvalifikacije. Dokazi također pokazuju da su svi ishodi učenja i obaveze za taj nivo zadovoljene na visok način.
B	9	4	Pregledani rad je odličan i pruža dokaz sveobuhvatnog znanja, razumijevanja i vještina koje odgovaraju tom nivou kvalifikacije. Dokazi također pokazuju da su svi ishodi učenja i obaveze za taj nivo zadovoljene, a da su mnoge zadovoljene na visok način.
C	8	3	Pregledani rad je dobar i pruža dokaz znanja, razumijevanja i vještina koje odgovaraju nivou kvalifikacije. Dokazi također pokazuju da su svi ishodi učenja i obaveze za taj nivo zadovoljene, a da su mnoge više nego zadovoljene.
D	7	2	Pregledani rad je prihvatljiv i pruža dokaz znanja, razumijevanja i vještina koje odgovaraju nivou kvalifikacije. Dokazi također pokazuju da su svi ishodi učenja i obaveze za taj nivo zadovoljene.
E	6	1	Pregledani rad je prihvatljiv i pruža dokaz minimalnog znanja, razumijevanja i vještina koje odgovaraju tom nivou kvalifikacije. Dokazi također pokazuju da je većina ishoda učenja i obaveza za taj nivo zadovoljena
F	5	0	Pregledani rad je neprihvatljiv i pruža malo dokaza o znanju, razumijevanju i/ili vještinama koje odgovaraju tom nivou kvalifikacije. Dokazi pokazuju da je vrlo malo, ili nimalo, ishoda učenja i obaveza za taj nivo zadovoljeno.

11 Resursi učenja

Nije primjenjivo

12 Zapošljivost i prenosive vještine

Izuzetne mogućnosti za zaposlenje mašinskih inženjera postoje u zračno-svemirskoj, biomedicinskoj, kompjuterskoj, elektroničkoj, energetske, okolišnoj i proizvodnoj industriji, kao i u dizajniranju mašina i alata, te u nizu drugih industrija. Stoga nije iznenađujuće da je stopa zapošljivosti mašinskih inženjera među najvišim u Bosni i Hercegovini.

Program za mašinstvo je osmišljen tako da studentima pruži brojne važne prenosive vještine, kao što su:

- rješavanje problema
- organizacija
- uspješna komunikacija
- rad prema zadatim rokovima
- upravljanje i vodstvo
- donošenja odluka
- istraživačke vještine

13 Podrška studentima

Nije primjenjivo

14 Veza sa eksternim referentnim tačkama

Matrica koja povezuje prvi ciklus programa mašinskog proizvodnog inženjeringa sa deskriptorima BiH OVŠK

EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	ŠIFRE MODULA																								
	ME101	ME102	ME103	ME104	ME105	ME106	ME107	ME108	ME109	ME110	ME111	ME201	ME202	ME203	ME204	ME205	ME206	ME207	ME208	ME209	ME210	ME211	ME212	ME213	
Deskriptori okvira v.š. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak PRVOG CIKLUSA (180-240 ECTS bodova)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
pokazuju znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
mogu primijeniti detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci; te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija																									
imaju sposobnost da priključuju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima				X																					
mogu primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema																									
mogu prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koje je specijalizovan za dato područje izučavanja				X																					
su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora																									
posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje																									
su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij																									

EKSTERNE REFERENTNE TAČKE		ŠIFRE MODULA																												
Deskriptori okvira v.š. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak PRVOG CIKLUSA (180-240 ECTS bodova)		ME214	ME215	ME216	ME301	ME302	ME303	ME304	ME305	ME306	ME307	ME308	ME309	ME310	ME311	ME312	ME313	ME314	ME315	ME316	ME317	ME318	ME319	ME320	ME321	ME322	ME323	ME324	ME325	
pokažu znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija			X	X									X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X					X
mogu primijeniti detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija		X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima			X		X									X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
mogu primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema		X	X	X	X	X	X	X				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
mogu prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamogdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koje je specijalizovan za dato područje izučavanja		X	X										X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora		X	X								X																			
posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje		X	X		X							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij		X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

OPIS MODULA

Fizika

Puni naziv modula:	Fizika
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	ME 102
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan modul
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	nema
Provjera znanja:	n.n.
Datum ovjere:	07/16/10

Ciljevi modula:

- Da pruži visokokvalitetno obrazovanje iz fizike na dodiplomskom nivou
- Da studentima mašinstva da dobre temelje iz fizike i da ih pripremi za kurseve iz mašinstva na višem nivou
- Da studentima da jake osnovne temelje iz praktičnog rada u laboratoriji koji će im omogućiti da napreduju ka složenijim oblicima praktičnog rada u kasnijim godinama studija

Ishodi učenja:

- Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da
- Rješavaju osnovne probleme iz mehanike i termodinamike.
 - Prepoznaju zakone fizike koji se nalaze u osnovi datih problema.
 - Primjenjuju principe fizike u rješavanju problema.
 - Demonstriraju analitičke vještine i vještine u rješavanju problema na srednjem/naprednom dodiplomskom nivou.
 - Da objasne nauku koja se nalazi u pozadini poznatih činjenica, opservacija i fenomena.

OPIS MODULA

Fizika

Indikativni sadržaj kursa:

- Da objasne fizikalne fenomene kombinujući mikro (molekularni nivo) i makro (sistemski nivo) fiziku.

Izučavanje osnovnih koncepata fizike zasnovano na računanju. Među teme koje se obrađuju spadaju kinematika, dinamika sistema, Njutnovi zakoni, gravitacija, energija, inercija, zakoni održanja, kružno i pravolinijsko kretanje tijela, oscilacije, mehanika fluida, termalni ekvilibrijum, temperatura, zakoni termodinamike sa primjenom na idealne gasove i termodinamičke procese.

Metode učenja:

Metode podučavanja i učenja trebaju podsticati studente da rade nezavisno i kao članovi tima. Metode također na studente trebaju prenijeti značaj cjeloživotnog učenja. U ove metode spadaju:

- predavanja,
- studije slučaja. Studenti moraju pripremiti seminarske radove u kojima praktične probleme rješavaju primjenom zakona fizike. U pravilu, ti problemi se odnose na svakodnevne životne fenomene. Studenti rade u timovima.
- laboratorijske vježbe mjerenja različitih fizikalnih veličina, demonstracija zakona fizike,...
- tutorijali analitičko rješavanje fizikalnih problema.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Koncept provjere znanja je zasnovan na kontinuiranom radu sa studentima tokom semestra. Metod provjere znanja je zasnovan na davanju bodova za svaku aktivnost i ispit tokom semestra, kao i na finalnom ispitu.

Kriteriji za provjeru znanja:

Ocjene će se davati prema sljedećim kriterijima:

Učešće u nastavi težinski faktor 10%

Prisustvo 5%

Učešće u nastavi 5%

Dva semestralna ispita (Periodične provjere znanja teorija) težinski faktor 50%

Prvi semestralni ispit 25%

Drugi semestralni ispit 25%

Seminarski rad (studija slučaja) težinski faktor 5%

Rad u laboratoriji težinski faktor 10%

Finalni ispit 25%

OPIS MODULA**Fizika****Osnovna literatura:**

- Physics for Scientists and Engineers: A Strategic Approach dall D. Knight, Addison Wesley; 2 edition (October 19, 2007)
- Masteringphysics - web based application
- Student Workbook Physics for Scientists and Engineers: A Strategic Approach with Modern Physics with mastering physics, 1/e

Dodatna literatura:

- Physics: Principles with Applications (6th edition) by Douglas C. Giancoli, Pearson, 2005.
- Conceptual Physics, Paul G. Hewitt, Addison Wesley; 10th edition (July 10, 2005)

Intranet web reference:

n.n.

Datum ovjere:

08.10.2010

OPIS MODULA

Materijali I

Puni naziv modula:	Materijali I
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	ME 106
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA.; modul na prvoj godini
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan modul
Preuslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	nema
Provjera znanja:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

- Da studente upozna sa osnovnim pojmovima u nauci o materijalima;
- Da ih poduči o međunarodnim i domaćim standardima koji se tiču materijala;
- Da istražuju karakteristike različitih materijala,
- Da prepoznaju potrebu za cjeloživotnim učenjem.

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:

- Definišu i opišu različite materijale i njihove osobine;
- Tumače različite dijagrame stanja;
- Odabiru materijale u skladu sa definisanim zahtjevima;
- Analiziraju promjene u strukturi legura kada su izložene temperaturnim promjenama;
- Kategorišu materijale u skladu sa njihovim osobinama;
- Uvodni kurs o funkciji, značaju i izboru materijala u konstrukcijama;
- Atomska i kristalna građa metala;
- Legure i kristalna građa legura;

Indikativni sadržaj kursa:

OPIS MODULA**Materijali I**

- Dijagrami stanja, dvokomponentni i trokomponentni sistemi;
- Elastične i plastične deformacije kristalnih tijela;
- Metalurgija metala i legura, gvožđa i čelici;
- Ravnotežni dijagram stanja Fe-Fe₃C i Fe-C;
- Dijagram razlaganja austenita, IR i KH dijagrami;
- Termička i termohemijska obrada željeza;
- Livena gvožđa;
- Obojeni materijali: Al, Ti, Cu, Mg

Metode učenja:

Predavanja se izvode uz upotrebu multimedijalnih sredstava, tehnika aktivnog učenja i uz aktivno učešće studenata. Laboratorijske vježbe se izvode u laboratorijama za nauku o materijalima;

Objašnjenje o provjeri znanja:

Koncept provjere znanja je zasnovan na kontinuiranom radu sa studentima tokom semestra. U metode provjere znanja spadaju: ocjenjivanje izvedenih laboratorijskih vježbi, ocjenjivanje individualnog i grupnog rada na zadatim temama (upotreba literature, pisanih izvještaja za datu temu i usmene prezentacije). Svaka aktivnost se ocjenjuje i dodjeljuje joj se određen broj bodova. Nekoliko metoda za provjeru znanja se koristi kako bi se studentima dala prilika da u potpunosti iskažu svoje znanje na najbolji mogući način (neki u pismenom obliku, neki u usmenom, a neki kroz praktičan rad).

Kriteriji za provjeru znanja:

Ocjene će se davati prema sljedećim kriterijima:

- Prisustvo na nastavi težinski faktor 5%
- Dva semestralna ispita (periodične provjere znanja teorija) težinski faktor 40%
 - Prvi semestralni ispit 20%
 - Drugi semestralni ispit 20%
- Seminarski rad (studija slučaja) težinski faktor 5%
- Rad u laboratoriji težinski faktor 15%
- Finalni ispit 35%
- Blagojević, Ismailović, Pašić: "Materijali u mašinstvu" Luka (1987)
- Manojlović: "Mašinski materijali" Mašinski fakultet Beograd (1980)
- Dž. Kudumović, Zavarivanje i termička obrada FEM, Tuzla 1998 god.

Osnovna literatura:

OPIS MODULA

Materijali I

- Dž. Kudumović; Materijali I, Mašinski fakultet Tuzla, 2009.
- "Journal of Engineering Materials and Technology", Washington state University, ISSN: 0094-4289.
- Journal - „Mathematics and Mechanics of Solids“, University of California.

n.n.

n.n.

Intranet web reference:

Datum ovjere:

OPIS MODULA

Materijali II

Puni naziv modula:	Materijali II
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	ME 110
Nivo modula/ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA.; modul na drugoj godini
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	nema
Provjera znanja:	n.n.
Datum ovjere:	07/16/10

Ciljevi modula:

- Da studentima pruži razumijevanje osnova materijala i rimjene u svakodnevnom životu i tehnologiji
- Da omogući studentima da shvate značaj nauke o materijalima;
- Da svim studentima pruži opšte obrazovanja iz nauke o materijalima;
- Da studenti razviju sposobnost posmatranja, logičkog razmišljanja i uspješne komunikacije
- Da studenti izgrade razumijevanje naučne metode.

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:

- Definišu i opišu različite metodologije ispitivanja opterećenja;
- Prave razliku između različitih metoda ispitivanja materijala bez razaranja;
- Izaberu i demonstriraju različite metode ispitivanja materijala;
- Djeluju kao dio tima kad rade na projektu;
- Navedu prednosti i nedostatke različitih metoda ispitivanja i odaberu odgovarajuće oblike ispitivanje za različite kontekste;

OPIS MODULA

Materijali II

Indikativni sadržaj kursa:

- Uoče i formulišu probleme i predlože odgovarajuća rješenja za konkretne tipove opterećenja;
- Odrede vrstu i rade sa opasnim materijalima ili u opasnim situacijama.
- Uvodna predavanja o funkciji, značaju i metodologijama ispitivanja opterećenja;
- Ispitivanja mehaničkih osobina materijala pri različitim vrstama i vidovima opterećenja;
- Ispitivanje čvrstoće (zatezanjem), Hukov dijagram;
- Čvrstoća na smicanje, savijanje i uvijanje;
- Ispitivanje tvrdoće materijala;
- Ispitivanje žilavosti;
- Zamor materijala;
- Dinamička čvrstoća;
- Wöhler-ova kriva;
- Smith-ov dijagram;
- Ispitivanja dugotrajnim statičkim opterećenjem;
- Mjerenje deformacija i napona - tenzometrija;
- Ispitivanja metodama bez razaranja ultrazvuk, radiografija, penetranti, magnetofluks;
- Korozija i habanja materijala;

Metode učenja:

Predavanja se izvode uz upotrebu multimedijalnih sredstava, tehnika aktivnog učenja i uz aktivno učešće studenata. Laboratorijske vježbe se izvode u laboratorijama za nauku o materijalima. Posjete studenata različitim proizvodnim postrojenjima se organizuju dvaput tokom semestra.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Koncept provjere znanja je zasnovan na kontinuiranom radu sa studentima tokom semestra. U metode provjere znanja spadaju: ocjenjivanje izvedenih laboratorijskih vježbi, ocjenjivanje individualnog i grupnog rada na zadatim temama (upotreba literature, pisanih izvještaja za datu temu i usmene prezentacije). Svaka aktivnost se ocjenjuje i dodjeljuje joj se određen broj bodova. Nekoliko metoda za provjeru znanja se koristi kako bi se studentima dala prilika da u potpunosti iskažu svoje znanje na najbolji mogući način (neki u pismenom obliku, neki u usmenom, a neki kroz praktičan rad).

OPIS MODULA

Materijali II

Kriteriji za provjeru znanja:

Ocjene će se davati prema sljedećim kriterijima:
 Prisustvo na nastavi težinski faktor 5%
 Dva semestralna ispita (periodične provjere znanja teorija) težinski faktor 40%
 • Prvi semestralni ispit 20%
 • Drugi semestralni ispit 20%
 SeminarSKI rad (studija slučaja) težinski faktor 5%
 Rad u laboratoriji težinski faktor 15%
 Finalni ispit 35%

Osnovna literatura:

- Blagojević, Ismailović, Pašić: " Materijali u mašinstvu" Glas Banja Luka (1987)
- Manojlović: "Mašinski materijali" Mašinski fakultet Beograd (1980)
- Dž. Kudumović, Zavarivanje i termička obrada FEM, Tuzla 1998 god.
- Dž. Kudumović; Materijali I, Mašinski fakultet Tuzla, 2009.
- "Journal of Engineering Materials and Technology", Washington State University, ISSN: 0094-4289.
- Journal - „Mathematics and Mechanics of Solids“, University of California.

Intranet web reference:

n.n.

Datum objere:

07/16/10

OPIS MODULA

Savremeni materijali

Puni naziv modula:	Savremeni materijali
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	ME 213
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA.; modul na trećoj godini
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	izborni modul
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	nema
Provjera znanja:	n.n.
Datum ovjere:	07/16/10
Ciljevi modula:	<ul style="list-style-type: none"> • Da studentima pruži razumijevanje savremenih materijala i njihove primjene u svakodnevnom životu i tehnologiji • Da omogući studentima da shvate značaj nauke o materijalima; • Da studenti razviju sposobnost posmatranja, logičkog razmišljanja i uspješne komunikacije • Da studenti izgrade razumijevanje naučne metode.
Ishodi učenja:	<p>Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Definišu i opišu različite savremene materijale i njihove osobine; • Tumače razlike između savremenih i klasičnih materijala u mašinstvu; • Izabiru odgovarajuće materijale u skladu sa definisanim mašinskim problemima; • Procjenjuju prednosti primjene savremenih materijala u mašinskim konstrukcijama; • Kategorišu materijale prema njihovoj primjeni • Keramički materijali; • Polimerni materijali;
Indikativni sadržaj kursa:	<ul style="list-style-type: none"> • Keramički materijali; • Polimerni materijali;

OPIS MODULA

Savremeni materijali

- Kompozitni materijali;
- Metalne pjene;
- Materijali i dijelovi dobiveni metalurgijom praha;
- Metalna stakla (amorfni metali);
- Pametni materijali;
- Lake kovine;
- Bakarne legure;
- Čelici - specijalni;
- Legure čelika i drugih metala;
- Nikl i njegove legure;
- Olovo i cink i njihove legure;
- Posebne legure za elektrotehniku;
- Posebni materijali za avio i energetska industriju;

Metode učenja:

Predavanja se izvode uz upotrebu multimedijalnih sredstava, tehnika aktivnog učenja i uz aktivno učešće studenata. Laboratorijske vježbe se izvode u laboratorijama za nauku o materijalima.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Koncept provjere znanja je zasnovan na kontinuiranom radu sa studentima tokom semestra. U metode provjere znanja spadaju: ocjenjivanje izvedenih laboratorijskih vježbi, ocjenjivanje individualnog i grupnog rada na zadatim temama (upotreba literature, pisanih izvještaja za datu temu i usmene prezentacije). Svaka aktivnost se ocjenjuje i dodjeljuje joj se određen broj bodova. Nekoliko metoda za provjeru znanja se koristi kako bi se studentima dala prilika da u potpunosti iskažu svoje znanje na najbolji mogući način (neki u pismenom obliku, neki u usmenom, a neki kroz praktičan rad).

Laboratorijske vježbe: 30%

Aktivno učešće u predavanjima: 15%

Preliminarni i finalni ispiti: 55%

- Sreto Tomašević "Dizajniranje tehničkih materijala" izdavač; Apeks Zenica 1999.god.
- Džafer Kudunović "Savremeni materijali" Mašinski fakultet Tuzla, Skripta 2009.god.
- Fuad Čatović "Nauka o materijalima" (Novi materijali) Mašinski fakultet Mostar i Tehnički fakultet Bihać 2001.god.

Osnovna literatura:

OPIS MODULA
Savremeni materijali

- “Journal of Engineering Materials and Technology”, Washington State University, ISSN: 0094-4289.
- Journal - „Mathematics and Mechanics of Solids“, University of California.

Intranet web reference:

Datum ovjere:

n.n.

07/16/10

OPIS MODULA

Mjerenja

Puni naziv modula:	Mjerenja
Skraćeni naziv modula:	n.s.
Šifra modula:	n.s.
Nivo modula/ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.s.
Odsjek:	n.s.
Vođa modula:	n.s.
Email:	n.s.
Web stranica:	n.s.
Osnovni kurs:	n.s.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	nema
Provjera znanja:	100% provjera znanja tokom kursa
Datum ovjere:	07/16/10

Ciljevi modula:

- Da se studenti upoznaju sa osnovnim pojmovima iz metrologije,
- Da se studenti upoznaju sa međunarodnim organizacijama koje rade na definisanju propisa koji se tiču mašinstva,
- Primjena metoda statističke obrade rezultata mjerenja,
- Demonstracija i računanje mjerne nesigurnosti,
- Mjerenje fizikalnih veličina relevantnih za oblast mašinstva.

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:

- Prepoznaju i ocjene uticaj međunarodnih i domaćih propisa, zakona i kodeksa prakse u oblasti mašinstva.
- Primjenjuju tehnike mjerenja na mašinske dijelove, mjere fizikalne veličine i računaju mjerne nesigurnosti.
- Koriste odgovarajuće metode statističke obrade rezultata mjerenja.

OPIS MODULA

Mjerenja

- Mjere vrijeme, brzinu, ubrzanje, koristeći različite metode i tehnike uz pomoć odgovarajućih instrumenata.
- Vrše mjerenja sile, obrtnog momenta, naprezanja i deformacija.

Indikativni sadržaj kursa:

Značaj metrologije za tehničko napredovanje i njeni zadatci. Međunarodne metrološke organizacije. Statičke i dinamičke karakteristike mjernih sistema. Mjerni sistemi nultog, prvog i drugog reda. Osnovni statistički pojmovi. Greške mjerenja: vrste grešaka, greške indirektnog mjerenja, ograničavanje grešaka. Mjerna nesigurnost. Mjerenje mehaničkih veličina električnim metodama. Senzori: indukcioni, piezoelektrični, kapacitivni, otpornički. Mjerenje vremena. Mjerenje brzine i ubrzanja. Mjerenje sile, obrtnog momenta, naprezanja i deformacija uređajima za mjerenje naprezanja. Principi mjerenja pritiska. Elastični pretvarači za mjerenje pritiska. Principi mjerenja temperature. Dilatacioni senzori temperature.

Metode učenja:

Ovaj modul primjenjuje niz metoda podučavanja i učenja, uključujući tehnike aktivnog učenja i aktivnog učešća studenata. Laboratorijske vježbe se održavaju u moderno opremljenim laboratorijama gdje studenti koriste različite tehnike i instrumente koji se primjenjuju u industrijskoj praksi. Tokom semestra organizovat će se dvije posjete uspješnim BiH preduzećima koja posjeduju mjerne laboratorije u svom proizvodnom procesu.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Provjera znanja se odnosi kako na usvojena teoretska znanja tako i na praktične vještine. Studenti također moraju biti sposobni da rade kao dio tima i samostalno.

Kriteriji za provjeru znanja:

Provjera znanja se zasniva na konstantnom radu sa studentima tokom semestra. Nakon svake laboratorijske vježbe studentima će se dati test sa kratkim odgovorima, a također će imati praktične simulacije mjernih metoda na različitim instrumentima ili mašinama kako bi naučili da rade samostalno i kao dio tima, kako bi naučili da odabiru najbolji metod za računanje rezultata mjerenja, itd. Metod provjere znanja je zasnovan na davanju bodova za svaku aktivnost i provjeru

OPIS MODULA

Mjerenja

Osnovna literatura:

znanja tokom semestra, kao i tokom finalnog ispita.

- Laboratorijske vježbe: 20%
- Aktivno učešće na predavanjima: 15%
- Preliminarni i finalni ispiti: 65%
- M. Popović, Senzori i mjerenja, Svjetlost, Sarajevo, 1992.
- H. Bašić, Mjerenja u mašinstvu, Mašinski fakultet Sarajevo, 2005.
- E. Seferović, H. Bašić, Osnovi metrologije i obrade rezultata mjerenja, Mašinski fakultet Sarajevo, 2005.
- R. Bajramović, M. Pašić, H. Bašić, E. Kadrić, Analiza podataka, Mašinski fakultet Sarajevo, 2005.
- R. B. Northrop, Introduction to Instrumentation and Measurement, CRC Press, N. York, 1997.
- IEEE Instrumentation & Measurement Magazine.

n.n.

n.n.

Intranet web reference:

Datum objave:

OPIS MODULA

CAM Sistemi

Puni naziv modula:	Sistemi kompjuterski podržane proizvodnje
Skraćeni naziv modula:	CAM Sistemi
Šifra modula:	ME 308
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i prvi ciklus FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	Mašinski fakultet
Odsjek:	Mašinski proizvodni inženjering
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	Dodiplomski studij iz mašinstva
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	CAD, Uvod u programiranje
Uslovi:	n.n.
Ograničenja pristupa:	n.n.
Provjera znanja:	100% provjera znanja tokom kursa. Studenti imaju tri kolokvija (teorija) i seminarski rad (studija slučaja).
Datum ovjere:	07/16/10
Ciljevi modula:	<p>Ciljevi modula su da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osposobi studente da razviju CNC program za različite komponente i mašine • Studentima da obrazovanje kako bi se upoznali sa modernim konceptom Kompjuterski podržane proizvodnje • Studentima pruži prenosive vještine koje će biti od koristi u budućim radnim okruženjima
Ishodi učenja:	<p>Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koriste različite CNC programe za proizvodnju, • Primjenjuju savremeni softver za Kompjuterski podržanu proizvodnju (CAM), • Demonstriraju timski rad na razvoju CNC programa, • Razviju programe drajvere za mašinsku obradu različitih dijelova, • Procjene optimalnu putanju alata (sa najmanjim gubitkom vremena u radu mašina); • Kompjuterski integrisana proizvodnja CIM • Kompjuterom podržano planiranje procesa CAPP
Indikativni sadržaj kursa:	

OPIS MODULA

CAM Sistemi

Metode učenja:

- Dizajn i programiranja tehnoloških procesa na CNC mašinama Kompjuterski podržana proizvodnja (CAM)
- Kompjuterski kontrolisani obradni sistemi
- Kontrolni sistemi CNC mašina
- Referentne tačke u programiranju
- Glavne funkcije u programiranju
- Pomoćne funkcije u programiranju
- Ručno programiranje
- Kompjutersko programiranje
- Integracija CAD-CAM sistema
- Savremeni softver za CAD / CAM programiranje

Metode podučavanja i učenja trebaju podsticati studente da rade nezavisno i kao članovi tima. Metode također na studente trebaju prenijeti značaj cjeloživotnog učenja. U ove metode spadaju:

- predavanja,
- vježbe (studija slučaja). Studenti moraju pripremiti seminarski rad u kojem će riješiti neki praktičan problem. Obično je to razvijanje CNC programa za obradu nekog dijela mašine. Studenti rade u timovima.
- laboratorijske vježbe izrada dijela upotrebom CNC programa,
- prezentacija studentskih radova seminarskih radova;

Objašnjenje o provjeri znanja:

Studenti trebaju posjedovati adekvatno teoretsko znanje koje će se provjeravati na kolokvijima. Studenti će demonstrirati praktične vještine kroz seminarske radove. Seminarski radovi će se pripremati u timovima od 3 do 6 studenata, a od studenata se očekuje da demonstriraju timski rad i komunikacijske vještine.

Kriteriji za provjeru znanja:

Ocjene će se davati prema sljedećim kriterijima:

- Prisustvo i učešće u nastavi težinski faktor 10%
Prisustvo 5%
Učešće u nastavi 5%
- Tri kolokvija (periodične provjere znanja - teorija) težinski faktor 60%
Prvi kolokvij 20%
Drugi kolokvij 20%
Treći kolokvij 20%

OPIS MODULA

CAM Sistemi

Težinski faktor provjere:	<ul style="list-style-type: none"> • Seminarski rad (studija slučaja) težinski faktor 30% • Tačnost tehnološkog procesa 20% • Nivo demonstriranog razumijevanja i nezavisnosti 10% <p>Provjera znanja i ocjenjivanje se vrše na osnovu sljedeća tri elementa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisustvo i učešće u nastavi 10% • Tri kolokvija 60% • Seminarski rad (studija slučaja) 30%
Osnovna literatura:	<ul style="list-style-type: none"> • Dž. Tufekčić, M. Jurković, R. Šelo, J. Osmanović "Programiranje na CNC mašinama", Tuzla, 2001. godine • I. Zeid „Mastering CAD/CAM“, McGraw-Hill Science, ISBN: 0072868457, 2004. • D.Tiro, A. Fajić „3D printanje i ostali postupci brze izrade“, Mašinski fakultet Mostar, 2008.
Dodatna literatura:	Journal: Advances in Production Engineering & Management (APEM), University of Maribor, Slovenia
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	12 juli, 2010.

OPIS MODULA

Upravljanje kvalitetom

Puni naziv modula:	Quality Management
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	ME 317
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	Da
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	n.n.
Provjera znanja:	konstantna provjera znanja; pismeno i usmeno
Datum ovjere:	07/16/10

Ciljevi modula:

Studenti će:

- Odrediti i procijeniti uticaj međunarodnih organizacija uključenih u definisanje propisa u oblasti mašinstva, te koristiti stvarne standarde u pripremi procedura i priručnika kvalitete.
- Odrediti osnovne principe koji se odnose na osiguranje kvalitete u teoriji i praksi, kao i u organizacijama i u industriji,
- Steći uvid u sisteme upravljanja kvalitetom koji se primjenjuju u regiji,
- Steći razumijevanje sistema osiguranja kvaliteta koji se primjenjuju u BiH industriji,
- Unaprijediti vlastitu sposobnost da uspješno doprinese pitanjima upravljanja kvalitetom.

Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:

- Razumiju i opišu mrežu organizacija odgovornih za domaće i međunarodne propise i zakone u industriji.
- Uvide razlike između kontrole, osiguranja i upravljanja kvalitetom i steknu uvid u rad stručnjaka u ovim poljima.
- Razumiju kako i zašto se koriste statistički alati u osiguranju kontrole kvalitete.

Ishodi učenja:

OPIS MODULA

Upravljanje kvalitetom

	<ul style="list-style-type: none"> • Znaju koje procedure se koriste u akreditaciji preduzeća na međunarodnom i domaćem nivou. • Steknu razumijevanje o tome kako se upravlja međunarodno akreditiranom laboratorijom za kontrolu kvalitete.
Indikativni sadržaj kursa:	<p>Upravljanje kvalitetom, osnovni principi i filozofija. Kuća kvalitete. Akreditacija i certifikacija. Elementi upravljanja kvalitetom prema ISO 9000ff. Procedure i Priručnik kvalitete. Revizija. Totalno upravljanje kvalitetom. Analitički alati koji se koriste za ocjenu kvalitete proizvoda.</p>
Metode učenja:	<p>Predavanja se izvode uz upotrebu multimedijalnih sredstava, tehnika aktivnog učenja i uz aktivno učešće studenata. Metode podučavanja i učenja trebaju podsticati studente da rade nezavisno i kao članovi tima. Metode također na studente trebaju prenijeti značaj cjeloživotnog učenja. U ove metode spadaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • predavanja, • vježbe (studije slučaja) Studenti moraju pripremiti seminarski rad u kojem će riješiti neki praktičan problem. Studenti rade u timovima. • prezentacija studentskih radova seminarskih radova.
Objašnjenje o provjeri znanja:	<p>Tokom semestra, organizovat će se dvije posjete uspješnim BiH preduzećima koja posjeduju certificiran sistem upravljanja kvalitetom u skladu sa posljednjim standardima.</p>
Kriteriji za provjeru znanja:	<p>Provjera znanja se odnosi i na usvojeno teoretsko znanje i na praktične vještine. Studenti također trebaju biti u stanju da rade kao dio tima i samostalno.</p>
	<p>Provjera znanja se zasniva na kontinuiranom radu sa studentima tokom semestra. Studentima će se davati kratki testovi nakon svake laboratorijske vježbe, a također će imati praktične simulacije u pripremanju procedura i priručnika kvalitete u skladu sa standardima kako bi naučili da koriste alate za upravljanje kvalitetom i kako bi naučili da</p>

OPIS MODULA

Upravljanje kvalitetom

rade samostalno i kao dio tima. Metod ocjenjivanja je baziran na davanju bodova za svaku aktivnost i provjeru znanja tokom semestra, kao i tokom finalnog ispita.

- Laboratorijske vježbe: 20%
- Aktivno učešće na predavanjima: 15%
- Preliminarni i finalni ispiti: 65%
- Klarić S., Upravljanje kvalitetom, Univerzitet Džemal Bijedić, MF Mostar, ISBN 9958-9470-4-8, 2005.
- Klarić S., Upravljanje kvalitetom-Alati i metode poboljšanja, MF Mostar, ISBN 978-9958-604-40-9, 2009.
- Bobrek M., QMS Design-projektovanje sistema menadžmenta kvalitetom, Mašinski fakultet, Banja Luka, ISBN 86-7392-014-0, 2000.
- Juran J.M., Quality Control, Handbook, Mc Grow-Hill Book Company, 1974.
- International Journal of Productivity and Quality Management (IJPQM) ISSN (Online): 1746-6482 - ISSN (Print): 1746-6474

n.n.

n.n.

Osnovna literatura:

Intranet web reference:

Datum objere:

ANEKS VII

STUDIJA SLUČAJA 2 RADNA GRUPA ZA ENGLESKI JEZIK

PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA POSTDIPLOMSKI STUDIJ IZ ENGLESKOG JEZIKA, NASTAVNIČKI SMJER

Ovaj je dokument razvio tim predmetnih stručnjaka tokom zajedničke vježbe 9 bosanskohercegovačkih univerziteta u okviru zajedničkog projekta Evropske komisije/Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009.-2011.).

Zbog ograničenja u vremenu i sredstvima, nije bilo moguće izraditi cijeli set modula koji bi obuhvatio cjelokupne kvalifikacije.

Ovo je ilustrativni primjer i prikazuje pristupe i rješenja za definisanje ishoda učenja, uključujući i prenosive vještine, pitanje zapošljivosti, učenje usmjereno na studenta, razne načine provjere znanja, itd, i osmišljen je kao izvor za one koji su odgovorni za razvoj akademskog i ostalog osoblja u timovima za razvoj nastavnih planova i programa.

Priručnik za kvalifikaciju
Postdiplomski studij iz engleskog jezika, nastavnički smjer

Naziv fakulteta	
Naziv programa	Postdiplomski studij iz engleskog jezika, nastavnički smjer
Akademski stepen	
Studijski ciklus	Drugi ciklus po FQ-EHEA i drugi po FQHE-BiH
Jezik na kojem se studira	Engleski
Procijenjeno trajanje studija	2 akademske godine
Vođa programa/šef odsjeka	
Kontakt informacije	
Internet	

1 Uvod u disciplinu i kvalifikaciju

U našem globaliziranom društvu, kompetencija u engleskom jeziku sve više postaje vitalna vještina, a podučavanje engleskog jezika je, također, sve traženija profesija. Nastavnici engleskog jezika moraju biti vješti u samom engleskom jeziku, i moraju posjedovati znanje nastavne metodologije i niza tehnika podučavanja.

Sposobnost korištenja stranog jezika je, po bilo kojoj definiciji, korisna karakteristika koju poslodavci izuzetno cijene. Diplomirani studenti stranih jezika bilježe najveću stopu zaposlenosti u odnosu na sve ostale diplomirane studente humanističkih nauka. Zaista, kada je u pitanju zapošljavanje, diplomirane studente nekih modernih jezika nadmašuju samo oni koje završe neka uža stručna polja, poput stomatologije ili veterine.

Isto tako, jezici pružaju bogato iskustvo studiranja, koje ispunjava studente zadovoljstvom. Studij stranih jezika na univerzitetskom nivou je multidisciplinarni proces učenja, koji omogućava pristup širokom obimu istraživanja, uključujući i lingvistiku, književnost, kulturološke, društvene, političke i studije historije.

2 Izjava o razlozima

Kroz teoretsku i praktičnu obuku, ovaj postdiplomski studij iz engleskog jezika, nastavnički smjer, će temeljito pripremiti studente u bitnom polju podučavanja engleskog jezika, koje se stalno mijenja. Po završetku ovog programa, studenti će biti dobro pripremljeni da predaju engleski jezik govornicima drugih jezika i bit će poželjni kandidati za zapošljenje u ovom polju. Napretkom od teorije ka praksi, ovaj je program postdiplomskog studija osmišljen da osposobi kandidate da predaju engleski jezik uz alternativne puteve

specijalizacije u jednom od nivoa podučavanja engleskog jezika osnovnog, srednjeg i podučavanja odraslih, za što će se studenti pripremiti kombinacijom teorijske i praktične obuke.

Prije nego što počnu podučavati sopstvene razrede, kandidati će izučavati teoriju nastave, usvajanja jezika i psihologiju učenja jezika, te će posmatrati nastavnike u razredima. Tokom postdiplomskog programa, studenti će nastaviti da unapređuju sopstvene vještine u engleskom jeziku kroz kurseve Savremenog engleskog jezika. Tokom seminara, istraživanja, pisanja radova, praktičnog iskustva u nastavi i obzervacija, kandidati će se dobro pripremiti za nastavu i bit će u stanju da se nose sa izazovima tokom karijere.

U poređenju sa dodiplomskim studijima koji su više teorijski, ovaj je postdiplomski studij više usmjeren na praktično iskustvo u razrednoj nastavi, i zahtijeva viši nivo nezavisnog istraživanja. Po završetku ovog postdiplomskog studija, studenti će biti osposobljeni da izvode nastavu i/ili da nastave doktoralni studij.

Po uspješnom završetku ovog studijskog polja, kandidati neće samo biti kvalifikovani da predaju engleski jezik mladim učenicima, već će postići i viši nivo znanja engleskog jezika, C1.¹

3 Ishodi učenja ukupne kvalifikacije

Po uspješnom završetku programa postdiplomskog studija iz engleskog jezika, studenti će biti u stanju da:

- Odaberu i primijene razne metode podučavanja, zavisno od starosne skupine
- Kritički ocjenjuju i donose odgovarajuće odluke kada je u pitanju izbor konkurentnih ideja za podučavanje engleskog kao stranog jezika
- Njeguju vještine prilikom nezavisnog istraživanja područja podučavanja engleskog kao stranog jezika
- Koriste znanje vokabulara i gramatike potrebno za komunikaciju sa specijaliziranim i nespecijaliziranim akterima
- Izaberu i primijene odgovarajuću nastavnu metodologiju, koja se tiče:
 - o Osmišljavanja, pripreme i izvođenja nastavnih sati, uz korištenje raznovrsnog materijala
 - o Određivanja ciljeva kursa, kako bi se udovoljilo raznolikim potrebama učenika
 - o Sposobnosti da se artikulira pristup koji će studenti primijeniti
- Efikasno funkcionišu na C1 nivou znanja u sve četiri vještine (čitanje, pisanje, govorenje, slušanje)
- Provode nezavisno istraživanje o aspektima podučavanja engleskog jezika

¹ http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/Framework_EN.pdf

4 Struktura kvalifikacije

4.1 Spisak osnovnih modula i modula specifičnih za predmet

Ukoliko pogledate tabelu ispod, vidjet ćete sljedeće:

Semestar 1:	4 osnovna kursa (svaki nosi 5 bodova) + 1 izborni (5 bodova) = 25 bodova
Semestar 2:	3 osnovna kursa (svaki nosi 5 bodova) + 1 izborni (5 bodova) = 20 bodova
Semestar 3:	3 osnovna kursa (svaki nosi 5 bodova) + 1 izborni (5 bodova) = 20 bodova
Semestar 4:	2 osnovna kursa (svaki nosi 5 bodova) + magistarski rad

Kurs (Semestar)	Tip kursa (Osnovni C, Izborni E)	ECTS
Savremeni engleski jezik 7 (1)*	C	5
Metodika engleskog jezika/glottodidaktika (1)*	C	5
Metodologija naučnog rada (1)*	C	5
Opšta psihologija (1)	C	5
Psihologija 101 Mladi učenici (1)	E	5
Psihologija 102 Tinejdžeri (1)	E	5
Psihologija 103 Odrasli učenici (1)	E	5
Savremeni engleski jezik 8 (2)*	C	5
Usvajanje drugog jezika (2)*	C	5
Menadžment učionice (2)	C	5
Novine u nastavi engleskog jezika (2)	E	5
Sociolingvistika (2)*	E	5
Savremeni engleski jezik 9 (3)	C	5
Praktikum 1 (3)*	C	5
Podučavanje savremene kulture i jezika	C	5
Metodika engleskog jezika/SLA 301 mladi učenici (3)	E	5
Metodika engleskog jezika/SLA 302 tinejdžeri (3)	E	5
Metodologija engleskog jezika/SLA 303 odrasli učenici (3)	E	5
Savremeni engleski jezik 10 (4)	C	5
Praktikum 2 (4)*	C	5
Završni rad (magistarska teza) (4)*	C	5

* dat opis modula

4.2 Struktura programa:

Tokom svih seminara ovog kursa, studenti će izgrađivati vještine i znanje kroz predmet Savremeni engleski jezik. Fokus na nezavisno učenje i istraživanje bit će izraženiji pri kraju programa, koji će se završiti magistarskim radom. Teorijsko poznavanje metodike u ranim fazama će se kombinovati sa više praktičnim radom u kasnijim semestrima. U zavisnosti od specijalizacije (specijalizacija) po starosnoj grupi, studenti će imati dvije mogućnosti na kursu, kao i praktično iskustvo gdje će se moći usmjeriti na starosnu grupu po svom izboru.

4.3 Progresija:

Prelazni period:

Svakom će se kandidatu pristupiti pojedinačno. Ukoliko kandidat dolazi sa trogodišnjeg programa dodiplomskog studija, on/ona će morati pohađati sve osnovne, kao i izborne predmete (vidi pravila). Kada su u pitanu kandidati koji su završili četiri godine studija i žele nastaviti studirati u okviru ovog programa, nastavni plan i program u instituciji gdje je student završio dodiplomski program će se uporediti da se vidi da li se moduli poklapaju (OPASKA: obzirom na to da radimo skupa, možemo osigurati poklapanje svih modula na četvrtoj godini dodiplomskog ili postdiplomskog studija). Neki se bodovi iz ranijeg obrazovanja mogu prenijeti (vidi pravila).

Pravila:

Ovo znači da se neki osnovni predmeti mogu prenijeti. Kada su u pitanju ostali osnovni ili izborni predmeti, studenti će slijediti pravila institucije. Svaki kandidat mora završiti sve osnovne kurseve. Ukoliko kandidat ima završen četverogodišnji dodiplomski studij, on/ona može prenijeti bodove ukoliko se poklapaju ishodi učenja, iako će ovo, zapravo, biti puni dvogodišnji studij. Maksimalno 30 bodova (u punim modulima) se može priznati i prenijeti sa dodiplomskog studija u svrhu izuzeća. Na primjer, na četvrtoj godini, studenti imaju Savremeni engleski jezik (CEL) 7 i 8. Obzirom na to da ovaj postdiplomski studij zahtijeva da studenti polože CEL 7 i 8, ti se bodovi mogu prenijeti i student može polagati CEL 9 i 10. Kandidati će sami osmisliti studij kroz izborne predmete. U prvom semestru, svi kandidati moraju polagati Opštu psihologiju, predmet koji će biti koristan kada budu odlučivali koje će izborne predmete izabrati. Kandidatima će biti predočena suština predmeta Psihologija 101, 102, 103 i odlučit će koji će izborni predmet iz psihologije uzeti. Psihologija 101 se usmjerava na učenike mlađeg uzrasta, Psihologija 102 na srednjoškolce, a psihologija 103 na odrasle učenike. Izborni predmeti Metodika engleskog jezika (ELT)/SLA 101, 102, 103 su podijeljeni na isti način kao i predmeti iz psihologije. Ukoliko student odabere da se usmjeri samo na učenike mlađeg uzrasta, on/ona mora polagati Metodiku engleskog jezika/SLA 101. Na taj način, kandidat će steći solidno znanje o podučavanju učenika mlađeg uzrasta. Kandidati moraju izabrati jedan od tri ponuđena predmeta, ali mogu izabrati i dva ili sva tri. To će, također, uticati i na tip diplome koju će kandidat steći na kraju njegovog/njenog studija. Naime, ukoliko se kandidat usmjerava samo na učenike mlađeg uzrasta, to će biti istaknuto u njegovoj/njenoj diplomi i na taj način će taj određeni kandidat biti kvalifikovan samo da podučava učenike mlađeg uzrasta. Kako je i ranije spomenuto, kandidati moraju izabrati jedan, ali mogu uzeti i dva ili sva tri izborna predmeta.

5 Propisi univerziteta

Nisu navedeni

6 Specifični propisi za kvalifikaciju

Nisu navedeni

7 Kriteriji za upis

Ukupan prosjek ocjena 8.0/10 (3.5/5)

Kandidati koji su završili dodiplomski studij iz engleskog jezika i književnosti	Kandidati sa drugih smjerova
<p>Prosjek ocjena 8.0</p> <p>Ukoliko je kandidat završio četverogodišnji dodiplomski studij, on/ona može prenijeti bodove, ukoliko se poklapaju ishodi učenja. Pismo preporuke (ukoliko student ostaje na istom univerzitetu, pismo preporuke nije potrebno)</p>	<p>Prosjek ocjena 8.0</p> <p>40 % časova na engleskom jeziku ili polaganje dodatnog prijemnog ispita, uključujući i ispit znanja govornog jezika. Ukoliko je kandidat završio četverogodišnji dodiplomski studij, on/ona može prenijeti bodove ukoliko se ishodi učenja poklapaju.</p>
<p>Ukoliko je prosjek ocjena ispod 8.0, student mora polagati dodatni prijemni ispit, uključujući i ispit znanja govornog jezika</p>	
<p>Studenti upisuju program na nivou B2+ i završavaju ga na C1 nivou</p>	

8. Izjava o metodama podučavanja i učenja

Ovaj program slijedi FQ-EHEA, CEFR i usmjeren je na najrecentnije metode podučavanja, uključujući i relevantno i najnovije istraživanje koje primjenjuje i u praksi podučavanja. Kako bi se osiguralo da studenti dostignu C1 nivo znanja, instruktori i profesori će koristiti najnovije nastavne metode, uključujući i vježbanje sve četiri vještine (čitanje, pisanje, slušanje i govorenje). Kada studenti savladaju usvajanje stranog jezika u sve tri starosne grupe (učenici mlađeg uzrasta, tinejdžeri i odrasli učenici), odlučit će na koju se od njih žele usmjeriti. Na časovima Metodike engleskog jezika/SLA, studenti će naučiti kako da postave ciljeve kursa, kako bi zadovoljili različite potrebe učenika, te kako da razviju sopstvenu obrazovnu filozofiju. Naučit će primjenjivati prikladne tehnike kako bi podučavali studente različitih starosnih grupa i sposobnosti, a u trećem semestru će odlučiti na koju se grupu učenika žele usmjeriti (naravno, studenti će imati priliku da se usmjere na sve tri grupe). Studentima će se također predočiti kako da obave istraživanje i da se pripreme za pisanje svojih magistarskih radova.

9 Objašnjenje o provjeri znanja

- I. Nastava na predmetu* [uključiti niz metoda specifičnih za svaki modul]
- II. Ogladni časovi (Praktikum)**
- III. Teza

Opis osnovnih procedura

Tokom zadnjeg semestra postdiplomskog studija, svi će studenti trebati završiti magistarski rad. Tema za magistarski rad koji će biti baziran na istraživanju će se odabrati uz konsultacije sa mentorom/šefom odsjeka, i ocjenjivat će ga komisija od tri člana fakulteta, od kojih je jedan mentor, na bazi 'položio/nije položio'. Ukoliko bude plagirao ili nepoštivao rokove, student neće položiti.

Studenti moraju predstaviti svoje istraživanje komisiji u formi formalne prezentacije/odbrane i biti spremni da odgovore na bilo kakva pitanja komisije na kraju prezentacije. Ovaj rad bi trebao imati približno 35-50 strana i trebao bi biti napisan slijedom konzistentnih oblika citiranja i formata, koji se dogovore sa mentorom, i u skladu sa standardima univerziteta.

Objašnjenje metoda provjere znanja

Ocjenjivanje po predmetima će se bazirati na širokom spektru zadataka, uključujući i istraživačke radove, usmene prezentacije, pismene i usmene ispite, pisanje osvrta, dnevnika, portfolija i plana časova. Ova će raznolikost prikazati napredak studenata u polju teorije, samosvijesti i spremnosti da sami podučavaju svoje učenike. Istraživanje će stimulirati nezavisno učenje i prezentacije će pružiti mogućnost studentima da uče jedni od drugih i da budu spremni da vode grupu učenika.

Ocjenjivanje nastavnog rada studenata (praktikum) će se bazirati na pisanju osvrta sačinjenog na osnovu obzervacija i vlastitog nastavnog rada, izjavi o filozofiji podučavanja, dnevniku, portfoliju i održanim časovima. Nakon obzervacije nastavnog procesa, kandidat će biti spremniji da sam drži nastavu, što će se onda i vježbati u drugom semestru praktičnog kursa.

Uspješan završetak magistarskog rada je primjeren i bitan način provejre znanja, pošto će studenti biti u prilici da jasno demonstriraju nivo do kojeg su razvili četiri praktične vještine: rješavanje problema, vještine učenja, samorukovođenje i komunikaciju.

- *Rješavanje problema*
Proces pisanja uspješne teze zahtijeva da studenti prvo identifikuju postojeći problem ili „pitanje“ u svom polju, koji se treba istražiti i/ili „riješiti“. Strateške „opcije“ za rješavanje se također moraju formulisati prije početka pisanja. Ovdje glavna teza počinje da poprima oblik.
- *Vještine učenja i samorukovođenje*
Studenti moraju biti u stanju samostalno raditi iako uz konsultacije s mentorom i primjenjivati vještine korištenja biblioteke i izvora, organizacije, analize i tumačenja informacija kako bi podržali svoje argumente.

- *Komunikacija*
Tokom usmene odbrane (naravno, i u pisanju) teze, studenti moraju koristiti odgovarajući jezik prezentacije svog istraživanja publici, uz pomoć odgovarajućih medija, kako bi razumno ubijedili slušatelje u preciznost svog rada.

10 Generički kriteriji provjere znanja

U ocjenjivanju pismenog rada (uključujući i portfolije i teze), ocjenjivanje će se bazirati na:

- strukturi i organizaciji koja se zasniva na specifikacijama koje odrede profesori
- upotrebi jezika, uključujući i jasnu i gramatički ispravnu upotrebu engleskog jezika, pisanja, interpunkcijskih znakova
- kvaliteti istraživanja (kada je to primjenjivo)
- upotrebi ispravno navedenih izvora kako bi se podržali stavovi

Ocjenjivanje usmenih prezentacija će se bazirati na:

- strukturi i organizaciji
- jasnoći i koherentnosti (uključujući i izgovor i tečnost govora)
- poznavanju područja
- govoru tijela
- odnosu sa studentima
- poštivanju vremenskih ograničenja

Ocjenjivanje održanih časova će se bazirati na:

- pripremljenim materijalima
- organizaciji i strukturi časa
- poštivanju vremenskih ograničenja
- kreativnosti
- korištenju prikladnih metoda podučavanja, zavisno od dobi i sposobnosti učenika
- ispunjavanju zacrtanih ciljeva časa
- upotrebi jezika, uključujući i upotrebu jasnog i gramatički ispravnog engleskog jezika i odgovarajućeg vokabulara

11 Resursi učenja

Za potrebe istraživanja i izrade magistarske teze, studentima treba da je na raspolaganju dobro opremljena biblioteka, uključujući i relevantne baze podataka poput JSTOR-a.

Jezičke laboratorije i dobro obučeno osoblje će biti na raspolaganju studentima za usavršavanje njihovih vlastitih jezičkih vještina.

Pristup učionicama za obzervacije i ogledne časove, kao i kontakt sa nastavnicima, bit će bitni izvori učenja za studente tokom praktičnog rada.

12 Zapošljivost i prenosive vještine

Ideja ovog postdiplomskog studija je da se fokusira na studente i znanje i vještine koje će oni usvojiti i primijeniti na tržištu. Program je baziran na trenutnim potrebama u Bosni i Hercegovini, u skladu sa sljedećim:

- BiH je u tranzicijskom periodu, ali je svakim danom bliže Evropskoj uniji, što znači da je potrebno prilagoditi procedure i standarde u svakom aspektu bosansko-hercegovačkog društva. Isto se odnosi i na podučavanje engleskog jezika.
- Evropski standardi podučavanja stranog jezika podrazumijevaju primjenu koncepta *jedinstvo u raznovrsnosti*, koji se fokusira i na lingvističko i kulturološko znanje. To posebno zahtijeva korištenje CEF skale² za određivanje stepena jezičke sposobnosti, koja je integrisana u ovaj program, kako bi se osiguralo da vještine koje naši studenti usvoje budu uporedive i transparentne u Bosni i Hercegovini, u regiji i u zemljama EU.
- U Bosni i Hercegovini, zbog gore spomenutih integrativnih trendova i procesa integracije koji vode ka članstvu u EU, postoji povećana potreba za podučavanjem engleskog kao stranog jezika u višestrukim kontekstima:
 - U osnovnim školama koje su počele da uvode engleski jezik od prvog razreda.
 - U srednjim školama, koje također prolaze kroz procese reformi i prilagođavanja programa univerzitetskom obrazovanju u BiH, sa više specijaliziranih programa, više praktičnih znanja, uključujući i posebne časove stručnog engleskog.
 - Cjeloživotno učenje koje zadovoljava potrebe odraslih koji rade u različitim ekonomskim i industrijskim sektorima. Zbog činjenice da se standardi i zahtjevi EU sve više primjenjuju u postupcima nabavki i sastavljanja ponuda, te raznim drugim praksama, sve je veća potražnja za nastavom engleskog jezika za odrasle u Bosni i Hercegovini.

Imajući sve ovo na umu, kao i činjenicu da će naši studenti steći praktične vještine i izvoditi praktičan rad (usmjeren na zajednicu) tokom ovog programa, skupa sa prenosivim vještinama koje su stekli, možemo samo reći da nudimo vrlo konkurentne i primjenjive vještine i znanje našim studentima koje će lako i praktično moći koristiti na bosanskom tržištu u ovom trenutku, ali i u godinama koje slijede.

13 Podrška studentima

Nije navedena

² Zvanični dokument Evropske komisije o podučavanju i učenju stranog jezika

14 Veza sa ekstremnim referentnim tačkama

Matrica koja povezuje drugi ciklus studija engleskog jezika, nastavnički smjer, sa deskriptorima BiH OVŠK

EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	KODOVI MODULA										
	engleski jezik 7	engleski jezik 8	ELI/Glotodidaktika	engleski jezik 9	Usvajanje drugog jezika	Metodologija naučnog rada	Sociolingvis-tika	Praktikum 1	kulture i jezika	Praktikum 2	Teza
Deskriptori okvira vš. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak DRUGOG CIKLUSA (60-120 ECTS bodova)											
pokažu sistematično razumijevanje i savladavanje znanja u svom području studija/disciplini, koje se temelji na, odnosno proširuje i/ili nadograđuje ono što se obično povezuje sa nivoom dodiplomskog studija, i što predstavlja osnov ili mogućnost za originalnost pri razvoju i/ili primjeni ideja, obično u kontekstu istraživačkog rada	X	X	X				X	X			
mogu primijeniti svoje znanje i razumijevanje, kao i sposobnosti rješavanja problema, na nove i nepoznate sredine unutar šireg (ili interdisciplinarnog) konteksta u vezi sa njihovim područjem studija				X	X	X		X	X	X	X
primjenjuju konceptualno i apstraktno razmišljanje, uz visok nivo sposobnosti i kreativnosti, čime se omogućava: - kritička ocjena trenutnog istraživačkog i akademskog rada na najvišem nivou u datoj disciplini - ocjena različitih metodologija, formiranje kritičkog mišljenja i ponuda alternativnih rješenja				X	X	X	X	X	X	X	X
imaju sposobnost da integriiraju znanje i bave se složenim problemima, te da formuliraju sudove na osnovu nepotpunih ili ograničenih informacija, ali uz razmišljanje o socijalnim i etičkim odgovornostima vezanim za primjenu njihovog znanja ili sudova			X		X	X		X	X	X	X
mogu prenositi svoje zaključke, znanje i razmišljanje na kojima se oni temelje, uz korištenje odgovarajućeg/odgovarajućih jezika, auditoriju koji nije specijalizovan i koje je specijalizovan, jasno i nedvosmisleno	X	X	X	X	X	X	X			X	X
su u stanju da svoje znanje podignu na viši nivo, prodube razumijevanje svog područja studija ili discipline, i kontinuirano razvijaju sopstvene vještine, kroz samostalno učenje i razvoj	X	X		X	X			X		X	X
imaju vještine učenja koje im omogućavaju da nastave studij na način koji će uglavnom biti samousmjeren i autonoman				X				X		X	X
stekli su interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene različitim kontekstima učenja i zaposlenja, te pokazuju sposobnost vođenja i/ili pokretanja inicijative i daju doprinos promjeni i razvoju							X	X	X	X	

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 7

Puni naziv modula:	Savremeni engleski jezik 7
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	10% učešće 15% domaći zadaci 25% polusemestralni pismeni ispit 40% finalni pismeni ispit 10% usmeni ispit
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da <ul style="list-style-type: none"> • Poboljša ukupne jezičke vještine stuenata, s akcentom na pisanje • Integrira gramatičke i komunikativne vještine kroz interaktivne časove • Podučava vještine pisanja eseja u različitim kontekstima
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da <ul style="list-style-type: none"> • Koriste niz tehnika i strategija za pisanje eseja (pisanje nacрта, teza, itd.) • Pristupe referentnim izvorima i razumiju njihov značaj u pisanju eseja • Napišu jasan i dobro organizovan esej • Identifikuju i opišu sintaktičke obrasce engleskog, kao i njihov odnos sa obrascima u bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku • Pokažu tačnu upotrebu gramatike kada su u pitanju vrste riječi, glagholski oblici, rečenični

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 7

elementi, rečenični obrasci, pravila pomije-
ranja

- Identifikuju ključna kohezivna sredstva koja se koriste u vezanom diskursu i objasne pravila koja vode formaciju riječi i rečenica
- Prepoznaju i isprave osnovne gramatičke greške u jednostavnim, kompleksnim i složenim rečenicama

Indikativni sadržaj silabusa:

Ovaj će se modul fokusirati i na gramatičke i na vještine pisanja eseja. Časovi će svake sedmice uključiti ponavljanje neke zahtjevne gramatičke strukture. Uz to, ostatak će se svakog časa posvetiti nekom elementu pisanja eseja. Neki primjeri gramatičkih elemenata su: komplementacija glagola, participske i infinitivne fraze, stepenovani i nestepenovani pridjevi. Elementi pisanja eseja uključuju: strukturisanje i razvoj odlomaka, pisanje nacрта, parafraziranje, reviziju.

Metode učenja:

Studenti će se morati pripremiti za časove tako što će pročitati zadate tekstove i uraditi zadate vježbe. Gramatika će se podučavati u kombinaciji prezentacija/predavanja profesora i grupnog rada. Gramatičke strukture će se vježbati u kontrolisanim i improvizovanim uslovima, u jezičkim laboratorijama i kroz razgovor sa kolegama. Vještine pisanja će predstaviti profesor, o njima će se razgovarati na času, a primijenit će se nezavisno, kako u učionici, tako i izvan nje.

Prezentacija/predavanja profesora i grupnog rada studenata. Gramatičke strukture će se vježbati i u kontrolisanim improvizovanim jezičkim okruženjima u jezičkim laboratorijama i kroz razgovor među studentima. Vještine pisanja će predstaviti profesor, o njima će se diskutovati na času i bit će izvođene nezavisno, i na i mimo časa.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Kako je učenje jezika stalan proces, provjera znanja u ovom predmetu uključuje aktivnost na času i redovno izvršavanje domaćih zadataka, koji će osigurati da studenti redovno uče i pripremaju se za nastavu. Dva ispita tokom nastave će uključivati i gramatičke cjeline koje su se obrađivale i vježbale

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 7

Kriteriji za provjeru znanja:	na nastavi, kao i eseje. Eseji će se ocjenjivati na osnovu strukture i elemenata koji su se vježbali na nastavi. Usmeni dio finalnog ispita, kao i ocjena učešća, osigurat će da vještine usmene komunikacije ostanu snažne. Na ovom predmetu, studenti bi trebali da: <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšaju vještine pisanja • Poboljšaju svoje organizacione vještine razmišljanja • Vježbaju samostalan rad
Težinski faktor provjere:	Aktivno, kvalitetno učešće: 10% Domaći zadaci: 15% Polusemestralni pismeni ispit (uključuje gramatičku cjelinu i esej): 25% Finalni pismeni ispit(uključuje gramatičku cjelinu i esej): 40% Finalni usmeni ispit: 10%
Osnovna literatura:	Creme, P. & M.R. Lea, Writing at University: A Guide for Students. Buckingham: Open University Press, 1997. Hewings, M. Advanced Grammar in Use. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

OPIS MODULA

Metodika engleskog jezika (Glotodidaktika)

Puni naziv modula:	Metodika engleskog jezika (Glotodidaktika)
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan modul
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Pismeni rad: 30% Planovi časa: 30% Plan nastavne jedinice: 30% Aktivno učešće na času: 10%
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da: <ul style="list-style-type: none"> • Upozna studente sa glavnim teorijama podučavanja i učenja stranih jezika • Predstavi studentima teorije i istraživanje o funkcionisanju učionica za strane jezike • Omogući studentima da vježbaju primjenu ovih teorija tako što će osmišljavati planove časa i tehnike provjere znanja
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da: <ul style="list-style-type: none"> • Odrede i objasne osnovne koncepte i glavne teorije Podučavanja engleskog jezika (ELT) • Diskutuju argumente za i protiv različitih pristupa ELT • Kritički analiziraju trenutna istraživanja i trendove u pedagogiji stranog jezika • Procijene na koji način ELT pristupi mogu da se prilagode potrebama određene grupe učenika • Primijene teorije podučavanja jezika i usvajanja jezika u planovima časa za različite studente

OPIS MODULA

Metodika engleskog jezika (Glotodidaktika)

	<ul style="list-style-type: none"> • Planiraju jedinicu za čas engleskog jezika za specifičnu starosnu grupu i nivo poznavanja jezika
Indikativni sadržaj silabusa:	<p>Ovaj će modul integrisati teoriju i praksu, kako bi studentima dao širok pregled teorija, istraživanja i metodike podučavanja i učenja engleskog kao stranog jezika. Silabus obuhvata diskusije o razvoju podučavanja engleskog jezika, istraživanju ispravljanja grešaka, ocjenjivanju, ulogama nastavnika i studenta. Također će se govoriti o metodici podučavanja četiri osnovne lingvističke vještine (govorenje, slušanje, čitanje i pisanje), kao i o razlikama u stilovima učenja i strategijama podučavanja, baziranih na uzrastu, motivaciji i različitim vrstama inteligencije.</p>
Metode učenja:	<p>Ovaj će modul uključiti niz načina podučavanja i učenja. Studenti će čitati razne bitne tekstove u polju podučavanja engleskog jezika i o njima raspravljati sa svojim kolegama i profesorom, te će ih porediti i analizirati u esejima. Čas će se državati predavanja, ali i diskusije i kritičku analizu problema sa kojima se nastavnici engleskog jezika suočavaju svaki dan u učionicama.</p>
Objašnjenje o provjeri znanja:	<p>Osmišljena su tri projekta za provjeru znanja koji će utvrditi da li studenti razumiju predmetni materijal, i koji će im dati mogućnost da taj materijal primijene na kreativan i relevantan način. I analitički rad i pripreme za čas bit će dovoljno široki da obuhvate probleme sa kojima se suočavaju učenici svih uzrasta i nivoa znanja, a što će osigurati da studenti posjeduju široko razumijevanje pitanja sa kojima se oni koji uče jezik suočavaju u različitim situacijama. U planovima nastavnih jedinica, studenti će imati priliku da usmjere svoj rad u iščekivanju specijalizacije koju su izabrali u okviru ovog postdiplomskog programa.</p>
Kriteriji za provjeru znanja:	<p>Tokom ovog kursa, studenti bi trebali da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vježbaju analizu i tumačenje istraživanja i podataka • Jasno prenose svoje ideje i zaključke u pisanoj formi • Kreativno i relevantno primijene svoje znanje u novim situacijama

OPIS MODULA

Metodika engleskog jezika (Glotodidaktika)

Težinski faktor provjere:

- Posjeduju znanje koje će im poslužiti kao baza za originalnost u razvijanju ili primjeni ideja

Esej: 30%

Planovi časa: 30%

Planovi nastavne jedinice: 30%

Aktivno učešće na času: 10%

Osnovna literatura:

Izbor osnovne literature će odrediti profesor iz sljedećih izvora:

Richards, J.C. and Renandya, W.A. (eds): *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Ur, Penny. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Luria, H., Seymour, D.M. & Smoke, T. *Language and Linguistics in Context: Readings and Applications for Teachers*. Mahwah, NY: Lawrence Erlbaum, 2006.

Intranet web reference:

n.n.

Datum ovjere:

n.n.

OPIS MODULA

Metodologija naučnog rada

Puni naziv modula:	Metodologija naučnog rada
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Pismeni ispit: 20% Prvi istraživački rad: 20% Originalni plan istraživanja i rezultati: 20% Finalni rad: 40%
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	<p>Ciljevi ovog modula su da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predstavi studentima praksu naučnog istraživanja, s posebnim fokusom na istraživanje u polju podučavanja engleskog jezika i pedagogije • Omogućiti studentima praktičan rad na pronalasku, ocjeni i integraciji stručnih radova u pisanju svog rada • Pripremi studente za naučni rad koji će se od njih zahtijevati u kasnijim semestrima • Obuči studente da koriste bibliotečke baze podataka, internet i druge izvore tokom istraživanja
Ishodi učenja:	<p>Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izvrše samostalno naučno istraživanje na temu koja se odnosi na obrazovanje, koristeći raznovrsne izvore • Osmisle i izvrše originalni, manji istraživački projekt

OPIS MODULA

Metodologija naučnog rada

	<ul style="list-style-type: none"> • Analiziraju i tumače ovo istraživanje pažljivo i koherentno • Integriraju istraživanje u akademskom radu • Tačno i konzistentno citiraju izvore u radu, koristeći odgovarajući stil citiranja, i u tekstu i u bibliografiji
Indikativni sadržaj kursa:	<p>Ovaj modul će pružiti studentima sredstva da izvrše, analiziraju i razmatraju istraživanje koje se od njih očekuje tokom ovog postdiplomskog programa. Časovi će početi istraživanjem sekundarnih izvora, analizom, citiranjima, i integracijom u pisani tekst, a fokusirat će se na istraživanje iz stručnih tekstova objavljenih u žurnalima, knjigama i drugim pisanim izvorima. Kasnije tokom semestra, fokus će se usmjeriti na originalno istraživanje, uključujući akciono istraživanje, ankete i intervjue.</p>
Metode učenja:	<p>Kurs će obuhvatati predavanja, kao i znatnu količinu samostalnih i vježbi u manjim grupama. Studenti će redovno predstavljati svoj rad pred kolegama.</p>
Objašnjenje o provjeri znanja:	<p>Na praktičnom kursu poput ovog, aktivno učešće i vježba su ključni. Stoga će se studenti ocjenjivati na osnovu njihovog rada na praktičnim istraživačkim zadacima. Pisani ispit u prvoj polovini semestra će pokazati koliko studenti razumiju osnovna polazišta za istraživanje, citiranje i analizu tekstova, dok će se ostatak provjere znanja bazirati na samostalnom istraživačkm radu studenata, analizi i pisanju.</p>
Kriteriji provjere znanja:	<p>Studenti bi trebali biti u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izvrše samostalno istraživanje • Primijene teoretsko znanje u praktičnom istraživanju • Integrišu i analiziraju informacije, mišljenja i istraživanje iz niza izvora • Rade uspješno i efikasno u manjim grupama
Težinski faktor provjere:	<p>Pismeni ispit: 20% Prvi istraživački rad (uz korištenje sekundarnih izvora na temu koja se odnosi na obrazovanje, po izboru studenta): 20% Originalni plan istraživanja, izvršenje istraživanja i nalazi: 20% Finalni rad (koji uključuje originalno istraživanje): 40%</p>

OPIS MODULA
Metodologija naučnog rada**Osnovna literatura:**

Wallace, M. *Action Research for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Norris, J. & Ortega, L. *Synthesizing Research on Language Learning and Teaching*. Manoa, Hawaii: University of Hawaii, 2009.

Intranet web reference:

n.n.

Datum ovjere:

n.n.

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 8

Puni naziv modula:	Savremeni engleski jezik 8
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	obavezan
Preduslovi:	Savremeni engleski jezik 7
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	10% učešće 15% domaći zadaci 25% polusemestralni esej (uključujući i usmeni dio ispita) 40% finalni pismeni ispit 10% finalni usmeni ispit
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da: <ul style="list-style-type: none"> • Dalje poboljša jezičke vještine studenata, fokusirajući se na pisanje i gramatiku • Proširi vještine pisanja eseja, fokusirajući se na istraživačke eseje • Poboljša govorne vještine kroz usmene prezentacije
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da: <ul style="list-style-type: none"> • Istraže i kritički izaberu izvore za pisanje akademskog rada • Organizuju ideje u dobro strukturisan esej • Obajsnje i razumiju osnovni metajezik gramatike • Praktično primjene gramatičke koncepte u pisanju i govoru • Predstave svoje istraživanje i razmišljanja u koherentnoj usmenoj prezentaciji

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 8

Indikativni sadržaj kura:	Slično Savremenom engleskom jeziku 7, nastava će se zasnivati na materijalu kojeg će studenti trebati pripremiti unaprijed. Nastava će uključivati pregled gramatike i vježbu pisanih i govornih situacija. Bit će pružene i upute u istraživanju i pisanu eseja. Studenti će predstaviti svoje samostalno istraživanje pred kolegama.
Metode učenja:	Kurs će uključivati predavanja, nadgledavane gramatičke vježbe, rad u grupama i samostalan rad i istraživanje. Profesor će održavati kontakt sa svakim studentom ponaosob, u napretku u istraživanju i pisanju eseja. Odgovor kolega će biti dio usmene prezentacije i vježbe studenata.
Objašnjenje o provjeri znanja:	Priroda provjere znanja na ovom kursu odražava važnost redovne vježbe i revnosti u jezičkim vještinama. Esej koji se piše sredinom semestra će biti mala demonstracija sposobnosti studenata da istražuju, analiziraju i citiraju u svom radu. Finalni ispit će uključiti esej koji se piše na času, a koji će trebati biti dobro organizovan i ubjedljiv. I polusemestralni i finalni ispit će uključivati usmenu komponentu gdje će se od studenata tražiti da prezentuju i brane svoje eseje.
Kriteriji provjere znanja:	Studenti bi trebali biti u stanju da: <ul style="list-style-type: none"> • Provode nezavisno istraživanje • Primijene teoretsko znanje u praktičnom istraživanju • Integrišu i analiziraju informacije, mišljenja, i istraživanje iz nekoliko izvora • Uspješno rade u malim grupama
Težinski faktor provjere:	10% učešće 15% domaći zadaci 25% polusemestralni istraživački esej (uključujući i usmenu komponentu) 40% finalni pisani ispit 10% finalni usmeni ispit
Osnovna literatura:	Foley, M. & Hall, D. <i>Advanced Learners' Grammar</i> . London: Longman, 2003. Levin, P. <i>Write Great Essays! Reading and Essay Writing for Undergraduates and Taught Postgraduates</i> . Oxford: Oxford University Press, 2004.
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

OPIS MODULA

Usvajanje drugog jezika

Puni naziv modula:	Usvajanje drugog jezika
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Istraživački rad: 40% Intervju i pismeni osvrt: 40% Vođenje diskusije: 10% Aktivno učešće u diskusijama: 10%
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

Ciljevi ovog modula su da:

- Nauči studente o procesu usvajanja stranog jezika i podučavanja stranog jezika, kao i fazama unutar-jezičkog razvoja
- Predstavi i razmatra teorije usvajanja drugog/stranog jezika i bilingualizma u raznim kontekstima
- Integriše teoretsko i lično razumijevanje usvajanja drugog jezika
- Podstakne studente da komentarišu sadržaj kursa u kontekstu vlastitog iskustva u podučavanju i učenju

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:

- Sumiraju i objasne široke faze razvoja i usvajanja jezika
- Analiziraju i diskutuju trenutne teorije i istraživanja u polju usvajanja drugog jezika i multilingualizma

OPIS MODULA

Usvajanje drugog jezika

- Porede lična iskustva onih koji uče jezik i teorijskih okvira i istraživanja na tu temu
- Razgovaraju sa ostalim studentima ili profesionalcima o sredstvima i metodama podučavanja drugog jezika
- Identifikuju kulturalne i sociološke faktore koji utiču na učenje drugog jezika i razmatraju odgovore na izazove do kojih ovi faktori mogu dovesti

Indikativni sadržaj kursa:

Studenti će čitati teoretske i istraživačke članke i knjige i razmatrati ih na časovima sa svojim kolegama i profesorom. Opširan intervju sa učenicom drugog jezika će biti baza za pismeni osvrt koji će integrisati i teoretsko i praktično iskustvo. Diskusije na časovima će voditi studenti, koji će se trebati pripremiti za taj čas na način na koji bi to uradili profesori ili nastavnici.

Metode učenja:

Kandidati će čitati razne bitne tekstove na polju usvajanja drugog jezika i podučavanja drugog jezika, i diskutovati o njima sa svojim kolegama i profesorima, te će ih porediti i analizirati u pismenom radu. Diskusije mogu uključiti ulogu glume u metodologiji podučavanja i usvajanju jezika, kao i analizu filmova na časovima jezika. Kandidati će, također, obaviti i samostalno istraživanje u biblioteci za potrebe prvog pismenog rada, i obaviti intervju i analizirati njegov sadržaj u finalnom pismenom radu.

Objašnjenje o provjeri znanja:

U prvom istraživačkom radu, kandidati će trebati pokazati jasno razumijevanje koncepta koji su ranije razmatrani na nastavi, kao i sposobnost da samostalno prodube to znanje. Drugi rad će ovo znanje dovesti u više praktičan i lični kontekst, gdje će kandidati porediti njihovo teoretsko znanje sa ličnim iskustvima onih koji uče jezik. U drugom će radu studenti morati pokazati vještine koje će koristiti u sopstvenom podučavanju, obzirom na to da će se od njih tražiti da integrišu svoje znanje u specifične i svakodnevne potrebe i zahtjeve studenata. Ocjena znanja zasnovana na vođenju diskusija i učestvovanju u diskusijama njeguje razredno okruženje znatiželje i vodstva. To će također osigurati da kandidati, pored njihovog

OPIS MODULA

Usvajanje drugog jezika

Kriteriji provjere:

specifičnog fokusa istraživanja, budu upućeni u teoretski i u istraživački rad, predstavljen u obaveznoj literaturi.

U ovom modulu, studenti bi trebali da:

- Jasno i tečno razmatraju teoretske i stručne teme
- Obave samostalno istraživanje
- Primijene lično iskustvo na teoretsko znanje
- Jasno pišu, za stručnu publiku
- Jasno predstavljaju informacije i podstiču diskusiju sa kolegama

Težinski faktor provjere:

Istraživački rad: 40%

Intervju i pismeni osvrt: 40%

Vođenje diskusije: 10%

Aktivno učešće u diskusijama: 10%

Osnovna literatura:

Lightbown, P. & Spada, N. How Languages are Learned. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Dornyei, Z. "Attitudes, orientations, and motivation in language learning: Advances in theory, research, and applications." IN Z. Dornyei (Ed.), Attitudes, orientations, and motivations in language learning: Advances in theory, research, and applications. Blackwell: Malden, MA, 2003.

Dodatne članke iz stručnih časopisa će odrediti profesor

Intranet web reference:

n.n.

Validation date:

n.n.

OPIS MODULA

Sociolingvistika

Puni naziv modula:	Sociolingvistika
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Izborni
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	10% učešće na času 10% učešće u diskusijama 40% projekt 40% finalni pismeni rad
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	<p>Ciljevi ovog modula su da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predstavi studentima odnos između jezika i društva • Istraži varijacije u jeziku i način na koji se takve varijacije odnose na identitet i kulturu • Razmatra i ispita obrazovne, političke i društvene reprekusije sociolingvistike • Studenti rade u grupama na projektu koji se odnosi na neko područje sociolingvistike, po njihovom izboru
Ishodi učenja:	<p>Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Objasne i razmatraju društvene faktore koji utiču na jezičku varijaciju • Tumače istraživanje u sociolingvistici koje se odnosi na etnicitet, rod, klasu i jezik • Predstave originalni projekat baziran na detaljnoj studiji nekog sociolingvističkog problema koji se odnosi na podučavanje ili učenje jezika

OPIS MODULA

Sociolingvistika

Indikativni sadržaj silabusa:

- Napišu izvorima potkrijepljenu analizu o nekom stvarnom problemu koji se odnosi na jezik ili kulturu, iz sociolingvističke perspektive
- Silabus će uključiti poglavlja i tekstove koji se odnose na jezik i društvene stavove, klasu, etnicitet i rod. Kurs će također ispitati i kako društveni kontekst jezika utiče na učenje jezika i podučavanje u izvan učionice.

Metode učenja:

Mala grupa studenata će dobiti zadatak da na početku svakog časa predstavi materijal, na osnovu zadate literature i domaćeg zadatka. Profesor će dopuniti prezentacije i voditi diskusije u razredu. Studenti će intenzivno raditi u grupama na osmišljavanju i izvođenju sopstvenih projektata, koji će uključivati i samostalno istraživanje. Studenti će finalne pismene radove nezavisno istraživati i pisati uz podršku profesora.

Ciljevi modula:

Ciljevi ovog modula su da:

- Predstavi studentima odnos između jezika i društva
- Istraži varijacije u jeziku i način na koji se takve varijacije odnose na identitet i kulturu
- Razmatra i ispita obrazovne, političke i društvene reprekusije sociolingvistike
- Studenti rade u grupama na projektu koji se odnosi na neko područje sociolingvistike, po njihovom izboru

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:

- Objasne i razmatraju društvene faktore koji utiču na jezičku varijaciju
 - Tumače istraživanje u sociolingvistici koje se odnosi na etnicitet, rod, klasu i jezik
 - Predstave originalni projekat baziran na detaljnoj studiji nekog sociolingvističkog problema koji se odnosi na podučavanje ili učenje jezika
 - Napišu izvorima potkrijepljenu analizu o nekom stvarnom problemu koji se odnosi na jezik ili kulturu, iz sociolingvističke perspektive
- Silabus će uključiti poglavlja i tekstove koji se odnose na jezik i društvene stavove, klasu, etnicitet i rod. Kurs će također ispitati i kako

Indikativni sadržaj silabusa:

OPIS MODULA

Sociolingvistika

Metode učenja:	društveni kontekst jezika utiče na učenje jezika i podučavanje u i izvan učionice. Mala grupa studenata će dobiti zadatak da na početku svakog časa predstavi materijal, na osnovu zadate literature i domaćeg zadatka. Profesor će dopuniti prezentacije i voditi diskusije u razredu. Studenti će intenzivno raditi u grupama na osmišljavanju i izvođenju sopstvenih projektata, koji će uključivati i samostalno istraživanje. Studenti će finalne pismene radove nezavisno istraživati i pisati uz podršku profesora.
Objašnjenje o provjeri znanja:	Pošto je ovo uvodni kurs u izuzetno velikom i raznovrsnom polju, studenti će se ocjenjivati na osnovu istraživanja i projekata koji ih interesuju. Njihovi projekti i finalni istraživački rad će se ocjenjivati na osnovu relevantnosti i sadržaja unutar razmatranih tema iz sociolingvistike, i na osnovu kreativnosti studenata i vanjskog istraživanja. Vještine koje steknu kroz ovaj rad će biti od koristi studentima tokom njihovih akademskih karijera, pružajući im uvod u sociolingvistiku i činjenicom da se ona primjenjuje na njihovo podučavanje.
Kriteriji provjere:	Studenti će moći da: <ul style="list-style-type: none"> • Rade nezavisno i marljivo na samostalnom projektu • Povlače veze između sopstvenog iskustva i koncepta u akademskom radu • Rade u malim grupama • Jasno artikulišu svoje misli u formalnom pisanju
Težinski faktor provjere:	10% učešće na času 10% diskusije na prezentacijama 40% projekt 40% finalni rad
Osnovna literatura:	Chambers, J.K. <i>Sociolinguistic Theory: Linguistic Variation and its Social Significance</i> . Oxford: Blackwell, 2009. Trudgill, P. <i>Sociolinguistics</i> . London: Penguin Books, 1995.
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 9

Puni naziv modula:	Savremeni engleski jezik 9
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	Savremeni engleski jezik 7 & 8
Uslovi:	Praktikum 1
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Usmena prezentacija 1: 15% Usmena prezentacija 2: 30% Finalni rad: 40% Samoocjenjivanje, ispravljanje: 15%
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da studenti: <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšaju i usavrše znanje engleskog jezika kroz čitanje, pisanje, slušanje i govorenje • Integrišu obavezno praktično iskustvo podučavanja u pismene i usmene zadatke • Vježbaju recenziju i analizu akademskog rada u usmenim i pismenim kontekstima
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da <ul style="list-style-type: none"> • Govore u stručnom ili akademskom okruženju o svom iskustvu i filozofiji u podučavanju • Pišu akademski rad, analizirajući svoje praktično iskustvo prilagođeno akademskim standardima pisanja (organizacija, upotreba paragrafa, jezička preciznost) • Razumiju i objasne profesionalne članke o podučavanju i usvajanju drugog jezika • Nezavisno odrede i proučavaju najčešće greške ili izvore zabune u engleskoj gramatici, strukturi rečenice, redu riječi i upotrebi riječi

OPIS MODULA

Savremeni engleski jezik 9

Indikativni sadržaj silabusa:	Silabus će uključiti tekstove i izvore koji su osmišljeni da poboljšaju engleski jezik naprednih govornika. Međutim, veliki dio literature i domaćih zadataka će činiti stručni članci i radovi kojima će studenti trebati pristupiti i analizirati, koristeći ciljane jezičke vještine.
Metode učenja:	Sadržaj ovog kursa će u velikoj mjeri uključivati i zalaganje i inicijativu studenata. Svake sedmice, jedan će student biti vođa diskusije sadržaja i razumijevanja akademskih članaka. Na ovom nivou, uloga profesora na Savremenom engleskom jeziku je da više bude vodič nego predavač. Ovaj je kurs usmjeren da pomogne studentima da razviju sredstva za određivanje sopstvenih grešaka, izvora konfuzije i pitanja, i da samostalno riješe ove situacije.
Objašnjenje o provjeri znanja:	Četiri zadatka za ocjenu tokom semestra će se odnositi na osnovne ishode učenja ovog kursa. Uspješnim završetkom ovih zadataka, studenti će demonstrirati sposobnost da čitaju i razumiju akademske tekstove, da govore u profesionalnom okruženju, da pišu akademske radove i da samostalno poboljšavaju svoje formalne jezičke vještine.
Kriterij provjere znanja:	<p>Studenti bi trebali da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sumiraju naučno i profesionalno istraživanje i pisanje • Analiziraju i procijene sopstvena iskustva pred stručnom publikom • Integrišu istraživanje i lično mišljenje i analizu u pisanju • Ocijene sopstveni rad i rad svojih kolega
Težinski faktor provjere:	<p>Usmena prezentacija koja sumira akademski ili stručni članak u polju obrazovanja ili usvajanja drugog jezika (15%)</p> <p>Usmena prezentacija za akademsko ili profesionalno okruženje koja uvodi i ocjenjuje početno iskustvo studenta na praktičnoj vježbi (30%)</p> <p>Finalni rad koji analizira praktično iskustvo studenata u kontekstu istraživanja i teorija podučavanja i učenja jezika (40%)</p> <p>Samoprocjena korištenja engleskog jezika i identifikacija grešaka i izvora konfuzije u prethodnom pismenom i usmenom radu (15%)</p>

OPIS MODULA
Savremeni engleski jezik 9**Osnovna literatura:**

Leech, G. & Svartvik, J. *A Communicative Grammar of English*. Pearson ESL, 2003.

McCarthy, M. & O'Dell, F. *English Vocabulary in Use, Advanced*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Plus additional texts and scholarly articles to be assigned.

Intranet web reference:

n.n.

Datum ovjere:

n.n.

OPIS MODULA

Praktikum I: Seminar/Obzervacije/Nastavnička praksa

Puni naziv modula:	Praktikum I: Seminar/Obzervacije/Nastavnička praksa
Škraceni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	Savremeni engleski jezik 9
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija engleskog jezika, nastavnički smjer
Provjera znanja:	Ocjenjivanje će se vršiti na bazi zadovoljio/nije zadovoljio. Kako bi prošli, studenti moraju zadovoljiti sve navedene zahtjeve: Deset sati obzervacija nastave Petnaest sati dobrovoljnog podučavanja Vođenje dnevnika Pismeni osvrt Izjava o filozofiji podučavanja Samoocjenjivanje
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da studentima: <ul style="list-style-type: none"> • Predstavi nastavne procedure poput procjenjivanje potreba, ciljeva, planiranje časova, dinamike i upravljanja razredom • Predstavi podučavanje kroz obzervacije u razredima • Omogući da počnu primjenjivati sopstvenu meto-dologiju podučavanja kroz dobrovoljno podučavanje • Omogući da dokumentuju i analiziraju svoje rane obzervacije u nastavi i iskustva
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će moći da:

OPIS MODULA

Praktikum I: Seminar/Obzervacije/Nastavnička praksa

- Definišu sopstvene nastavne ciljeve kroz obzervacije drugih nastavnika i njihovih pedagoških praksi
- Iznesu mišljenje o svom podučavanju i da sami ocijene svoje prednosti i slabe tačke kao nastavnici
- Definišu izjavu o filozofiji podučavanja
- Pomažu u stručnoj pripremi za podučavanje
- Rade kao mladi stručnjaci a ne kao studenti u razredu
- Služe lokalnoj zajednici kao nastavnici na način što će razvijati stručnost kao nastavnici engleskog kao stranog/drugog jezika

Indikativni sadržaj silabusa:

Pošto je ovo praktičan kurs obuke, silabus će se sastojati od iskustva studenata kao posmatrača i nastavnika-početnika. Većina sadržaja modula će uključivati iskustvo studenata u učionicama, kao i njihove samostalne osvrte i samoprocjene. Studenti će se sastajati jednom sedmično na seminaru, kako bi razmijenili ideje i podijelili iskustva. Bit će u stalnom, pojedinačnom kontaktu sa mentorom tokom semestra.

Metode učenja:

Sadržaj ovog kursa se prvenstveno sastoji od pojedinačnog iskustva studenata na nastavi. Učenje će se odvijati kroz obzervacije, nastavničku praksu, te kroz osvrt na to iskustvo. Studenti će biti u bliskom kontaktu sa svojim mentorima tokom semestra, kako bi riješili bilo kakve izazove ili poteškoće koji se mogu javiti. Studenti će se sedmično sastajati da sa kolegama dijele i razgovaraju o idejama.

Objašnjenje o provjeri znanja:

Pored obaveznog učešća na časovima koji su im dodijeljeni, studenti će morati i stalno i intenzivno da se osvrću na svoje iskustvo, dovodeći ga u vezu sa ranijim iskustvima tokom ovog postdipomskog programa. Zbog lične prirode ovih osvrta, kurs će se ocjenjivati samo ocjenom zadovoljio (položio) /nije zadovoljio (nije položio).

Kriteriji provjere:

Studenti bi trebali da:

- Primijene teoretsko znanje na praktične situacije
- Rade nezavisno u profesionalnom okruženju
- Pišu i govore samokritički o svom radu
- Sami ocjenjuju svoj profesionalni rad

OPIS MODULA

Praktikum I: Seminar/Obzervacije/Nastavnička praksa

Težinski faktor provjere:

Zadovoljavajuća (prolazna) ocjena će se dati samo onim studentima koji ispune sve navedene zahtjeve:

Deset sati obzervacija nastave

Petnaest sati dobrovoljnog podučavanja

Vođenje dnevnika

Pimeni osvrt

Izjava o filozofiji podučavanja

Samoocjenjivanje

nije primjenjiva

Osnovna literatura:**Intranet web reference:**

n.n.

Datum ovjere:

n.n.

OPIS MODULA

Podučavanje savremene kulture i jezika

Puni naziv modula:	Podučavanje savremene kulture i jezika
Škraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-EHEA i drugi ciklus FQHE-BiH
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Učešće 10% Eseji (5) 50% Prezentacija finalnog rada 40%
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da: <ul style="list-style-type: none"> • Produbi i proširi znanje o trenutnim trendovima i pitanjima koji se odnose na i utiču na nastavu jezika • Prikaže višeslojnu prirodu jedne kulture ili jezičke zajednice • Ponudi studentima iznijanirano razumijevanje načina na koji kultura i identitet oblikuju stavove, sposobnosti i motivaciju učenika • Naglasi važnost multikulturalnog društva
Ishodi učenja:	Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da: <ul style="list-style-type: none"> • Efikasno rade kao nastavnici jezika u multikulturalnom okruženju/učionici • Identifikuju „kulturološki motivisane“ poteškoće učenika i efikasno razviju strategije da se one riješe • S poštovanjem, ali uvjerljivo, učestvuju u diskusijama, debatama i preciznom izražavanju mišljenja i ideja • Produktivno i s uvažavanjem rade kao dio tima u raznim multikulturalnim okruženjima

OPIS MODULA

Podučavanje savremene kulture i jezika

Indikativni sadržaj silabusa:	Modul će uključivati tekstove iz dole navedenih izvora. Ovi se tekstovi fokusiraju na razne elemente podučavanja kulture i jezika, uključujući: razlike među učenicima, regionalne jezičke varijacije, dijalekte, nestandardni engleski jezik, <i>pidgeon</i> i kreolski. Modul će uključivati i prezentacije studenata bazirane na istraživanju koje se odnosi na teme jezika i kulture.
Metode učenja:	Grupni rad i diskusija na nastavi će biti osnovni način prenošenja vještina. Još jedan način metode učenja su prezentacije studenata. Samostalan rad, uz konsultacije s profesorom u pripremi finalnog rada i prezentacije su također bitne metode učenja.
Objašnjenje o provjeri znanja:	Kratki eseji koje će studenti pisati svake dvije sedmice će pokazati da studenti čitaju zadatu literaturu i obavljaju zadatke. U finalnom eseju, studenti će morati uraditi samostalno istraživanje o temi koja se odnosi na jezik i kulturu koja je njima posebno interesantna. Pošto su diskusije na času bitan element metode učenja, aktivno učešće će se također ocjenjivati.
Kriteriji provjere znanja:	Studenti bi trebalo da: <ul style="list-style-type: none"> • Efikasno rade u grupama • Pišu kratke i duže analize bazirane na istraživanjima i ličnim osvrtima • Procijene stručnu situaciju na osnovu teoretskog znanja • Primijene teoretsko znanje na praktično, stručno okruženje • Aktivno i razgovijetno učestvuju u diskusijama koje se odnose na predmetno polje
Težinski faktor provjere:	Aktivno učešće na času 10% Eseji (5) 50% Finalni rad i prezentacija 40%
Osnovna literatura:	Clark, Virginia P, et al. <i>Language: Readings in Language and Culture</i> . Boston: Bedford/St Martin's Press, 1998. Ur, Penny. <i>A Course in Language Teaching: Practice and Theory</i> . Cambridge: Cambridge University Press, 2004. Gass, Susan & Selinker, L. <i>Second Language Acquisition: An Introductory Course</i> . Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

OPIS MODULA

Praktikum II: Nastavnička praksa

Puni naziv modula:	Praktikum II: Nastavnička praksa
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan semestar
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	Praktikum I
Uslovi:	Savremeni engleski jezik 10
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Položio/nije položio. Kako bi se dobila prolazna ocjena, studenti moraju ispuniti sve navedene zahtjeve: Određeni broj sati rada u nastavi Portfolio o iskustvu na terenu Izrada tri zadatka n.n.
Datum ovjere:	n.n.
Ciljevi modula:	Ciljevi ovog modula su da: Pruži studentima priliku da primijene teoretsko, filozofsko i istraživačko znanje u pravim učionicama Podstakne studente da nastave da se osvrću na svoj rad Ojača samopouzdanje studenata u ulozi nastavnika Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:
Ishodi učenja:	<ul style="list-style-type: none"> • U učionici pokažu praktičnu primjenu teorija koje su proučavali tokom postdiplomskog programa • Porede vrijednosti različitih metodologija i odrede one koje najbolje odgovaraju njihovom stilu podučavanja i situaciji • Jasno izraze svoje iskustvo kroz osvrte, istraživanje i praktično iskustvo • Razumiju i upotpune korake koji su neophodni da se pripreme za časove i ocijene rad učenika

OPIS MODULA

Praktikum II: Nastavnička praksa

Indikativni sadržaj silabusa:	<ul style="list-style-type: none"> • Pokažu praktično znanje o pedagoškim pitanjima kroz rad u učionici <p>Kao što je slučaj i sa Praktikumom I, sadržaj ovog modula će se uglavnom bazirati na samostalnom radu u učionicama. Tražit će se dodatno istraživanje kako bi se dovršio finalni portfolio, koji je također baziran na pojedinačnim usmjerenjima i potrebama studenata. Studenti će morati napisati planove časova i aktivnosti sa uputama, za koje će biti potrebno dodatno čitanje i analiza.</p>
Metode učenja:	<p>Primarni metod učenja na ovom kursu je praktično, direktno iskustvo u nastavi. Samostalni osvrt i proizvodnja materijala za nastavu će biti još jedan bitan element učenja na ovom kursu.</p>
Objašnjenje o provjeri znanja:	<p>Pored obavezne pripreme za nastavu u razredima koji im budu dodijeljeni, studenti će na ovom kursu morati da stalno i intenzivno pružaju osvrte na iskustvo, i da ga povezuju sa osvrtima na ranijim kursevima ovog postdiplomskog programa. Zbog lične prirode ovih osvrta, rad će se ocijeniti samo kao zadovoljavajući (položio) ili nezadovoljavajući (nije položio).</p>
Kriteriji provjere:	<p>Studenti će moći da:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostalno rade u profesionalnom okruženju • Sami ocjenjuju praktičan rad na osnovu stručnog i teoretskog znanja • Napišu osvrt o svom iskustvu • Samostalno osmisle i provedu stručne projekte
Težinski faktor provjere:	<p>Položio/nije položio. Kako bi dobio prolaznu ocjenu, student mora ispuniti sve zahtjeve: Određeni broj sati rada u nastavi Portfolio o iskustvu na terenu Izrada tri zadatka</p>
Osnovna literatura:	n.n.
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

OPIS MODULA

Magistarski rad

Puni naziv modula:	Magistarski rad
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	n.n.
Nivo modula/ ciklus BiH:	Drugi ciklus FQ-BiH i Bolonje
Bodovna vrijednost ECTS:	5 ECTS
Trajanje:	Jedan ili dva semestra
Fakultet:	n.n.
Odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Email:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan
Preduslovi:	n.n.
Uslovi:	Savremeni engleski jezik 10
Ograničenja pristupa:	studenti postdiplomskog studija
Provjera znanja:	Minimalno 45 strana istraživačkog rada Usmena odbrana/prezentacija
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

Ciljevi ovog modula su da:

- Produbi znanje specifične izabrane teme u polju podučavanja jezika
- Razvije sposobnost studenta da obavi samostalno istraživanje
- Omogući dalju diskusiju i istraživanje postojećih pitanja/problema u polju podučavanja jezika
- Pomogne studentima da napišu značajan naučni rad

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku ovog modula, studenti će biti u stanju da:

- Uspješno rade kao nezavisni istraživači
- Identifikuju postojeća pitanja u polju podučavanja jezika i jasno izraze svoje mišljenje i stavove o njima
- Napišu širi rad na engleskom jeziku u kojem će analizirati svoje istraživanje i iznijeti mišljenje
- Jasno i razgovijetno predstaviti istraživanje u javnom okruženju

Indikativni sadržaj kursa:

Sadržaj će odrediti student, mentor i članovi komisije.

OPIS MODULA

Magistarski rad

Metode učenja:	Student uči uglavnom samostalno, u formi samostalnog istraživanja, uz vodstvo mentora i članova komisije. Student bi se trebao sastati sa mentorom i članovima komisije barem dva puta tokom trajanja kursa (iako bi češći sastanci išli u prilog kvalitetu rada).
Objašnjenje o provjeri znanja:	Kvalitet pisanog rada i usmenu prezentaciju studenta će ocjenjivati mentor i komisija. Studenti neće moći uspjeti napisati rad bez marljivog samostalnog rada i kontakta sa mentorom.
Kriteriji provjere znanja:	Studenti bi trebali da: <ul style="list-style-type: none"> • Osmisle, planiraju i izrade samostalan istraživački projekt • Izvrše sintezu i analizu značajne količine informacija • Napišu rad jasno i stručno
Težinski faktor provjere:	Studenti će se ocjenjivati na bazi prolazne /neprolzne ocjene. Kako bi prošli, studenti moraju uspješno završiti svoj finalni rad i odbraniti ga na javnoj diskusiji. Mentor i drugi članovi komisije će odlučiti da li student posjeduje dovoljno znanja o zadanoj temi i da li posjeduje analitičke vještine, i da li su on/ona uspješno podijelili to znanje u pismenoj i usmenoj formi.
Osnovna literatura:	Određuju kandidat i članovi komisije
Intranet web reference:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

ANEKS VIII

STUDIJA SLUČAJA 3 RADNA GRUPA ZA EKONOMIJU

PRIMJER NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA STUDIJ EKONOMIJE; POLJE SPECIJALIZACIJE: MARKETING

Ovaj dokument je izradio tim predmetnih stručnjaka tokom zajedničke vježbe 9 univerziteta iz BiH održane u sklopu zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope „Jačanje visokog obrazovanja u BiH“ (2009.-2011.).

Zbog ograničenog vremena i resursa nije bilo moguće sačiniti potpun set modula koji bi pokrivaio cjelokupne kvalifikacije.

Dokument predstavlja ilustrativan primjer, demonstrira pristupe i rješenja za definisanje ishoda učenja, uključujući prenosive vještine, zapošljivost, učenje s fokusom na studente, različite oblike provjere znanja, itd, a svrha mu je da bude resurs u radu onih koji su zaduženi za napredovanja osoblja, te za akademske radnike koji učestvuju u timovima za izradu nastavnih planova.

Priručnik za kvalifikaciju
Postdiplomski studij iz engleskog jezika, nastavnički smjer

Naziv fakulteta	
Naziv programa	
Akademski stepen	
Studijski ciklus	Prvi ciklus po FQ-EHEA i prvi ciklus po FQHE-BiH
Jezik na kojem se studira	
Procijenjeno trajanje studija	
Savjetnik programa	
e-mail	
Web stranica	

1 Uvod u disciplinu i kvalifikaciju

Uspješna preduzeća su u današnjem vremenu snažno posvećena i usmjerena na marketing. Ovo se ne odnosi samo na velika preduzeća, već i na mala, domaća i globalna, profitne i neprofitne organizacije. Stvaranje vrijednosti kupca i zadovoljstva predstavlja srž savremene teorije i prakse marketinga. Marketing ne predstavlja samo prodaju i reklamiranje marketing kombinuje mnoge aktivnosti: istraživanje tržišta, razvoj proizvoda, distribuciju, određivanje cijena, reklamiranje, ličnu prodaju, itd. Marketing predstavlja puno više od izolovane poslovne funkcije to je filozofija koja vodi cijelu organizaciju.

Zbog velikog značaja marketinga u preduzećima, postoji potreba za ljudima koji će biti obrazovani i osposobljeni da pokriju određene faze u procesu marketinga. Dodiplomski studij iz ekonomije sa specijalizacijom u polju marketinga studentima nudi priliku da uče vještine koje će im omogućiti da rade u odjelu za marketing na provođenju marketinških odluka. Ovaj stepen bi im trebao omogućiti da nauče ključne principe i metode marketinga i kako da ih primjene u preduzećima, te kako da prikupljaju i tumače podatke za donošenje marketinških odluka. Ova kvalifikacija također predstavlja dobar temelj za postdiplomski studij u polju marketinga.

2 Izjava o razlozima

Dodiplomski studij iz ekonomije sa specijalizacijom u polju marketinga priprema studenta za početne pozicije u marketingu i prodaji. Program će studentima dati znanje o

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

ekonomskim konceptima i organizaciji i upravljanju preduzećima. Studenti će učiti o procesu marketinškog istraživanja i kako da tumače rezultate istraživanja, te kako da provode temeljne aktivnosti iz marketinškog miksa preduzeća, uključujući razvoj proizvoda, određivanje cijena, distribuciju i reklamiranje.

Studenti koji završe ovaj studij bi mogli raditi u odjelima za marketing preduzeća na provođenju marketinških odluka. Mogu raditi kako u proizvodnim tako i u uslužnim preduzećima, specijaliziranim firmama i agencijama za marketing, kao i u državnim agencijama na različitim marketinškim poslovima. BiH preduzeća se danas suočavaju sa brojnim izazovima na domaćem i stranim tržištima i većina ih posluje kao srednja i mala preduzeća. Ovaj bi program također trebao osposobiti studente da prepoznaju specifične osobine BiH preduzeća te da se tome prilagode.

Prvi dio ciklusa (prva četiri semestra) nudi opšte znanje Ekonomije, nakon čega se studenti mogu specijalizirati u različitim poljima. Tokom ovih semestara studenti uče ključne ekonomske principe, kako analizirati okruženje u kojem preduzeće posluje sa fokusom na poslovno okruženje u BiH, te uče principe donošenja poslovnih odluka. Drugi dio ciklusa (također četiri semestra) najvećim dijelom se bavi elementima iz marketinškog miksa i njihovim karakteristikama. Studentima također nudi znanje o procesima marketinškog istraživanja, upotrebi informatičkih tehnologija u marketingu, te o drugim specifičnim oblicima marketinga. Tokom šestog semestra studenti će također imati priliku da obave stažiranje u trajanju od jednog mjeseca.

3 Ishodi učenja ukupne kvalifikacije

Po uspješnom završetku ove kvalifikacije studenti će biti u stanju da:

- Definišu i objasne ključne ekonomske koncepte i teorije.
- Odrede ekonomski, zakonodavni, konkurentni, regionalni, kulturni i međunarodni kontekst u kojem organizacija djeluje.
- Primjene osnovne kvantitativne metode važne za donošenje poslovnih odluka.
- Odrede i opišu ulogu marketinga unutar organizacione strukture i strategije preduzeća.
- Objasne proces marketinškog istraživanja i prikupljaju i tumače podatke marketinškog istraživanja
- Prepoznaju i analiziraju determinante ponašanja potrošača.
- Analiziraju, organizuju i modifikuju elemente marketinškog miksa preduzeća.

4 Struktura kvalifikacije

Studij prvog ciklusa: Diplomski studij iz ekonomije; polje specijalizacije: Marketing; 240 ECTS bodova (4 godine; 8 semestara; 39 modula)

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

4.1 Spisak osnovnih modula i izbornih modula specifičnih za predmet

Osnovni moduli + dodatni moduli (12 modula)

Šifra modula	Modul
1MAR511	Uvod u ekonomiju
1MAR512	Uvod u menadžment *
1MAR513	Matematika za ekonomiste
1MAR514	Poslovna informatika
1MAR516	Makroekonomija
1MAR517	Uvod u marketing *
1MAR518	Finansijsko računovodstvo *
1MAR519	Statistika
1MAR521	Mikroekonomija
1MAR522	Javne finansije
1MAR523	Finansijski menadžment
1MAR526	Poslovno (korporativno) pravo

Specifični moduli (13 modula)

Šifra modula	Modul
1MAR515	Poduzetništvo
1MAR520	Organizacija preduzeća
1MAR524	Strateški menadžment
1MAR525	Operativni menadžment *
1MAR527	Marketing menadžment
1MAR528	Međunarodna ekonomija
1MAR529	Menadžersko računovodstvo *
1MAR530	Menadžerska ekonomija
1MAR616	Upravljanje projektima
1MAR621	Marketing informacioni sistemi
1MAR622	Upravljanje kvalitetom
1MAR623	Međunarodni menadžment
1MAR624	Menadžment ljudskih resursa

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Specijalistički moduli (6 modula)

Šifra modula	Modul
1MAR611	Istraživanje tržišta
1MAR612	Marketing komuniciranje
1MAR613	Marketing kanali
1MAR614	Marketing projekt
1MAR615	Ponašanje potrošača
1MAR617	Stażiranje

Izborni/opcionalni moduli (8 od 12 modula)

Šifra modula	Modul
1MAR651	Upravljanje proizvodima
1MAR652	Upravljanje cijenama
1MAR653	Direktni marketing
1MAR654	Internet marketing *
1MAR655	Poslovna analiza
1FIN661	Finansijska tržišta i institucije
1MAR661	Marketing inovacija
1MAR662	Marketing poslovnih tržišta
1MAR663	E-business
1MAR664	Upravljanje rizicima
1MAR665	Industrijski marketing
1MAR666	Metode i modeli donošenja marketinških odluka
	Modul slobodnog izbora**

*dat opis modula

**Modul sa drugog univerziteta/fakulteta, studijskog programa

4.2 Objašnjenje odnosa među modulima

(Dijagram koji prikazuje strukturu programa se nalazi na strani 167)

Program je organizovan kroz module tako da studenti uče ključne ekonomske koncepte i onda prelaze na specijalizovane module koji im pružaju specifična znanja. Tokom prva četiri semestra studenti će uglavnom pohađati osnovne i specifične module. Osnovni moduli studentima nude znanje iz mikroekonomije, makroekonomije, menadžmenta i drugih ključnih ekonomskih pojmova. Detalji o preduslovima za svaki modul se nalaze u dokumentima za svaki od modula. Specijalizacija u polju Marketing počinje od petog

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

semestra sa nizom specijalističkih modula koji pokrivaju različite aspekte marketinga. Od petog semestra studenti će također biti u stanju da uzmu neke izborne kurseve, s tim da im je dopušteno da uzmu dva izborna kursa po semestru, počevši sa petim semestrom. Izborni kursevi studentima nude specijalizaciju u različitim poljima marketinga ili određenim aspektima marketinškog miksa preduzeća. Studenti također mogu odabrati modul sa drugog fakulteta ili studijskog programa.

4.3 Informacije o modulu slobodnog izbora

U šestom i osmom semestru studenti mogu izabrati modul slobodnog izbora kao jedan od izbornih kurseva. To može biti modul sa bilo kojeg drugog studijskog programa, fakulteta ili univerziteta. Studenti mogu slobodno odabrati modul kroz koji će steći vještine koje će onda biti u stanju da kombinuju sa vještinama iz ekonomije i marketinga. Detalji o modulima slobodnog izbora i prihvatljivim institucijama će se objavljivati na početku svake akademske godine.

4.4 Put napredovanja unutar kvalifikacije

Moduli iz prva četiri semestra će studentima pružiti razumijevanje ključnih ekonomskih pojmova, strategija i osposobiti ih da analiziraju i posmatraju ekonomske fenomene i probleme koristeći kvantitativne metode. U semestrima koji slijede studenti će biti u prilici da nauče više o konceptima marketinga, kao i o metodama analiziranja, tumačenja, komuniciranja, koordiniranja, rješavanja problema, itd.

Univerzitet će pripremiti program razmjene kako bi studenti mogli uzimati module mimo onih koji se nude na njihovoj matičnoj instituciji.

Poseban pažnja se poklanja programu stažiranja. Studenti bi također trebalo da budu u stanju da obave stažiranje u nekom od domaćih preduzeća.¹

Studenti moraju steći 240 ECTS bodova, završiti sve osnovne module i odgovarajući broj specijalističkih i izbornih modula kako bi dobili diplomu.

¹ Radna praksa predstavlja poseban problem koji je naročito važan za studente ekonomije. U ovom dokumentu praksa je planirana za šesti semestar bez navođenja konkretnih detalja. Članovi radne grupe su mišljenja da je ovo veoma važno pitanje, međutim kada se dođe u fazu implementacije ovog procesa javljaju se mnogi problemi. Zbog velikog broja studenata teško je naći adekvatnu praksu za sve njih. Čak i da se nađu preduzeća, i dalje je neophodno pažljivo osmisliti rad i ocjenjivanje tog praktičnog rada. Često se pokaže da je praksa nedjelotvorna. Stoga je u budućnosti neophodna bolja saradnja između akademske zajednice i preduzeća. Zajedničkim radom se mogu odrediti potrebe preduzeća i univerziteta u ovom procesu i također je moguće osmisliti program koji bi odgovarao i preduzećima i univerzitetima.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Struktura programa

Tip	ECTS bodovi	Sati	1. godina
	30		1. semestar
M	a_1^2	75	Uvod u ekonomiju
M	a_2	75	Uvod u menadžment *
M	a_3	75	Matematika za ekonomiste
M	a_4	75	Poslovna informatika
M	a_5	75	Poduzetništvo
	30		2. semestar
M	a_6	75	Makroekonomija
M	a_7	75	Uvod u marketing *
M	a_8	75	Finansijsko računovodstvo *
M	a_9	75	Statistika *
M	a_{10}	75	Organizacija preduzeća

* dat opis modula

Tip	ECTS bodovi	Sati	2. godina
	30		3. semestar
M	b_1	75	Mikroekonomija
M	b_2	75	Javne finansije
M	b_3	75	Finansijski menadžment
M	b_4	75	Strateški menadžment
M	b_5	75	Operativni menadžment *
	30		4. semestar
M	b_6	75	Poslovno (korporativno) pravo
M	b_7	75	Marketing menadžment
M	b_8	75	Međunarodna ekonomija
M	b_9	75	Menadžersko računovodstvo
M	b_{10}	75	Menadžerska ekonomija

* dat opis modula

² Naveden je ukupan broj ECTS bodova za svaki semestar. Za pojedinačne module korištene su varijable kako bi se pokazalo da nosi određen broj ECTS bodova. (Stoga bi zbir varijabli u svakom semestru trebao iznositi 30; na primjer, zbir od a_1 do a_5 bi trebao biti 30). Odgovornost je upravnih tijela univerziteta da donesu odluku o odgovarajućem načinu distribucije ECTS bodova.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Tip	ECTS bodovi	Sati	3. godina
	30		5. semestar
M	c_1	75	Istraživanje tržišta
M	c_2	75	Marketing komuniciranje
M	c_3	75	Marketing kanali
E	c_4	75	Izborni kurs 1
E	c_5	75	Izborni kurs 2
	30		6. semestar
M	c_6	75	Marketing projekt
M	c_7	75	Ponašanje potrošača
E	c_8	75	Upravljanje projektima
E	c_9	75	Izborni kurs 3
E	c_{10}	75	Izborni kurs 4
M	c_{11}	75	Staziranje

Tip	ECTS bodovi	Sati	4. godina
	30		7. semestar
M	d_1	75	Marketing informacijski sistemi
M	d_2	75	Upravljanje kvalitetom
E	d_3	75	Izborni kurs 5
E	d_4	75	Izborni kurs 6
	30		8. semestar
M	d_5	75	Međunarodni menadžment
M	d_6	75	Menadžment ljudskih resursa
E	d_7	75	Izborni kurs 7
E	d_7	75	Izborni kurs 8

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Izborni kursevi

Semestar	Kurs	Modula
V	Izborni kurs 1	Upravljanje proizvodima
	Izborni kurs 2	Upravljanje cijenama
		Direktni marketing
		Internet marketing *
VI	Izborni kurs 3	Poslovna analiza
		Finansijska tržišta i institucije
	Izborni kurs 4	Modul slobodnog izbora *
VII	Izborni kurs 5	Marketing inovacija
	Izborni kurs 6	Marketing poslovnih tržišta
		E-business
		Upravljanje rizicima
VIII	Izborni kurs 7	Industrijski marketing
		Metode i modeli donošenja marketinških odluka
	Izborni kurs 8	Modul slobodnog izbora **

* dat opis modula

** Modul sa drugog univerziteta/fakulteta, studijskog programa

5 Propisi univerziteta

Nije navedeno

6 Specifični propisi za kvalifikaciju

Pristup studiju u prvom ciklusu i dodiplomskom studijskom programu iz marketinga imaju sve osobe koje su završile četverogodišnju srednju školu u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BiH), kao i studenti koji imaju priznatu diplomu o završenoj srednjoj školi u inostranstvu.³

³ Svi univerziteti u BiH primaju studente na dodiplomski studij na osnovu srednjoškolskog obrazovanja koje posjeduju. Iako Bolonja ne prepoznaje ovakva ograničenja, članovi radne grupe su odlučili da u ovom dokumentu zadrže postojeću praksu upisa na univerzitete.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Nakon završenog četvrtog semestra studenti biraju polje ekonomije u kojem žele da se specijaliziraju. Kako bi pristupili narednoj godini studiranja, studenti moraju ispuniti sljedeće uslove:

- da bi upisao drugu godinu studija, student mora imati barem 48 ECTS bodova
- da bi upisao treću godinu studija, student mora imati barem 108 ECTS bodova
- da bi upisao četvrtu godinu studija, student mora imati barem 168 ECTS bodova.

Pored toga, student ne može uzeti određeni predmet ukoliko nije položio/la preduslove za taj konkretan predmet. Detaljan spisak preduslova je naveden u sklopu svakog modela modula.

7 Kriteriji za upis

Kandidati koji se prijavljuju za prvi ciklus polažu prijemni ispit ili test za provjeru sklonosti i sposobnosti.

Redoslijed kandidata koji se prijavljuju za studij u prvom ciklusu se određuje na osnovu ukupnog uspjeha ostvarenog u srednjoj školi i rezultata postignutih na prijemnom ispitu, ili testu za provjeru sklonosti i sposobnosti.

Sljedeći dokumenti su potrebni za kandidate koji se prijavljuju za studij u prvom ciklusu:

- Diploma o završenoj srednjoj školi
- Uvjerenja o završenoj srednjoj školi
- Rodni list
- Uvjerenje o državljanstvu

8 Izjava o metodama podučavanja i učenja

Studente treba podsticati da istražuju i analiziraju informacije i razmatraju ekonomske implikacije. Usvojiti će se niz pristupa iz ekonomije i marketinga za upravljanje podučavanjem i učenjem kako bi se ostvario ovaj cilj.

U metode podučavanja i učenja spadaju:

- predavanja,
- diskusije,
- grupni rad,
- radionice,
- vršnjačko podučavanje i učenje (prezentacije),
- seminarski radovi
- studije slučaja
- projekti.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

Predavanja, seminarski radovi, i u nekim slučajevima vršnjačko podučavanje i prezentacije će se najčešće koristiti tokom prvih nekoliko semestara, dok će se kasnije naglasak stavljati na diskusije, radionice, grupni rad, projekte i vršnjačko podučavanje i učenje.

9 Objašnjenje o provjeri znanja

Strategije (tehnik) provjere znanja su osmišljene tako da odgovaraju očekivanim ishodima učenja. Koristit će se razne tehnike provjere znanja, kao što su:

- ispiti na kraju modula (najavljeni i nenajavljeni),
- testovi sa više ponuđenih odgovora,
- eseji,
- usmene prezentacije,
- vježbe usmjerene na rješavanje problema,
- studije slučaja,
- rad na projektu.

Ispiti na kraju modula, testovi sa više ponuđenih odgovora i eseji će se najčešće koristiti za provjeru znanja studenata tokom prvih nekoliko semestara. Od četvrtog, a u nekim slučajevima i od petoga semestra, ovome će se dodati i usmene prezentacije, vježbe usmjerene na rješavanje problema, a nakon toga i studije slučaja i rad na projektima.

10 Generički kriteriji provjere znanja

Za provjeru znanja studenata koristit će se svi od ispod navedenih generičkih kriterija.

- Korištenje znanja i odgovarajuće literature.
- Do koje mjere su se studenti fokusirali na postavljena pitanja i do koje mjere su odredili ključne probleme?
- Kakav je kvalitet pismenih i usmenih objašnjenja?
- Koliko su dobro studenti demonstrirali dosljednost, koherentnost i sposobnost svrsishodne analize?
- Koliko su dobro studenti prikupljali, obrađivali, i tumačili relevantne podatke?
- Koliko su uspješno studenti koristili dokaze?
- Koliko su uspješno studenti primjenjivali relevantnu teoriju?

11 Resursi učenja

Nije navedeno

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

12 Zapošljivost i prenosive vještine

Studenti će morati koristiti različite resurse kako bi se pripremili za ispit, proveli istraživanja, tumačili podatke, radili u timovima, analizirali različite situacije, prezentirali svoj rad ostalima i možda čak posmatrali rad odjela za marketing u preduzeću, što će im pružiti dobru osnovu za njihovo buduće zaposlenje u oblasti marketinga.

Putem savremenih metoda podučavanja, među koje spadaju rješavanje kvantitativnih problema, studije slučaja, prezentacije, različiti marketinški projekti, stažiranje i brojne druge metode, studenti će biti u stanju da usvoje vještine koje će biti od velikog značaja za potencijalne poslodavce.

Pored opštih finansijskih, kvantitativnih i menadžerskih vještina, studenti će također biti u stanju da organizuju, koordinišu, koriste rezultate marketinških istraživanja, rješavaju probleme prodaje, te da se nose sa radom na različitim marketinškim projektima i timskim radom unutar odjela za marketing i na planiranju marketinga. Studenti će također biti u stanju da razviju sposobnost iznošenja stručnih mišljenja i uspješne saradnje sa drugima.

Putem brojnih različitih aktivnosti tokom studija, neke od kojih su navedene u tekstu iznad, studenti će biti u stanju da razviju čitav niz ličnih vještina, vještina učenja, vještina komunikacije i timskog rada, vještina za rješavanje problema, kao i neophodnih kompjuterskih vještina.

13 Podrška studentima

Na fakultetu postoji posebna služba - Studentska služba, koja rješava zahtjeve studenata, obavlja aktivnosti vezano za upis, prijavu ispita, izdavanje odgovarajućih uvjerenja, itd.

Fakultet studentima također nudi mogućnost učešća u donošenju odluka putem njihovih predstavnika u Vijeću fakulteta.

Studenti će također biti u stanju da se obrate šefu odsjeka u vezi bilo kojeg pitanja.

Centar za razvoj karijere studenata će omogućiti studentima da dodatno unaprijede stečene vještine i dobiju priliku za zaposlenje.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

14 Veza sa eksternim referentnim tačkama *

Matrica koja povezuje prvi ciklus programa iz ekonomije sa deskriptorima BiH OVŠK

Osnovni moduli (1. semestar)	1MAR511 Uvod u ekonomiju	1MAR512 Uvod u menadžment	1MAR513 Matematika za ekonomiste	1MAR514 Poslovna informatika
Specifični moduli (1. semestar)	1MAR515 Poduzetništvo			
Osnovni moduli (2. semestar)	1MAR516 Makroekonomija	1MAR517 Uvod u marketing	1MAR518 Finansijsko računovodstvo	1MAR519 Statistika
Specifični moduli (2. semestar)	1MAR520 Organizacija preduzeća			
Osnovni moduli (3. semestar)	1MAR521 Mikroekonomija	1MAR522 Javne finansije	1MAR523 Finansijski menadžment	
Specifični moduli (3. semestar)	1MAR523 Finansijski menadžment	1MAR525 Operativni menadžment		
Osnovni moduli (4. semestar)	1MAR526 Poslovno pravo			
Specifični moduli (4. semestar)	1MAR527 Marketing menadžment	1MAR528 Međunarodna ekonomija	1MAR529 Menadžersko računovodstvo	1MAR530 Menadžerska ekonomija
Specijalistički moduli (5. semestar)	1MAR611 Istraživanje tržišta		1MAR613 Marketing kanali	
Izborni moduli (5. semestar)	1MAR651 Upravljanje proizvodima	1MAR652 Upravljanje cijenama	1MAR653 Direktni marketing	1MAR654 Internet marketing
Specijalistički/specifični moduli (6. semestar)	1MAR614 Marketing Projekt	1MAR615 Ponašanje potrošača	1MAR616 Upravljanje projektima	1MAR617 Staziranje
Izborni moduli (6. semestar)	1MAR655 Poslovna analiza	1FIN651 Finansijska tržišta i institucije	Modul slobodnog izbora	
Specifični moduli (7. semestar)	1MAR621 Marketing informacijski sistemi	1MAR622 Upravljanje kvalitetom		
Izborni moduli (7. semestar)	1MAR661 Marketing inovacija	1MAR662 Marketing poslovnih tržišta	1MAR663 E-business	1MAR664 Upravljanje rizicima
Specifični moduli (8. semestar)	1MAR623 Međunarodni menadžment	1MAR624 Menadžment ljudskih resursa		
Izborni moduli (8. semestar)	1MAR665 Industrijski marketing	1MAR666 Metode i modeli donošenja marketinških odluka	1MAR511 Uvod u ekonomiju	

Dijagram: Prvi ciklus studija: Dodiplomski studij iz oblasti marketinga 240 ECTS bodova

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	ŠIFRE MODULA															
	1MARS11	1MARS12	1MARS13	1MARS14	1MARS16	1MARS17	1MARS18	1MARS19	1MARS21	1MARS22	1MARS23	1MARS26	1MARS15	1MARS20	1MARS24	1MARS25
Deskriptori okvira v.š. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak <u>PRVOG CIKLUSA (180-240 ECTS bodova)</u>																
pokažu znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija		X					X							X	X	
mogu primijeniti detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija		X					X							X	X	X
imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima		X													X	X
mogu primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema															X	
mogu prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan za dato područje izučavanja																X
su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora		X												X	X	
posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje;		X					X							X	X	
su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij		X												X	X	X

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

EKSTERNE REFERENTNE TAČKE	ŠIFRE MODULA												
	1MARS27	1MARS28	1MARS29	1MARS30	1MARS31	1MARS32	1MARS33	1MARS34	1MARS35	1MARS36	1MARS37	1MARS38	1MARS39
Deskriptori okvira vš. kvalifikacija BiH za kvalifikacije koje predstavljaju uspješan završetak <u>PRVOG CIKLUSA (180-240 ECTS bodova)</u>													
pokazuju znanje i razumijevanje u području studija, koje se nadovezuje na njihovo srednjoškolsko obrazovanje i koje je uobičajeno na tom nivou, uz podršku odgovarajućih resursa za učenje (tekstova i informacionih i komunikacijskih tehnologija), koje uključuje neke aspekte koji će se temeljiti na poznavanju najnaprednijih dostignuća u datom području studija										X			
moгу primjeniti detaljno znanje i kritičko razumijevanje principa vezanih za dato područje studija/discipline na način koji pokazuje profesionalan pristup radu ili struci, te posjeduju kompetencije koje se obično pokazuju formiranjem i potkrepljivanjem argumentima i rješavanjem problema unutar datog područja studija										X			
imaju sposobnost da prikupljaju i tumače relevantne podatke (obično unutar datog područja studija) na osnovu kojih donose sudove koji sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim naučnim ili etičkim pitanjima													
moгу primijeniti osnovne metode sticanja znanja i aplikativna istraživanja u datoj disciplini, te su u stanju da odluče o tome koji pristup da upotrijebe za rješavanje datog problema, i svjesni su toga u kojoj mjeri je odabrani pristup primjeren rješavanju takvog problema										X			
moгу prenositi, uz korištenje odgovarajućeg jezika (a tamo gdje je to primjereno, i jednog ili više stranih jezika) i komunikacijskih tehnologija, informacije, ideje, probleme i rješenja, i auditoriju koji nije specijalizovan i koji je specijalizovan za dato područje izučavanja													
su izgradili vještine učenja neophodne za dalji studij, uz visok stepen autonomije i akademskih vještina i svojstava neophodnih za istraživački rad, shvatanje i procjenu novih informacija, koncepata i dokaza iz različitih izvora										X			
posjeduju temelj za buduće samousmjeravanje i cjeloživotno učenje;										X			
su stekli interpersonalne vještine i vještine timskog rada, primjerene za zapošljavanje i/ili dalji studij										X			

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Uvod u menadžment

KRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Uvod u menadžment
Skraćeni naziv modula:	n.n.
Šifra modula:	1MAR512
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i prvi ciklus FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	6
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Osnovni modul sa 1. semestra
Preduslovi:	Položen modul iz Uvoda u marketing
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti upisani u 1. semestar (i na kurs)
Provjera znanja:	najavljeno provjeravanje znanja
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

Cilj ovog modula je da studente upozna sa osnovnim pojmovima koji se tiču menadžmenta, poslovnog okruženja, osnovnim elementima etičke i društvene odgovornosti menadžera i preduzeća, menadžerskih vještina, planiranja, osnovnih elemenata donošenja odluka, organizacione strukture, ekonomskih odnosa i organizacijskog menadžmenta u preduzeću, menadžmenta ljudskih resursa, vođenja, motivacije, kompenzacijskog menadžmenta, kontrole, upravljanja kvalitetom.

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku kursa, studenti će biti u stanju da:

- Analiziraju poslovna okruženja
- Učestvuju u razvoju planova u preduzećima i u razvoju strategija i njihovoj primjeni
- Daju konstruktivan doprinos procesu donošenja odluka
- Razumiju i ocjene organizaciju preduzeća, te učestvuju u razvoju organizacije

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Uvod u menadžment

Indikativni sadržaj silabusa:

- Pokažu znanje osnovnih elemenata menadžmenta ljudskih resursa
 - Analiziraju i primjene praktične i teoretske vještine vođenja i motivacije
 - Primjene znanje i osnovne tehnike vezano za sisteme kontrole i upravljanja kvalitetom
- definicija menadžmenta i menadžera, poslovnog okruženja, etičke i društvene odgovornosti, pojma, značaja i sadržaja planiranja, vizije, misije i ciljeva, pojma, komponenti i nivoa strategije, pojma i procesa strateškog menadžmenta, nivoa strategije, osnova donošenja poslovnih odluka, pojma i organizacijskog sadržaja, pojma i sadržaja dizajna organizacijskih struktura, pojma i sadržaja ekonomskih odnosa, menadžmenta organizacija, osnova menadžmenta ljudskih resursa, vođenja, motivacije, međuljudskih odnosa u preduzeću, pojma i značaja kontrole, kontrole procesa, kontrole sistema, mjerenja uspješnosti, pojma i značaja metoda kontrole i upravljanja kvalitetom i tehnika kontrole.

Metode učenja:

U ove metode spadaju:

- Ex katedra
- Studije slučaja
- Prezentacija i analiza određenih poslovnih situacija
- Projekti i pisanje seminarskih radova
- Gosti predavači

Objašnjenje o provjeri znanja:

Provjeravanje znanje se vrši kontinuirano tokom semestra. Ispit se polaže izlaskom na dva najavljena testa, pripremom seminarskog rada, učešćem u diskusijama, prezentacijama i u rješavanju problema.

Težinski faktor provjere:

Provjera znanja će se bazirati na sljedećim aktivnostima:

- Test 1 35%
- Test 2 35%
- Studija slučaja - Grupni rad 5%
- Prezentacije stvarnih tema 5%
- Učešće u diskusijama 5%

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA
Uvod u menadžment

Osnovna literatura:

Intranet web reference:

- Seminarski rad 10%
 - Rješavanje problema timski rad 5%
- n.n.
- n.n.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Finansijsko računovodstvo

KRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Finansijsko računovodstvo
Šifra modula:	1MAR518
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i prvi ciklus FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	5
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	Osnovni modul
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan modul u 2. semestru
Preduslovi:	n.n.
Ograničenja pristupa:	studenti upisani u 2. semestar (i na kurs)
Provjera znanja:	najavljeno provjeravanje znanja i praksa
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula: Cilj kursa je da studente upozna sa osnovnim pojmovima računovodstva; osnovnim principima računovodstva; finansijskim instrumentima priznavanja i mjerenja; računovodstva finansijskih rezultata.

Ishodi učenja: Po uspješnom završetku modula, studenti će biti u stanju da:

- Prepoznaju osnovne pojmove računovodstva
- Evidentiraju osnovne poslovne događaje u preduzeću
- Prepoznaju uticaj ekonomskog događaja bruto i neto imovine preduzeća
- Tačno klasificiraju osnovne kategorije računovodstva
- Ocjene periodične rezultate primjenom različitih metoda
- Ocjene finansijske rezultate/bilans stanja

Indikativni sadržaj silabusa: dvojno računovodstvo; kategorija računovodstva; instrumenti knjigovodstva; predzaključno knjiženje; priznavanje i mjerenje aktive, pasive, kapitala, prihoda i rashoda; računovodstvo rezultata; posebno poslovanje; poslovanje tržišta; analiza finansijskih rezultata

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA
Finansijsko računovodstvo

- Metode učenja:**
- Ex katedra
 - Radionice
 - Vježbe
 - Prezentacije i analize određenih poslovnih situacija
- Objašnjenja o provjeri znanja:** Provjeravanje znanja se vrši kontinuirano tokom semestra. Rade se tri testa u trajanju od 90 minuta. Vodi se evidencija o diskusijama studenata tokom predavanja i prakse.
- Težinski faktor provjere:** Test 1 25% Učešće u diskusijama 5%
Test 2 25% Usmena prezentacija 20%
Test 3 25%
- Osnovna literatura:** Škarić-Jovanović Kata; Finansijsko računovodstvo; Ekonomski fakultet Beograd, Beograd 2010.godine Gray/Needles; Finansijsko računovodstvo; Savez računovođa i revizora Republike Srpske; Banja Luka 2007. godine
- Intranet web reference:** n.n.

Dodatak:

Opis predavanja iz Finansijskog računovodstva	Predavanje 1	Osnove i principi dvojnog računovodstva; definicija i zadaci računovodstva; doktrine računovodstva
	Predavanje 2	Uticao ekonomskih događaja na imovinu preduzeća; raščlanjivanje bilansa na račune
	Predavanje 3	Globalna procedura u knjigovodstvu; inventura, bilans stanja, dokumentacija, dokazi u knjiženju; računovodstvo dobiti i gubitaka
	Predavanje 4	Principi urednog knjigovodstva, greške u knjigovodstvu, kontni plan
	Predavanje 5	Angažiranje sredstava u preduzećima; vlastiti kapital i dug
	Predavanje 6	Nabavka investicijske imovine
	Predavanje 7	Nabavka materijala i robe; plaćanje snabdjevača
	Predavanje 8	Definicija i klasifikacija potrošnje i troškova; metodi amortizacije,
	Predavanje 9	Troškovi materijala, fabrički troškovi i troškovi pakovanja, LIFO; FIFO; prosječna cijena
	Predavanje 10	Troškovi proizvodnih usluga Troškovi neproizvodnih usluga Troškovi plata
	Predavanje 11	Nabavna cijena robe; finansijski troškovi; ostali troškovi
	Predavanje 12	Definicija, mjerenje, klasifikacija i knjiženje prihoda
	Predavanje 13	Predzaključno knjiženje i zatvaranje računa
	Predavanje 14	Obračun periodičnog rezultata metodom ukupnih troškova i metodom troškova prodatih proizvoda
	Predavanje 15	Raspodjela periodičnog rezultata; posebni događaji u preduzeću

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Uvod u marketing

KTRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Uvod u marketing
Šifra modula:	1MAR517
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus FQ-EHEA i prvi cilus FQHE-BiH
Bodovna vrijednost ECTS:	6
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	Osnovni modul
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan modul u 2. semestru
Preuslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti upisani u 2. semestar (i na kurs)
Provjera znanja:	najavljeno provjeravanje znanja i praksa
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

Cilj kursa je da studente upozna sa osnovnim pojmovima iz oblasti marketinga, kao i sa instrumentima analize marketing situacija, institucionalnim specifičnostima marketinga, važnosti njegove primjene u ekonomiji, organizaciji i kontroli, te sa specifičnostima sektora marketinga. Po uspješnom završetku modula, studenti će biti u stanju da:

Ishodi učenja:

- Prepoznaju i rješavaju jednostavne probleme u oblasti marketinga
- Primjenjuju osnovne vještine i tehnike u istraživanju tržišta
- Posjeduju osnovno znanje elementa marketinškog miksa
- Poznaju osnove planiranja marketinških aktivnosti
- Odrede i primjene alternativne marketinške strategije
- Odrede i primjene specifičnosti aplikacije marketinga u posebnim područjima

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Uvod u marketing

Indikativni sadržaj silabusa:

pojam marketinga, historijski razvoj marketinga i marketinške orijentacije preduzeća, važnost primjene marketinga u ekonomiji, marketing okruženje, planiranje marketinških aktivnosti, etika u marketingu, marketing strategija, istraživanje tržišta, ponašanja potrošača, segmentacija, određivanje ciljnih tržišta i pozicioniranje, proizvod, cijena, distribucija i prodaja, promocija, organizacija, primjena, ocjena i kontrola marketinških aktivnosti, primjena marketinga u posebnim područjima

Metode učenja:

- Ex katedra
- Studije slučaja
- Presentacije i analiza određenih poslovnih situacija
- Projekti i pisanje seminarских radova
- Gosti predavači

Objašnjenje o provjeri znanja:

Provjeravanje znanja se vrši kontinuirano tokom semestra. Ispit se polaže izlaskom na tri najavljena testa u trajanju od 45 minuta, pisanjem seminarског rada, učešćem u diskusijama i prezentacijama.

Težinski faktor provjere:

Test 1 25% Prezentacija 5%
 Test 2 25% Učešće u diskusijama 5%
 Test 3 25% Seminarски rad 15%

Osnovna literatura:

- Grupa autora (2007) *Marketing*, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Mostaru, Mostar,
- Kotler, Ph. et al. (2006) *Osnove marketinga*, Četvrto europsko izdanje, Mate, Zagreb
- Kotler, Ph., Keller, K.L. (2008) *Upravljanje marketingom*, 12. izd., Mate, Zagreb
- Grupa autora (2006) *Osnovi marketinga*, Ekonomski fakultet Sarajevo, Sarajevo
- Kotler, Ph., Armstrong, G. (2006), *Principles of marketing* 11th ed., Pearson Prentice Hall
- Kotler, Philip; Keller, Kevin Lane (2006) *Marketing Management*, Mate, Zagreb

n.n.

Intranet web reference:

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Statistika

KRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Statistika
Šifra modula:	1MAR529
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i prvi ciklus Q-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	6
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	n.n.
Web stranica:	n.n.
Osnovni kurs:	Osnovni modul iz 2. semestra
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan modul u 2. semestru
Preduslovi:	Matematika
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	n.n.
Provjera znanja:	n.n.
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

- Da studente upozna sa elementima statističke analize
- Da studente pripremi za primjenu statističkih metoda
- Da studente upozna sa radnim procesima u kojim se koriste statističke metode

Ishodi učenja:

Po uspješnom završetku modula, studenti će biti u stanju da:

- Obavljaju statistička posmatranja i prikupljaju podatke
- Rade pripremu, obradu i prezentaciju statističkih podataka
- Odabiru i primjenjuju odgovarajuće modele i metode za rješavanje praktičnih problema
- Tumače rezultate statističkih analiza
- Daju kritički komentar odabranih modela i analiziraju njihove rezultate
- Testiraju i provjeravaju hipoteze

Indikativni sadržaj silabusa:

Statistička istraživanja (planiranje, obrada i prezentacija statističkih podataka), numerički parametri

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Statistika

statističkog skupa, vjerovatnoća i distribucija vjerovatnoće, statistička analiza zasnovana na uzorku, testiranje statističkih hipoteza, analiza linearne korelacije, fenomen dinamičke analize.

Metode učenja:

- Ex katedra
- Diskusije
- Rješavanje problema
- Prezentacije
- Seminarski rad
- Studije slučaja

Objašnjenje o provjeri znanja:

Provjeravanje znanja se vrši kontinuirano tokom semestra praćenjem rada i znanja studenata tokom semestra, kao i na finalnom ispitu.

Težinski faktor provjere:

Test 1 - 25% Zadaća - 10%
 Test 2 - 25% Istraživački projekti - 10%
 Učešće u diskusijama 5% Finalni ispit - 25%

Osnovna literatura:

- Dragović V., Osnovi statistike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Istočno Sarajevo, 2007.
- Žižić M., Lovrić M., Pavličić D., Metodi statističke analize, EF Beograd, 2002.

Intranet web reference:

www.statsoft.com

Dodatak:

Opis predavanja iz Statistike	Predavanje 1	Osnovni statistički pojmovi, metode istraživanje i značaj statistike
	Predavanje 2	Statistički sistem (domaći i međunarodni) i publikacije
	Predavanje 3	Statističko istraživanje: prikupljanje, obrada i prezentacija statističkih podataka
	Predavanje 4	numerički parametri statističkog skupa - oblik distribucije
	Predavanje 5	Statističke strukture i struktura koncentracije
	Predavanje 6	Kombijacije, vjerovatnoća i distribucija vjerovatnoće
	Predavanje 7	Statistička analiza zasnovana na uzorku
	Predavanje 8	Testiranje statističkih hipoteza
	Predavanje 9	Analiza varijanse
	Predavanje 10	Neparametarsko testiranje
	Predavanje 11	Regresiona i korelaciona analiza: linearna i krivolinijska regresija i korelacija
	Predavanje 12	Višestruka linearna regresija i korelacija i djelomična korelacija
	Predavanje 13	Dinamička analiza
	Predavanje 14	Trend: linearni, parabolički, eksponencijalni
	Predavanje 15	Ciklične i sezonske varijacije

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Operativni menadžment

KRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Operativni menadžment
Šifra modula:	1MAR525
Nivo modula/ ciklus BiH:	n.n.
Bodovna vrijednost ECTS:	6
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	nema
Web stranica:	nema
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Obavezan modul iz 3. semestra
Preuslovi:	nema
Uslovi:	nema
Ograničenja pristupa:	studenti upisani u 3. semestar (i na kurs)
Provjera znanja:	najavljeno provjeravanje znanja
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula: Cilj kursa je da studente upozna sa osnovnim pojmovima operativnog menadžmenta, kao i sa instrumentima analize operativnih procesa, međufunkcijskim osobenostima donošenja odluka, važnosti operativne funkcije, organizaciji i kontroli kvalitete, kao i sa specifičnostima operativnog sektora.

Ishodi učenja: Po uspješnom završetku modula, studenti će biti u stanju da:

- Prepoznaju i rješavaju jednostavne operativne probleme
- Posjeduju osnovne vještine u osnovnim tehnikama analize operativnih procesa
- Posjeduju osnovno znanje elemenata operativne strategije
- Poznaju osnove planiranja operativnih aktivnosti
- Poznaju primjenu osnovnih modela za kontrolu zaliha
- Poznaju specifičnosti operativnog procesa u posebnim područjima

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Operativni menadžment

Indikativni sadržaj silabusa:	koncept operativnog menadžmenta, historijski razvoj operativnog menadžmenta, značaj operativne funkcije u preduzeću, model operativne strategije, proces razvoja novih proizvoda, proces kontrole kvalitete i planiranja, dizajniranje sistema kvalitete kontrole, strategija proizvod-proces, dizajniranje usluga, tehnologija i društvo, procesno razmišljanje, layout prostorni raspored sredstava za rad, cjelokupno planiranje, raspoređivanje operacija, menadžment zaliha, planiranje materijalnih potreba, just-in-time proizvodnja, menadžment radne snage, globalizacija operacija.						
Metode učenja:	<ul style="list-style-type: none"> • Ex katedra • Studije slučaja • Prezentacije i analize određenih poslovnih situacija • Projekti i pisanje seminarskih radova • Gosti predavači 						
Objašnjenje o provjeri znanja:	Provjeravanje znanja se vrši kontinuirano tokom semestra. Ispit se polaže izlaskom na tri najavljena testa u trajanju od 90 minuta, pisanjem seminar-skog rade, učešćem u diskusijama i prezentacijama.						
Težinski faktor provjere:	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td>Test 1 25%</td> <td>Prezentacije 5%</td> </tr> <tr> <td>Test 2 25%</td> <td>Učešće u diskusijama 5%</td> </tr> <tr> <td>Test 3 25%</td> <td>Seminarski rad 15%</td> </tr> </table>	Test 1 25%	Prezentacije 5%	Test 2 25%	Učešće u diskusijama 5%	Test 3 25%	Seminarski rad 15%
Test 1 25%	Prezentacije 5%						
Test 2 25%	Učešće u diskusijama 5%						
Test 3 25%	Seminarski rad 15%						
Osnovna literatura:	<p>Schroeder R. G., <i>Upravljanje proizvodnjom</i>, MATE, Zagreb, 1999.</p> <p>Heizer J., Render B., <i>Operations management (8/E)</i>, Prentice Hall, 2005.</p> <p>Hatunić O., <i>Upravljanje proizvodnjom</i>, CORSA, Tuzla, 2002.</p>						
Intranet web reference:	n.n.						

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Operativni menadžment

Dodatak:

Opis predavanja iz Operativnog menadžmenta	Predavanje 1	Uvod u operativni menadžment pojam operativnog menadžmenta, operativna funkcija, historija operativnog menadžmenta, savremene operativne teme
	Predavanje 2	Operativna strategija definicija operativne strategije, model operativne strategije, fokusirani operativni menadžment
	Predavanje 3	Dizajniranje proizvoda strategije za uvođenje novih proizvoda, proces i tehnologija razvoja novih proizvoda, modularni dizajn, analiza vrijednosti
	Predavanje 4	Upravljanje kvalitetom zadovoljstvo potrošača, politika i strategija kvalitete, cijena kvalitete, Malcolm Baldrige nagrada, dizajniranje sistema za kontrolu kvalitete, statistička kontrola kvalitete, kontrola kvalitete procesa, stalno poboljšavanje
	Predavanje 5	Karakteristike izbora procesa toka proizvoda, odluke o izboru procesa, vertikalna integracija
	Predavanje 6	Dizajniranje usluga definisanje usluga, kontakt sa potrošačima, matrica usluga, sistem operativnih usluga
	Predavanje 7	Izbor tehnologije tehnologija i društvo, kompjuterom podržana proizvodnja, kompjuterom potpomognut dizajn
	Predavanje 8	Analiza toka procesa analiza karte toka procesa, analiza toka materijala i toka informacija, modeliranje toka procesa
	Predavanje 9	Layout - prostorni raspored sredstava za rad
	Predavanje 10	Odluke o sredstvima za rad - strategija o sredstvima za rad, problem lociranja sredstava za rad
	Predavanje 11	Cjelokupno planiranje - troškovi cjelokupnog planiranja, osnovne strategije, matematički modeli
	Predavanje 12	Raspoređivanje operacija Ganttov dijagram, kontrola ulaza-izlaza, planiranje i kontrolni sistemi
	Predavanje 13	Menadžment zaliha svrha zaliha, struktura troškova zaliha, ekonomična količina narudžbe, sistem periodičnog i kontinuiranog nadzora, definicije MRP sistema (sistemi planiranja materijalnih potreba), MRP elementi, just-in-time filozofija, kanban sistem, primjena just-in-time
	Predavanje 14	Menadžment radne snage ciljevi menadžmenta radne snage, dizajn poslova, produktivnost preduzeća
	Predavanje 15	Globalizacija operacija globalna strategija, transfer tehnologija, proizvodnja svjetske klase

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Internet marketing

KRATKI DETALJI MODULA

Puni naziv modula:	Internet marketing
Šifra modula:	1MAR654
Nivo modula/ ciklus BiH:	Prvi ciklus BiH QF i prvi ciklus FQ-EHEA
Bodovna vrijednost ECTS:	6
Trajanje:	15 sedmica
Fakultet/odsjek:	n.n.
Vođa modula:	n.n.
Kontakt:	nema
Web stranica:	nema
Osnovni kurs:	n.n.
Status modula (obavezan/izborni):	Izborni modul (5. semestar)
Preduslovi:	Položen modul iz Uvoda u marketing
Ograničenja pristupa:	studenti upisani u semestar (i na kurs)
Provjera znanja:	najavljeno provjeravanje znanja
Datum ovjere:	n.n.

Ciljevi modula:

Osnovni cilj ovog modula je da proširi marketinško znanje iz oblasti primjene internet marketinga. Studenti se upoznaju sa osnovnim pojmovima virtualnog elektronskog tržišta, kao i sa specifičnostima tehnologije i tehnika primjene marketinga na cyber tržištu. Ovaj modul stavlja težište na planiranje aktivnosti i izbor internet marketing strategije, kao i na kontrolu marketing aktivnosti. Podsticanjem individualnog rada (pisanje seminarskih radova i izrada projekata) kod studenata se razvijaju vještine koje će im omogućiti da usklade marketing aktivnosti na internetu sa već usvojenim znanjem tradicionalnih marketing aktivnosti. Tokom modula će se organizovati radionice, analize slučajeva iz prakse i predavanja eminentnih stručnjaka iz ove oblasti.

Po uspješnom završetku modula, studenti će biti u stanju da:

- prepoznaju i rješavaju jednostavne probleme iz oblasti internet marketinga,
- primjenjuju osnovne tehnike istraživanje e-tržišta,

Ishodi učenja:

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA

Internet marketing

Indikativni sadržaj silabusa:

- primjenjuju elemente marketinškog miksa na e-tržištu stavljajući naglasak na razumijevanje promotivnih aktivnosti na internetu i mjerenje njihove efikasnosti,
- poznaju osnove planiranja marketing aktivnosti,
- planiraju aktivnosti u oblasti internet marketinga, kao i da provode strategije i kontrolu marketing aktivnosti na internetu,
- poznaju specifičnosti primjene e-marketinga na poslovnom tržištu u BiH

Uvod u internet marketing, pojam interneta, okruženje internet marketinga, internet kao dio sistema marketing informacija, ponašanje e-potrošača, internet i proizvod kao dio 4 elementa marketinškog miksa: karakteristike proizvoda i usluga na cyber tržištu, uticaj interneta na način i specifičnosti određivanja cijena proizvoda, određivanje cijena internet sadržaja, specifičnosti distribucije i prodaje na internetu, e-trgovina, uticaj interneta na logistiku, karakteristike platnog sistema na internetu, karakteristike promotivnih aktivnosti na internetu i mjerenje efikasnosti, banner reklame, sponzorstva, afilijativni programi, primjena e-maila u promociji, virus marketing, problemi sa spamom, planiranje internet marketing aktivnosti, strategija i kontrola marketing aktivnosti na internetu, poslovna tržišta i internet

Metode učenja:

- Ex katedra
- Studije slučaja
- Prezentacije i analiza određenih poslovnih situacija
- Projekti i pisanje seminarskih radova
- Gosti predavači

Objašnjenje o provjeri znanja:

Provjeravanje znanja se vrši kontinuirano tokom semestra. Ispit se polaže izlaskom na tri najavljena testa u trajanju od 45 minuta, pisanjem seminarskog rade, učešćem u diskusijama i prezentacijama.

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

OPIS MODULA
Internet marketing

Težinski faktor provjere:	Test 1 25%	Prezentacije 5%
	Test 2 25%	Učešće u diskusijama 5%
	Test 3 25%	Seminarski rad 15%
Osnovna literatura:	n.n.	
Intranet web reference:	n.n.	

Ovaj dokument u cijelosti predstavlja vježbu Radne grupe za ekonomiju u okviru Zajedničkog projekta Vijeća Evrope i Evropske komisije „Jačanje visokog obrazovanja u BiH III“ 2009.-2011., te stoga ne može biti obavezujući.

ANEKS IX

ZAVRŠNI ZAKLJUČCI / PREPORUKE IZ PILOT AKTIVNOSTI

Pripremili predmetni eksperti koji su učestvovali u implementaciji Okvira visokoškolskih kvalifikacija u BiH; na šestoj plenarnoj sjednici 19. Juna 2010. u Sarajevo

Implementacija Okvira visokoškolskih kvalifikacija BiH

Završni zaključci / Preporuke iz pilot aktivnosti

- I Primjeri studijskih programa kao ishodi projekta su predstavljani u formi ukupne kvalifikacije i primjera modula. Njih su izradile predmetne radne grupe akademskog osoblja BiH samo u ilustrativne svrhe. Nemaju za namjeru da budu nametnute institucijama. Svaka bh. visokoškolska institucija bi trebala izraditi, i biti odgovorna za svoj jedinstveni studijski program koji oslikava njihovu stručnost i lokalni kontekst. Bolonjski proces cijeni različitost i akademsku autonomiju. Podrazumijeva se da institucije mogu željeti iskoristiti neki dio od ovoga što je urađeno.
- II Okvir visokoškolskih kvalifikacija (HE-QF) u BiH je koristan i za osobe koje izrađuju studijske programe i za osobe zadužene za osiguranje kvaliteta. Međutim korištenje samo okvira je ograničeno. Osobe koje izrađuju studijske programe i osoblje za osiguranje kvaliteta također treba da konsultuju sektorske (Tuning) izvještaje/referentne izvještaje (indikator specifični za predmete) i ostale eksterne referentne tačke (strane okvire kvalifikacija). Detaljniji deskriptori nivoa će pomoći akademskom osoblju u progresiji između prvog ciklusa od 3-4 godine i drugog ciklusa od 1-2 godine. HE-QF BiH je koristan u uspostavi širih standarda za kvalifikacije u tri Bolonjska ciklusa ali je generički u svojoj osnovi i mora se dopuniti sa prikladnim referencama.
- III Dokument o savjetima iz dobre prakse „Vodič o sticanju i korištenju akademskih zvanja u Bosni i Hercegovini“ se treba implementirati.

On nadopunjuje HE-QF BiH i trebao bi se integrisati u razvoj osiguranja kvaliteta u državi i postojeći plan implementacije okvira vš. kvalifikacija u BiH.

Postoji potreba za intenzivnim razvojem osoblja u oblasti pisanja ishoda učenja na institucionalnom nivou za svo akademsko osoblje i osoblje odgovorne za osiguranje kvaliteta. Bez detaljnih (mjerljivih) državnih i institucionalnih strategija za akademsku reformu, napredak prema Bolonjskoj samo-certifikaciji i implementaciji „Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH“ nije moguć. Različite političke prepreke će spriječiti smislenu reformu, a međunarodno priznavanje reformisanih bh. kvalifikacija se neće desiti.

- IV Uloga Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH (HEA) je od najvećeg značaja. HEA bi trebala biti ohrabrena da usvoji primjere izrade studijskih programa/NPP¹ (kao format) koje su izradili tri radne grupe u sklopu ovog projekta.
- Model kvalifikacija i model modula (kao format za predstavljanje informacija) koje su izrađene u projektu bi trebale usvojiti sve bh. visokoškolske institucije i BiH Agencija za osiguranje kvaliteta (HEA).

¹ Primjer izrade studijskih programa = prazni /nepopunjeni model/tabela za kvalifikacije i module

- V Osoblje uključeno u projekat bi trebalo da čini osnovu glavne grupe koja će pomoći reformu svih bh. visokoškolskih programa to je grupa koja je odlično obučena, informisana i dokazana. Njihova stručnost se treba priznati i oni trebaju biti važan dio bilo koje državne i institucionalne strategije za reformu visokog obrazovanja.
- VI Konzorcijumi za izradu studijskih programa bi trebali biti podržani, a predmetni timovi sačinjeni od članova iz cijele zemlje bi se trebali redovno sastajati. Postojeće visokoškolske institucije su pod ogromnim pritiskom i nemaju dovoljno resursa. Državni, međuinstitucionalni predmetni timovi bi se trebali oformiti kako bi radili skupa na razmjeni najboljih primjera iz prakse i ideja povezanih sa novim pristupima u nastavnim planovima i programima.
- Nadalje, predmetne grupe sastavljene za cijelu zemlju (u smislu da nijedno drugo tijelo ili mehanizam to već ne radi) bi trebale tražiti dogovor o obvezujućim konvencijama baziranim na novim predmetima povezanim sa diplomama prvog ciklusa od 3 ili 4 godine i drugog ciklusa od 1 ili 2 godine i o pravilima za određivanje „science“ ili „arts“ kao i zajedničke diplome (zajednički studij).
- VII Treba prepoznati da postoje snažne veze između elemenata okvira kvalifikacija, osiguranja kvaliteta i priznavanja i također da je potrebna strategija za implementaciju visokog obrazovanja koja integriše elemente okvira kvalifikacija, osiguranja kvaliteta i priznavanja koja će biti u skladu sa postignućima u Evropskom okviru kvalifikacija (EQF).
- VIII Treba uraditi legislativni pregled okvira vš. kvalifikacija BiH, ostalih državnih zakona koji utiču na visoko obrazovanje, zajedno sa odgovarajućim zakonima na nižim nivoima kako bi se razjasnile odgovornosti i osigurala konzistentnost sa Bolonjskim kominikeima.

Pripremili predmetni eksperti koji su učestvovali u implementaciji Okvira visokoškolskih kvalifikacija u BiH; na šestoj plenarnoj sjednici 19. juna 2010. u Sarajevu

Council of Europe
Conseil de l'Europe

European Union
Union européenne

Vijeće Evrope Delegacija Evropske Unije u
Ured u BiH Bosni i Hercegovini
Fra Grge Martića 2/1, 71000 Sarajevo Skenderija 3a, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina Bosna i Hercegovina
Tel. +387 33 264 360 Tel. +387 33 254 700
Fax +387 33 233 937 Fax +387 33 666 037
Email: coe.sarajevo@coe.ba Email: delegation-bih@eeas.europa.eu
Web: www.coe.ba Web: www.europa.ba